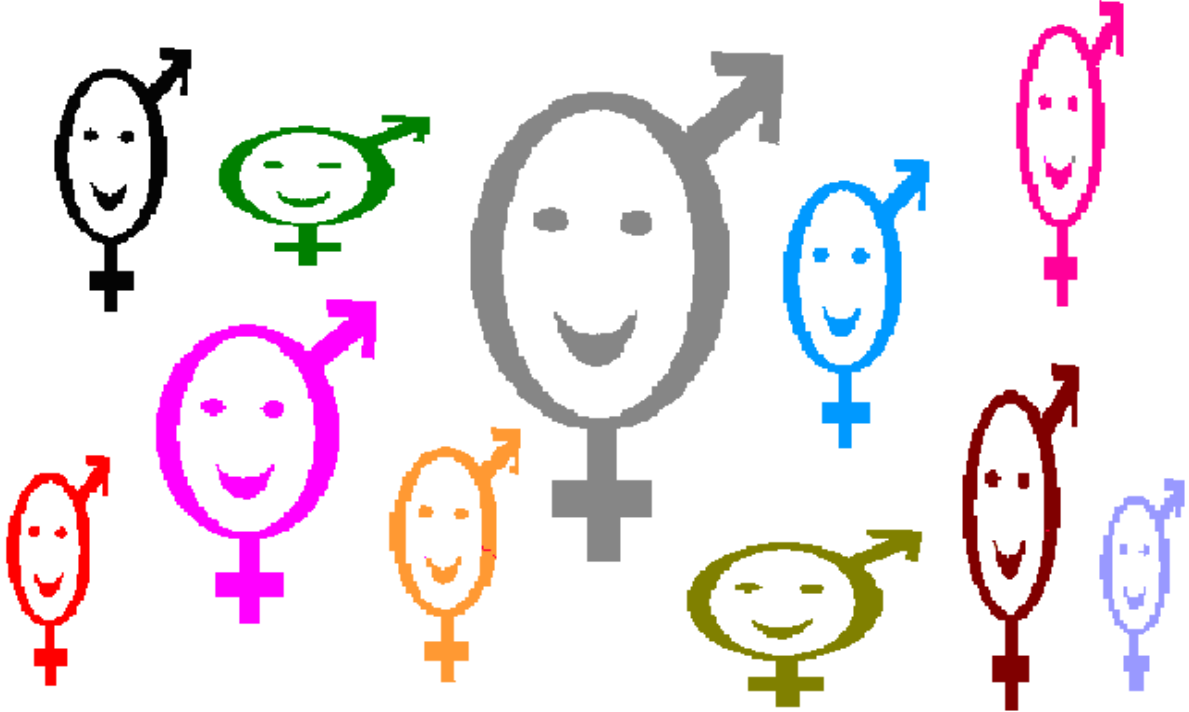

મહિલા સશક્તિકરણની દિશામાં...

વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્રો માટે.

સંદર્ભ સાહિત્ય

જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટર
અમદાવાદ

મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ
ગુજરાત સરકાર

શિર્ષક

મહિલા સશક્તિકરણની દિશામાં, સંદર્ભ સાહિત્ય

સંકલન

જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટર ટીમ

માર્ગદર્શન

કુ. મનોરમા ભગત,

નિયામક, જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટર, અમદાવાદ

પ્રથમ આવૃત્તિ

નવેમ્બર, ૨૦૦૮

સચિવશ્રીનો સંદેશ

સમાજમાં સ્ત્રી પરત્વે જાતિગત ભેદભાવ દૂર કરવાના પ્રયાસ રૂપે મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ દ્વારા જિલ્લા વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર યોજના, વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ માં અમલી બનાવવામાં આવેલ છે. જેનો મુખ્ય હેતુ મહિલાઓને તેમની આર્થિક, સામાજિક અને કાનૂની સમસ્યાઓ ઉપર માગદર્શન આપવાનો તેમજ શક્તિ વિકાસનો છે.

જિલ્લા વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્રોની કામગીરીને મહિલાઓ માટે વધુ ઉપયોગી અને અસરકારક બનાવવા માટે જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટર, અમદાવાદ તેમજ મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ દ્વારા રાજ્યના જિલ્લા અને તાલુકા સ્તરીય તમામ ૨૨૬ વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્રોની ક્ષમતાવર્ધન તાલીમનું આયોજન કરવામાં આવેલ છે જે અંતર્ગત આ કેન્દ્રોનું કાયદાકીય અને સામાજિક એમ બંને વિષયો પર ક્ષમતાવર્ધન કરવામાં આવનાર છે. ક્ષમતાવર્ધનને વધુ અસરકારક બનાવવા માટે જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટર, અમદાવાદ દ્વારા મહિલા સશક્તિકરણ માટે જરૂરી બાબતો જેવીકે, જાતિગત ભેદભાવ, સામાજિક અસમાનતા, મહિલાઓના આર્થિક વિકાસ તેમજ સામાજિક સેવાઓ માટેના માળખાઓ તેમજ કાર્યક્રમો અને મહિલાઓલક્ષી કાયદાઓનું સરળ ભાષામાં પુસ્તિકા સ્વરૂપે સંપૂર્ણીકરણ કરવામાં આવેલ છે.

આશા છે કે આ માહિતી પુસ્તિકા કેન્દ્રોના કર્મચારીઓની ક્ષમતા વધારવા ઊપરાંત જરૂરી માર્ગદર્શન પૂરું પાડશે. તેમજ કર્મચારીઓ જાતિગત બાબતે વધુ સંવેદનશીલ અભિગમ અપનાવી, સરકારશ્રીની નિતીઓ અને યોજનાઓને વધુ સફળ બનાવશે.

શુભેચ્છા સહ.....

સુનયના તોમર, IAS

સચિવ,

મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ, ગુજરાત.

નિયામકશ્રીનો સંદેશ

ગુજરાત આર્થિક વિકાસની દૃષ્ટિએ મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે પરંતુ આ વિકાસ ગુજરાતના માનવ વિકાસ સૂચકાંકોના પ્રગતિના આંકડા સાથે તાલમેળ ધરાવતો નથી. માનવ વિકાસના ધ્યેયો, સ્ત્રીઓના વિકાસ અને સશક્તિકરણ સાથે ઘનિષ્ટ રીતે સંકળાયેલ છે. કારણ કે સ્ત્રીઓ દેશની કુલ વસ્તીનો ૪૮% ભાગ ધરાવે છે. સ્ત્રીઓને સંસાધનોના ઉપયોગ અને માલિકી બાબતે ભેદભાવનો સામનો કરવો પડે છે. નીચો સાક્ષરતા દર, ઘટતું જતું જાતિ પ્રમાણ, ઉંચો માતા મૃત્યુ દર, ઘટતી જતી સામાજિક સુરક્ષા અને રોજગારીની તકો, ઘરેલું હિંસા વગેરે જેવી બાબતોમાં જાતિગત ભેદભાવ સ્પષ્ટ રીતે જોવા મળે છે.

ગુજરાત સરકારના મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ દ્વારા વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્રની યોજના શરૂ કરવામાં આવી છે. આ યોજના મુજબ જિલ્લાકક્ષાએ તેમજ તાલુકાકક્ષાએ કેન્દ્રો સ્થાપેલ છે જે મહિલાઓના સર્વાંગી વિકાસ માટે કાર્યરત છે. આ યોજના દ્વારા જિલ્લા, તાલુકા તેમજ ગ્રામ્યકક્ષાએ બહેનો કેન્દ્રમાંથી વિવિધ પ્રશ્નોનું નિરાકરણ મેળવે છે. આ કેન્દ્રો વધુ સક્ષમતાથી કાર્યરત થાય તે હેતુથી ક્ષમતાવર્ધન તાલીમનું આયોજન કરેલ છે જેથી આ કેન્દ્રો જિલ્લા અને તાલુકા કક્ષાના રિસોર્સ સેન્ટર બનવા તરફ ગતિ કરે.

આ પુસ્તિકા વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્રોને ઉપયોગી અને માર્ગદર્શક બની રહે તેવી શુભેચ્છાઓ સાથે.....

કુ. મનોરમા ભગત

નિયામક,

જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટર, અમદાવાદ

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	વિષય	પાના નં.
૧.	પ્રસ્તાવના	૬
૨.	પરિચય <ul style="list-style-type: none"> ■ મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ ■ જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટર ■ વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર 	૭ ૮ ૯
૩.	પૂર્વ ભૂમિકા	૧૦
૪.	જાતીયતા અને જાતિગત સંવેદનશીલતા	૧૨
૫.	વિકાસના વિવિધ ક્ષેત્રોમાં મહિલાઓની સ્થિતિ <ul style="list-style-type: none"> ■ શિક્ષણ ■ આરોગ્ય ■ રાજકીય ■ આર્થિક ■ કૌટુંબિક સમસ્યા 	૧૫ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૭
૬.	મહિલાલક્ષી યોજનાઓ <ul style="list-style-type: none"> ■ સામાજિક વિકાસ માટેની યોજનાઓ ■ શૈક્ષણિક વિકાસ માટેની યોજનાઓ ■ આર્થિક વિકાસ માટેની યોજનાઓ ■ આરોગ્યલક્ષી યોજનાઓ 	૨૧ ૨૯ ૩૪ ૩૮

૭.	મહિલાલક્ષી કાયદાઓ	
	<ul style="list-style-type: none"> ■ દહેજ પ્રતિબંધક કાયદો-૧૯૬૧ ■ હિન્દુ લગ્ન અધિનિયમ-૧૯૫૫ ■ હિન્દુ સ્ત્રીના સંપત્તિના અધિકાર ■ સ્ત્રીનો ભરણપોષણનો અધિકાર ■ જાતિ/લિંગ પસંદગી અટકાયત ધારો-૧૯૮૪ ■ કામકાજના સ્થળે સ્ત્રીઓની જાતિય સતામણી ■ મુસ્લિમ લગ્નધારો ■ મુસ્લિમ લગ્નધારો, છૂટાછેડા 	<p>૪૨</p> <p>૪૪</p> <p>૪૬</p> <p>૪૮</p> <p>૫૩</p> <p>૫૫</p> <p>૫૬</p> <p>૫૮</p>
૮.	મહિલાઓ માટેની ફોજદારી જોગવાઈઓ	૬૪
૯.	મહિલાલક્ષી સેવાઓ પૂરી પાડતી સંસ્થાઓ	૭૭
૧૦.	સંદર્ભ સાહિત્ય	૧૧૮

પ્રસ્તાવના :

આ પુસ્તિકા સમાજના જાતિમૂલક દષ્ટિકોણ (જેન્ડર પરસ્પેક્ટિવ) અને જાતિગત પૂર્વગ્રહ (જેન્ડર બાયસ) તથા મહિલાઓના સામાજિક પ્રશ્નો અંગેની સંવેદનશીલતાના મુદ્દાને કેન્દ્રમાં રાખીને મહિલા સશક્તિકરણ માટે જરૂરી બાબતો અંગે માર્ગદર્શન આપશે.

સમાજમાં મહિલાઓની વિવિધ સમસ્યાઓના પડકારને પહોંચી વળવા માટેના ભાગરૂપે રાજ્યના મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ દ્વારા વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર યોજના અમલી બનાવવામાં આવેલ છે તેમજ આ યોજનાના અમલીકરણ માળખાના ક્ષમતાવર્ધન માટે જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટર, અમદાવાદ, કે જે જાતિગત બાબતો ને વિકાસના મુખ્ય પ્રવાહમાં લાવવા માટે નીતિ સ્તરે હિમાયત, સંશોધન, અને ક્ષમતાવર્ધનની કામગીરી કરે છે તેમને આ જવાબદારી સોંપવામાં આવેલ છે.

વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્રોની ક્ષમતાવર્ધન તાલીમના હેતુઓ:

૧. વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્રોમાં બહેનોને મળતી સેવાઓનો અભ્યાસ કરવો
૨. વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્રોના કર્મચારીઓને જાતિગત પૂર્વગ્રહ અંગે માહિતગાર કરવા અને તેઓમાં જાતિગત સંવેદનશીલતા વધારવી
૩. તાલીમાર્થીઓને વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્રો અને તેની ભૂમિકા અંગે માહિતગાર કરવા
૪. મહિલાઓને આર્થિક, સામાજિક અને કાનૂની સમસ્યાઓ ઉપર માર્ગદર્શન આપવા કેન્દ્રોના કર્મચારીઓનું ક્ષમતા વર્ધન કરવું
૫. સરકારશ્રીના મહિલા વિકાસલક્ષી કાર્યક્રમોના વધુ અસરકારક અમલીકરણ અને પરિણામો માટે સમાજમાં મહિલાઓની પરિસ્થિતિ અને વિશેષ જરૂરિયાતો પ્રત્યે ખાસ ધ્યાન આપવા કેન્દ્રોના કર્મચારીઓને સંવેદનશીલ કરવા
૬. રાજ્યના તમામ વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્રોની કાર્યક્ષમતામાં વધારો કરવા ઉપરાંત તેઓના કાર્યોમાં પારદર્શીતા લાવવી
૭. વધુ ને વધુ મહિલાઓ આ સેવાનો લાભ લઈ શકે તે માટેની વ્યૂહરચના / રણનીતિ નક્કી કરવી

યોજના સાથે જોડાયેલ વિભાગો અને એજન્સીઓનો પરિચય :

૧. મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ

કામગીરી:

સરકારશ્રીના સામાન્ય વહીવટ વિભાગના તા. ૩૧-૧૨-૨૦૦૧ ના જાહેરનામા અનુસાર મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ નામાભિધાન સાથે નવા વિભાગની રચના કરવામાં આવી હતી. જેના કામગીરી અંદાજપત્ર પ્રકાશનમાં મહિલાઓ અને બાળકોના કલ્યાણ સંબંધિત બાબતોનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે. આ વિભાગને સરકારી કામકાજના નિયમો હેઠળ સુપ્રત કરાયેલ વિષયો પરિશિષ્ટ-ક માં દર્શાવેલ છે.

નવમી પંચવર્ષીય યોજનાના સામાજિક સેવાના સેક્ટર હેઠળ સમાવિષ્ટ કરેલ ઉદ્દેશો સિધ્ધ કરવા માટે આ વિભાગ ધ્વારા મહિલા અને બાળકોના કલ્યાણ માટે નીતિનું ઘડતર કરવામાં આવે છે. વર્ષ ૨૦૦૧ મહિલા સશક્તિકરણ વર્ષ તરીકે ઉજવવાની ભારત સરકારની જાહેરાત અન્વયે મહિલાઓ તથા બાળકોના સુગ્રથિત વિકાસ સાધવાના હેતુથી રાજ્ય સરકારે નવા મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગની રચના કરવાની સાથોસાથ છ વર્ષથી નીચેની વયના બાળકો તથા સગર્ભા સ્ત્રીઓ અને ધાત્રી માતાઓ માટેનો પોષક આહાર કાર્યક્રમ, સંકલિત બાલ વિકાસ યોજના પણ તેની સાથે સાંકળી લીધેલ છે.

વહીવટી માળખું:

મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગના વહીવટી માળખામાં વિભાગના વડા તરીકે સચિવ છે. તેમજ એક નાયબ સચિવ (બાળ વિકાસ), એક નાયબ સચિવ (મહિલા), અને બે ઉપસચિવ તેમને મદદ કરે છે. કામગીરીના વિષયો જુદી જુદી શાખાઓમાં વહેંચવામાં આવેલા છે જેમાં સેક્શન અધિકારીઓ (વર્ગ-૨) અને સાથી કર્મચારીઓ છે.

મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગના નિયંત્રણ હેઠળ ખાતાના ત્રણ વડાઓ છે. જેમાં એક કમિશનર, સંયુક્ત કમિશનર અને નિયામક (આઈ.સી.ડી.એસ) નો સમાવેશ થાય છે. તે ઉપરાંત મહિલા આર્થિક વિકાસ નિગમ તથા સમાજકલ્યાણ સલાહકાર બોર્ડ કામ કરે છે. આ ખાતાના વડાઓ મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગે ઘડેલ નીતિ નિયમો અને યોજનાઓના અમલ પરત્વે તેમને સુપ્રત કરાયેલ સત્તાઓની મર્યાદામાં રહીને અમલ બજવણી કરે છે.

નિરીક્ષણ:

સરકારે નિયત કરેલ ધોરણ અનુસાર આ વિભાગ સંબંધિત ખાતાના વડાની કચેરીઓનું નિરીક્ષણ હાથ ધરે છે. નિરીક્ષણ દરમિયાન નિયમાનુસારની કોઈ ખામી ધ્યાન ઉપર આવે તો તે સુધારવા માટે માર્ગદર્શન આપવામાં આવે છે. સાથે જ વિભાગ સામાન્ય વહીવટ વિભાગના આયોજન અંતર્ગત નિયત કર્યા પ્રમાણે થઈ રહેલ યોજનાકીય કામગીરીની માહિતી રાખે છે. તથા ખાતાના વડા હેઠળ આવરી લેવાતી આયોજનની બાબતોની સમીક્ષા કરે છે.

૨. જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટર

ગુજરાત સરકારના મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ દ્વારા જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટર, (જી.આર.સી) ની એક સ્વાયત્ત સંસ્થા તરીકે જુલાઈ ૨૦૦૩માં સ્થાપના થઈ. જી.આર.સી. નો મુખ્ય હેતુ રાજ્યની તમામ વિકાસલક્ષી પ્રક્રિયાઓ અને આયોજનમાં જાતિગત સમાનતા તેમજ સમન્યાયતાનો સમાવેશ થાય તે માટે ટેકો પૂરો પાડવાનો છે. જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટર સરકારી તેમજ સ્વયંસેવી સંસ્થાઓને જાતિગત રીતે સંવેદનશીલ કાર્યક્રમો, નિતીઓ, કાયદાઓ અને યોજનાઓના આયોજન, અમલીકરણ અને મૂલ્યાંકનમાં મદદ કરે છે.

જી.આર.સી નું ધ્યેય:

“જાતિગત ન્યાય, સમાનતાની પ્રસ્તુતિ અને તેના મહત્વનો સ્વીકાર થાય તેમજ સમગ્રતયા વિકાસની પ્રક્રિયા અને આયોજનમાં તેનો સમાવેશ થાય તેની ખાતરી આપવાનું છે.”

જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટરની ભૂમિકા સરકાર અને સમાજના વિવિધ વર્ગોમાં રાજ્યની સ્ત્રીઓના જીવનમાં નોંધપાત્ર ફેરફાર લાવવાના પ્રયત્નોનું સંકલન કરવાની તેમજ રાજ્યની જાતિગત બાબતો પરની પહેલ માટે નોડલ એજન્સી તરીકે કામ કરવાની છે. સરકાર તેમજ અન્ય સંસ્થાઓ દ્વારા જાતિ આધારિત સમાન ન્યાય સંબંધિત શરૂ કરવામાં આવેલ પ્રયત્નો વધુ કેન્દ્રિત, કાર્યદક્ષ તથા પ્રભાવશાળી બની રહે તે માટે સલાહ તેમજ સમર્થન પુરુ પાડવાના ઉદ્દેશથી કેન્દ્રવર્તી સંસ્થા તરીકે કાર્ય કરવા જી.આર.સી પ્રતિબદ્ધ છે. જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટર જાતિગત આયોજન, જાતિગત સંવેદનશીલતા, જાતિગત વિષયોને મુખ્ય પ્રવાહમાં લાવવા, જાતિવિષયક અભ્યાસો તેમજ ઓડિટ જેવા વિષયો પર સંસાધનો પૂરા પાડે છે તેમજ સેવાઓ આપે છે અને તે માટે રાજ્ય તેમજ બહારની સંસ્થાઓ સાથે સંકલન કરે છે. જી.આર.સી.ની મુખ્ય કામગીરીમાં સંશોધન અને હિમાયત, તાલીમ અને અમલીકરણ સહાય તેમજ માહિતીની આપ-લે નો સમાવેશ થાય છે.

જી.આર.સી. ની મુખ્ય પ્રવૃત્તિઓ :-

૧. નારી ગૌરવ નીતિનું અમલીકરણ
૨. જાતિગત સંવેદનશીલ અંદાજપત્ર તૈયાર કરવું (જેન્ડર રિસ્પોન્સિવ બજેટીંગ)
૩. ઘરેલુ હિંસા અધિનિયમ-૨૦૦૫ માટે અમલીકરણ માળખાનું ક્ષમતાવર્ધન અને તકનીકી સહાય
૪. જાતિગત બાબતો અંગે સંશોધન અને ક્ષમતાવર્ધન
૫. મહિલાઓની સ્થિતિ અંગેનો ડેટાબેઝ તૈયાર કરવો

૩. વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર

રાજ્ય સરકારના મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ દ્વારા મહિલા સશક્તિકરણના ભાગરૂપે વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર યોજના વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭માં અમલી બનાવવામાં આવેલ છે. આ યોજના પહેલા વિભાગ દ્વારા મહિલાઓના વિકાસના જુદા-જુદા ક્ષેત્રો અને પ્રશ્નો માટે મહિલા માર્ગદર્શન કેન્દ્ર, કાનૂની સહાય કેન્દ્ર તેમજ યુવતી વિકાસ કેન્દ્રની યોજના અમલી હતી આ તમામ યોજનાનો હેતુ મહિલા સશક્તિકરણ હોવાથી મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ દ્વારા આ તમામ પ્રવૃત્તિઓને સંકલીત કરી વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર યોજના અમલી બનાવવામાં આવેલ છે.

વ્યાપ

આ યોજના હેઠળ સમગ્ર ગુજરાત રાજ્યમાં દરેક જિલ્લા મથકે અને તાલુકા મથકે એક કેન્દ્ર સ્થાપવામાં આવેલ છે. હાલમાં આવા કુલ ૨૨૬ કેન્દ્રો કાર્યરત છે. શહેરી વિસ્તારમાં શહેરની વસ્તી તેમજ વિસ્તારને ધ્યાનમાં લઈને એક કરતાં વધુ કેન્દ્ર સ્થાપવાની જોગવાઈ કરેલ છે. આમ આ યોજના હેઠળ રાજ્યના તમામ વિસ્તારોની મહિલાઓને મહિલા વિકાસ અને સશક્તિકરણના તમામ ક્ષેત્રે જરૂરી માર્ગદર્શન મળી રહે છે.

આ યોજનાના મુખ્ય હેતુઓ :

- મહિલા સશક્તિકરણની કામગીરીનો વ્યાપ વધારવો
- એકજ સ્થળેથી તમામ વયજૂથની મહિલાઓને વિવિધ વિષયો ઉપર માર્ગદર્શન તેમજ માહિતી ઉપલબ્ધ કરાવવી
- કેન્દ્ર દ્વારા વખતો વખત મહિલા કલ્યાણના ચોક્કસ કાર્યક્રમો હાથ ધરવા
- કૌટુંબીક પ્રશ્નોના કાયદાકીય નિકાલ માટે મફત કાનૂની સહાય અપાવવી
- જાતિગત વિષયો બાબતે સમાજમાં જાગૃતતા લાવવા વિવિધ કામગીરી હાથ ધરવી
- મહિલાઓને આર્થિક ઉપાર્જન માટે યોગ્ય માર્ગદર્શન તેમજ તાલીમ પૂરી પાડવી
- રાજ્ય સરકારની મહિલાલક્ષી યોજનાઓનો લાભ આપવા કેન્દ્ર ઉપર વ્યવસ્થા ઉભી કરવી
- જિલ્લા કેન્દ્ર ખાતે મહિલા સહાયતા કેન્દ્ર (હેલ્પ લાઇન)ની વ્યવસ્થા ઉભી કરવી અને તાલુકાકક્ષાએ વિસ્તરણ કરવું
- દરેક કેન્દ્ર દ્વારા તાલીમ, શિબીર તેમજ આઈ.ઈ.સી પ્રવૃત્તિ હાથ ધરવી અને તે માટે નાણાકીય જોગવાઈ કરવી

મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ દ્વારા જિલ્લા વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર યોજના અંતર્ગત ૯૯ જેટલા જિલ્લા સ્તરના કેન્દ્રોને સેટેલાઈટ કોમ્યુનિકેશન સાધન આપવામાં આવેલ છે. જેનો મુખ્ય હેતુ મહિલાઓને જુદા-જુદા વિષયો વિશે માહિતગાર કરવી તેમજ મહિલાઓના પ્રશ્નો અને સમસ્યાઓ વિશે લોકોમાં જાગૃતિ લાવવા અંગેની વિસ્તૃત જાણકારી આપવાનો છે. આ હેતુની પૂર્તિ માટે મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ દ્વારા જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટર, અમદાવાદના તકનીકી સહયોગથી ગાંધીનગર ખાતે આવેલ બાયસેગ (ભાસ્કરાચાર્ય ઈન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ સ્પેસ એપ્લીકેશન એન્ડ જીઓ-ઈન્ફોરમેશન)

સાથે જોડાણ કરવામાં આવેલ છે. બાયસેગ સાથે જોડાઈ સેટેલાઈટ પ્રસારણ માધ્યમોથી માનનીય મંત્રીશ્રીઓ, વિભાગીય અધિકારીઓ અને વિષય નિષ્ણાતો દ્વારા જુદા-જુદા વિષયો પર ચર્ચા કરવામાં આવે છે.

ક્ષમતાવર્ધન તાલીમ માટેની પૂર્વભૂમિકા

રાજ્ય સરકારના મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ દ્વારા વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર યોજનાના અસરકારક અમલીકરણ તેમજ આ કેન્દ્રોની કામગીરીને વધુ સદૃઢ બનાવવાનું આયોજન કરેલ છે. જેનો મુખ્ય ઉદ્દેશ આ કેન્દ્રોની ગ્રામ્ય સ્તરે વ્યાપકતા વધે અને વધુમાં વધુ મહિલાઓ કેન્દ્રોની સેવાઓનો લાભ લઈ સશક્તિકરણની દિશામાં પહેલ કરે એવો છે.

ઉપરોક્ત ઉદ્દેશની પૂર્તિ માટે મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ દ્વારા જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટર (જીઆરસી), અમદાવાદ ને વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ યોજના અંતર્ગતના તમામ કેન્દ્રોની ક્ષમતાવર્ધનની કામગીરી સોંપવામાં આવેલ છે, જેની પૂર્વતૈયારી રૂપે જીઆરસી દ્વારા કમિશનર મહિલા અને બાળ વિકાસ સાથે રહી ૬ જિલ્લા વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્રોના મંત્રી, સંચાલક અને જિલ્લા વિસ્તરણ અધિકારી સાથે એક મિટીંગ યોજવામાં આવેલ હતી. આ મિટીંગ અંતર્ગત ક્ષમતાવર્ધન માટેના વિષયો, જરૂરી આઈ.ઈ.સી સામગ્રી, તાલીમ સ્થળ અને સુવિધાઓ તેમજ તાલીમના ફોલો-અપનું સર્વ સંમતિથી આયોજન કરવામાં આવેલ. આ મિટીંગ બાદ નીચેની બાબતો પર નિર્ણયો લેવામાં આવ્યા.

૧. તાલીમ માટેના સ્થળ, સ્થાનિક સ્તરે ઉપલબ્ધ સુવિધાઓ
૨. તાલીમ અંતર્ગતની જિલ્લા કેન્દ્રોની જવાબદારીઓ
૩. તાલીમ માટેના વિષયો
૪. તાલીમ માટેના જિલ્લા અને તાલુકા કેન્દ્રોની જૂથ રચના (બેચ)
૫. સ્થાનિક વિષય નિષ્ણાતોની યાદી
૬. મહિલા સશક્તિકરણલક્ષી આઈ.ઈ.સી સામગ્રી

જાતિગત સંવેદનશીલતા

જાતિગત ભિન્નતાની સંકલ્પના:

વ્યક્તિની સેક્સ (લૈંગિકતા, શારીરિક રીતે પુરુષ અથવા સ્ત્રી) એ એક બાબત છે અને જેન્ડર તદ્દન જુદી બાબત છે. દરેક વ્યક્તિ સ્ત્રી કે પુરુષ જનનાંગો સાથે જન્મે છે પણ દરેક સમાજમાં તેઓનું મુલ્ય નક્કી કરવાની, તેમને અલગ અલગ ભૂમિકાઓ, પ્રતિભાવો અને લક્ષણો આપવાની વિવિધ રીતો અપનાવવામાં આવે છે. એ તેનું જેન્ડરીંગ કહેવાય છે. આમ, સેક્સ એ જીવશાસ્ત્રીય બાબત છે જ્યારે જેન્ડર મનોવૈજ્ઞાનિક અને સામાજિક બાબત છે.

જેન્ડર શબ્દનું ગુજરાતી જાતિયતા એવું થાય છે. વ્યક્તિ નર કે નારી તરીકે જન્મ લે છે પરંતુ કુમાર કે કન્યા તરીકે ઓળખાણ પામે છે અને પુરુષ અથવા સ્ત્રી તરીકે વિકાસ પામે છે. પુરુષ અથવા સ્ત્રી તરીકે એમની યોગ્ય વર્તણૂંક, વલણ, ભૂમિકા અને પ્રવૃત્તિઓ સમાજ ધ્વારા નક્કી કરવામાં આવે છે. અને એ શીખેલી વર્તણૂંક જ જેન્ડરની ઓળખાણ અને ભૂમિકા નક્કી કરે છે.

લિંગ અને જેન્ડરના તફાવત પર એટલા માટે ભાર મુકવામાં આવે છે કે સ્ત્રી અને પુરુષ જે કોઈ પણ કાર્ય કરે અથવા જે પણ કાર્યો તેમની પાસેથી અપેક્ષિત છે એ દરેક (સિવાય કે લિંગ/સેક્સ આધારિત કાર્યો જેવા કે ગર્ભધારણ, સ્તનપાન) સમયાંતરે સામાજિક કે સાંસ્કૃતિક કારણોસર બદલાતા રહે છે અથવા બદલી શકાય છે

ઉપરોક્ત સંકલ્પનાને આ રીતે પણ સમજી શકાય કે સ્ત્રી અને પુરુષમાં અમુક જન્મજાત શારીરિક ભેદ હોય છે જે કુદરતી છે અને જે તેમની જાતિ નક્કી કરે છે જ્યારે સમાજ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવેલ ભૂમિકાઓ કાયમી નથી જે જેન્ડર દર્શાવે છે.

સેક્સ અને જેન્ડરના મુખ્ય ભેદ:

સેક્સ:

- તે પ્રાકૃતિક/કુદરતી છે
- તે જીવવૈજ્ઞાનિક છે અને સંતાનોત્પત્તિની પ્રક્રિયામાં રહેલો દેખીતો તફાવત છે
- તે એકધારી છે અને સર્વત્ર એક જ પ્રકારની રહે છે

જેન્ડર:

- તે સાંસ્કૃતિક/માનવસર્જિત છે
- તે સમયે સમયે પરિવર્તન પામે છે
- તે સામાજિક, સાંસ્કૃતિક એવા ગુણો, વર્તણૂંકની રીતો અને ભૂમિકાઓ દર્શાવે છે

સામાજિક ભેદ (જેન્ડર) ના વિવિધ પાસાઓ:

નીચેની પ્રવૃત્તિઓમાં સૌપ્રથમ કોણ ધ્યાનમાં આવે છે?

૧. રસોઈ

૨. ખેડૂત

૩. નર્સ

૪. દરજી

૫. નેતા

૬. બાળકને રમાડવું

૭. કુટુંબના વડા

૮. બચત/કરકસર કરવી

૯. યંત્રો ચલાવવા

૧. વજનદાર વસ્તુ ઉંચકવી

૨. રસોઈ બનાવવી

૩. વાતોડિયું

૪. ગાડી હંકારવી

૫. શાકભાજી ખરીદવી

૬. ઓફિસે જવું

૭. વ્યવસાયના કામે બહારગામ જવું

૮. વાસણ સાફ કરવા

૯. સેવાકાર્યો કરવા

અહીં ઘણા કાર્યોમાં સ્ત્રી તથા ઘણી પ્રવૃત્તિઓ વિશે વિચાર કરતાં પુરુષ ધ્યાનમાં આવે છે. પરંતુ જીણવટ પૂર્વક તપાસતાં દરેક કાર્ય સ્ત્રી અને પુરુષ બંને સામાન્યતઃ કરી જ શકે છે તેમ જણાશે. જે એમ દર્શાવે છે કે જેન્ડર કાયમી નથી અને તે સ્થળ તથા સમયાંતરે બદલાય છે.

સમાજમાં માત્ર ગુણો અને લાક્ષણિકતાઓ જ નહીં પરંતુ જગ્યાઓનું પણ જેન્ડરીંગ થતું હોય છે. પીઠું, રમતનું મેદાન, શેરીનું નાકું, ચા/પાનનો ગલ્લો આ બધી પુરુષો માટેની જગ્યાઓ ગણાય. એજ રીતે રસોડું, ઓટલા, કુવા કાંઠા, શાકભાજી બજાર વિ. માત્ર સ્ત્રીઓ માટેની જ જગ્યાઓ ગણાય. ઘણીવાર ઘરના સાધનોનું પણ જેન્ડરીંગ થતું હોય છે જેમ કે મોટો ગ્લાસ, મોટો પલંગ, સારી ખુરશી, સાયકલ, રેડિયો વગેરે ઘરના પુરુષ વડા માટે હોય છે.

પિતૃસત્તાક સમાજમાં ઘરના સ્ત્રી-પુરુષ વચ્ચેના સંબંધોમાં પુરુષોનું વર્ચસ્વ હોય છે. પુરુષને ચઢિયાતો અને સ્ત્રીને પુરુષ કરતાં અનેક રીતે ઉતરતા દરજજા પર રાખવામાં આવે છે. આમ, સ્ત્રી હોવાને પરિણામે તેઓ રોજબરોજ હીનતાનો અનુભવ કરતી હોય છે. તે હીનતા ભેદભાવ, અપમાન, નિયંત્રણ, શોષણ કે હિંસા ગમેતે સ્વરૂપે હોઈ શકે છે.

સામાન્ય રીતે સ્ત્રીઓ સામે થતા ભેદભાવ:

૧. સ્ત્રીઓની ઉત્પાદકતા અને શ્રમશક્તિ પર નિયંત્રણ:

સ્ત્રીઓની ઘરની અંદર તેમજ બહારની એમ બંને પ્રકારની ઉત્પાદનશક્તિ પર પુરુષો નિયંત્રણ ધરાવે છે. ઘરમાં સ્ત્રી પતિ, બાળકો તેમજ અન્ય સભ્યોને વિના મુલ્યે તમામ પ્રકારની સેવાઓ પુરી પાડે છે તેમજ ઘરની બહાર પણ નોકરી કે મજૂરી કરતી

સ્ત્રી પર તેના પતિના નિયંત્રણો હોય છે. જેમ કે પતિ તેને પોતાની સગવડતા મુજબ બહાર કામ કરવા અથવા કામ કરતી અટકાવવા દબાણ કરે છે.

૨. આરોગ્ય પર નિયંત્રણ:

બીમારીમાં દવાખાને જવું કે ન જવું, કયા દવાખાને જવું વગેરે નિર્ણયો સ્ત્રી પોતાની જાતે લઈ શકતી નથી. મોટાભાગના સમાજોમાં કેટલાં બાળકોને જન્મ આપવો, ક્યારે જન્મ આપવો, ગર્ભનિરોધકનો ઉપયોગ કરવો કે નહીં વગેરે નિર્ણયો લેવામાં પણ સ્ત્રીઓને સ્વતંત્રતા નથી.

૩. સ્ત્રીઓની ગતિશીલતા:

સ્ત્રીઓ ઉપર સંપૂર્ણ નિયંત્રણ રાખવા માટે તેઓના હરવા ફરવા પર પ્રતિબંધ રાખવો જરૂરી બને છે. પડદા પદ્ધતિ, ઉંબરો ન ઓળંગવો, નિર્ણયોમાં ભાગ ન લેવો, અન્ય વિજાતીય સભ્યો સાથેનો મર્યાદિત વ્યવહાર વગેરે બાબતો સ્ત્રીઓ પર અંકુશ લાદનારી છે.

૪. મિલકત અને અન્ય આર્થિક સાધનો પર અંકુશ:

મોટાભાગની મિલકતો અને ઉત્પાદનના સાધનો પર પુરુષોનો જ અંકુશ હોય છે. સામાન્ય રીતે મિલકત પિતા પાસેથી પુત્રને સોંપવામાં આવે છે. સ્ત્રીઓ પણ આવી મિલકતો ધરાવવા હકદાર હોય છે પણ પરંપરાગત રીત રિવાજો, વ્યવહારો, ભાવનાત્મક બંધનો, સામાજિક માન્યતાઓ તથા ક્યારેક હિંસાને કારણે તેઓને મિલકત પર કબજો આપવામાં આવતો નથી.

૫. કાનૂની વ્યવસ્થા:

મોટાભાગના દેશોમાં કાનૂની વ્યવસ્થા પુરુષપ્રધાન હોય છે. જેથી કાયદાકીય વ્યવસ્થા, કાનૂની વ્યવસ્થા, ન્યાયતંત્ર, ન્યાયાધિશો અને વકીલો મહદઅંશે કાનૂની અર્થઘટન કરવામાં પુરુષપ્રધાન વલણો ધરાવે છે.

ઉપર જણાવ્યા મુજબ આપણા સામાજિક માળખામાં સ્ત્રી અને પુરુષની ભૂમિકાઓ સમાજ દ્વારા નક્કી કરી દેવામાં આવી છે. અને એ દરેક સ્ત્રી-પુરુષને વત્તે ઓછે અંશે લાગુ પડતી હોય છે. આ ભૂમિકાઓને આધારે પ્રવર્તમાન સંજોગોમાં સ્ત્રી-પુરુષ વચ્ચે જોવા મળતા જાતિગત ભેદભાવ તેમજ સ્ત્રીઓ પર લાદવામાં આવેલા અંકુશોને લીધે સમાજમાં સ્ત્રી-પુરુષના વિકાસ વચ્ચે કેટલું અંતર છે તે સમજવા માટે વિવિધ આંકડાકીય માહિતી જોઈએ.

ગુજરાત રાજ્યમાં વિવિધ ક્ષેત્રે સ્ત્રીઓની સ્થિતિ:

શિક્ષણ:

વિષય	ગુજરાત		
	વર્ષ	દીકરી %	દીકરો %
સાક્ષરતા દર	૨૦૦૬-૦૭	૫૭.૦૮	૭૯.૭
નામ નોંધણી/દાખલ થવા	૨૦૦૪	૭૦.૭૧	૭૭.૯૬
માધ્યમિકમાં દાખલ થવું	૦૫-૦૬	૩૩.૪૭	૪૩.૧૮
કોલેજમાં પ્રવેશ મેળવવો	૦૫-૦૬	૯.૨૯	૧૧.૮૮
શાળા છોડી જવી (૧-૭)	૦૫-૦૬	૧૪.૦૨	૯.૯૭

આરોગ્ય:

વિષય	સ્ત્રી	પુરુષ
જાતિદર-૨૦૦૧	૯૨૦	૧૦૦૦
બાળ મૃત્યુદર-૨૦૦૪	૫૫	૪૬
૨૦૦૦ ની વસ્તી દીઠ રોગગ્રસ્તતા દર (ગ્રામીણ)	૮૦.૮	૭૧.૬
૧૦૦૦ વ્યક્તિ દીઠ અંશત: અંધાપો %	૩૧.૦	૨૫.૫
૧૦૦૦ વ્યક્તિ દીઠ અવયવોની શારીરિક ખામી %	૫.૬	૪.૮
મોજણીના છેલ્લા ૩ મહિના દરમિયાન મલેરિયા %	૩૨.૭	૩૧.૯
૧૦૦૦ વ્યક્તિ દીઠ દમ	૧૯.૯૫	૧૯.૬૪
કુપોષિત બાળકો-૧૯૯૯ %	૨૬.૭	૨૩.૬

કુટુંબનિયોજન- ૨૦૦૫-૦૬ %	૪૨.૯	૦.૬
એઈડ્સ વિશે જાણકારી-૨૦૦૫-૦૬ %	૪૯.૩	૮૦.૨
{Socio-Economic Review of Gujarat:2007-08, NFHS-3. Gujarat Human Development Report-2004}		

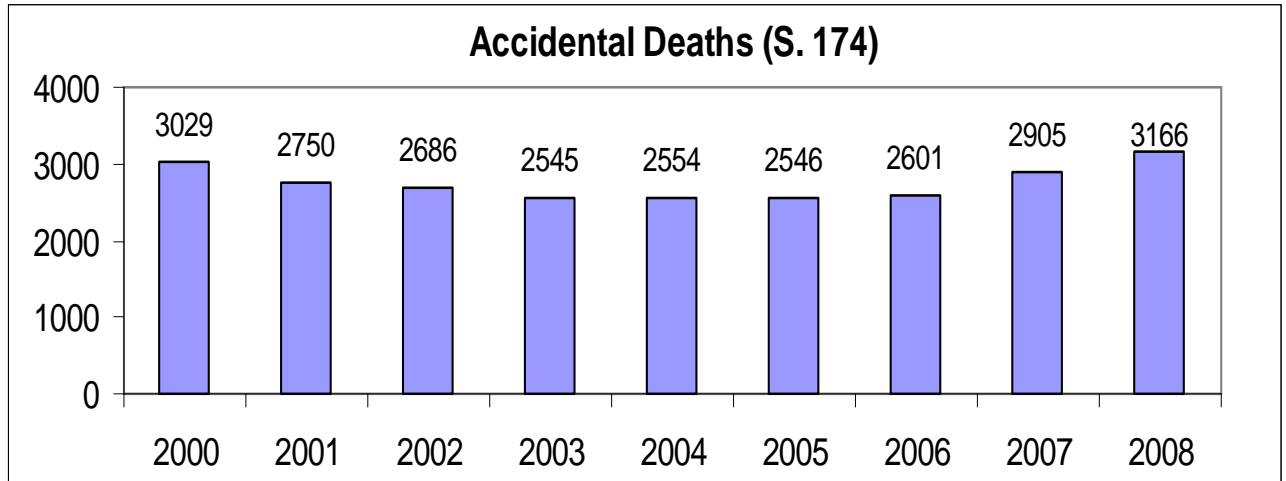
રાજકીય ક્ષેત્રે ભાગીદારી:

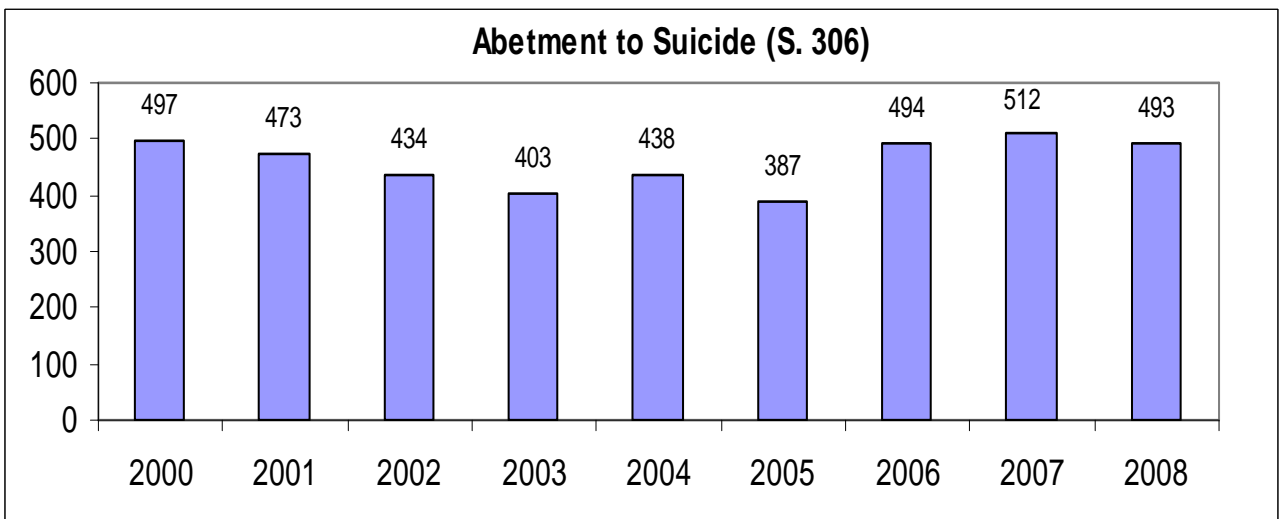
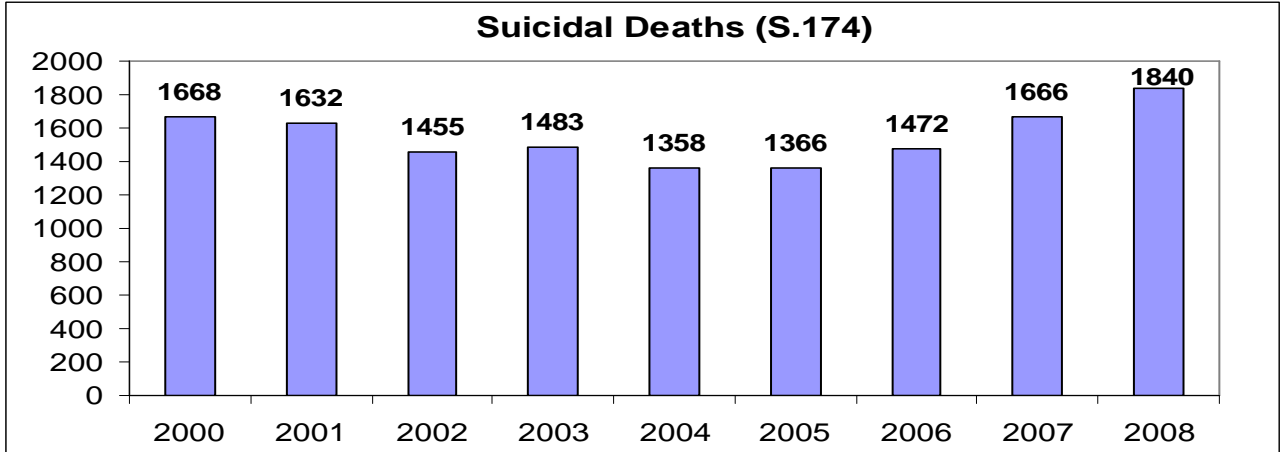
વિષય	ભાગ લેનાર		ચૂંટાયેલ	
	સ્ત્રી	પુરુષ	સ્ત્રી	પુરુષ
સંસદીય ચૂંટણી-૧૯૯૬	૧૮	૫૫૯	૨	૨૪
સંસદીય ચૂંટણી-૧૯૯૮	૭	૧૩૨	૪	૨૨
સંસદીય ચૂંટણી-૧૯૯૯	૮	૧૫૧	૩	૨૩
પંચાયતી રાજ સંસ્થાઓમાં ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓ				
વિષય	કુલ		સ્ત્રીઓ	
જિલ્લા પંચાયતના પ્રમુખ	૨૫		૮	
જિલ્લા પંચાયતના સભ્યો	૮૧૭		૨૭૪	
તાલુકા પંચાયતના પ્રમુખ	૨૨૫		૭૭	
તાલુકા પંચાયતના સભ્યો	૩૯૧૯		૧૩૧૨	
ગ્રામ પંચાયતના સરપંચ	૧૩૭૧૫		૪૪૩૫	
ગ્રામ પંચાયતના સભ્યો	૧૨૩૪૭૦		૪૧૧૮૦	
ડી.ડબલ્યુ.સી.ડી-૨૦૦૩				

આર્થિક ક્ષેત્રે ભાગીદારી:

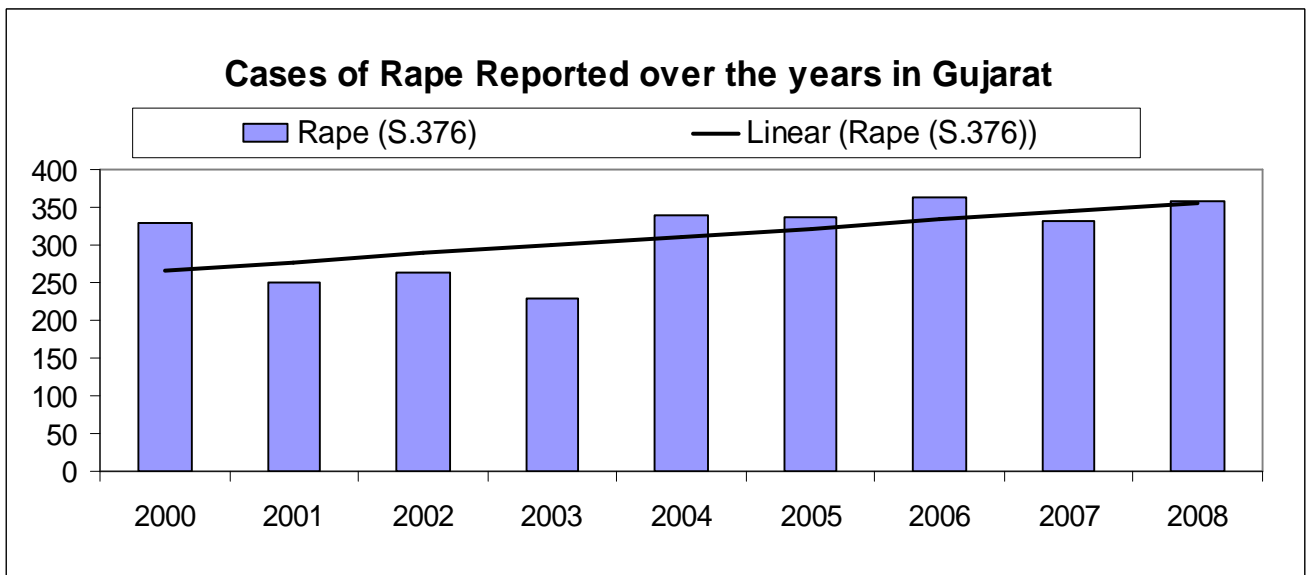
વિષય	સ્ત્રી	પુરુષ
મુખ્ય ધારામાં કામ કરનાર	૬૨.૮ %	૮૩.૮૧ %
વધુ લાભ ન મળે તેવું કામ કરનાર	૩૭.૧૮ %	૬.૮ %
સરખા કામ માટે ચૂકવવામાં આવતું વેતન	૪૧ રૂ/-	૭૦ રૂ/-
ગુજરાત વહીવટી સેવા-૨૦૦૮	૭	૧૩૧
ઉચ્ચ ન્યાયાલયમાં ન્યાયાધીશ-૨૦૦૫	૨	૩૨
કંપનીમાં મેનેજર	૧૫ %	૮૫ %
BS Reporter / New Delhi January 30, 2008, MANASHWI 25 April 2008 (Business world)		

સ્ત્રીઓના અકુદરતી મૃત્યુ:

જાતીય હિંસા અંતર્ગત નોંધાયેલા બળાત્કારના ગુનાઓ: (S= કલમ)

આમ, સમાજના સ્ત્રીઓ પરત્વેના પુર્વગ્રહોને પરિણામે વિકાસના વિવિધ ક્ષેત્રોમાં સ્ત્રીઓની સ્થિતિ અત્યંત નબળી જોવા મળે છે. જે મહિલાઓના બંધારણીય અધિકારોનું હનન કરવા ઉપરાંત સમાજ તથા દેશના સર્વાંગી વિકાસને પણ અવરોધે છે.

ઉપરોક્ત સ્ત્રી સંબંધિત સમસ્યાઓના સમાધાનના ભાગ રૂપે કેન્દ્ર તેમજ રાજ્ય સરકાર દ્વારા વિકાસલક્ષી વિવિધ યોજનાઓ તેમજ કાયદાઓ અમલમાં મુકવામાં આવેલ છે. જેની મહિલાઓમાં જાગૃતિ ફેલાવી મહિલા સશક્તિકરણ માટે આવશ્યક ગુણવત્તા વાળું ઉચ્ચ શિક્ષણ, સારું આરોગ્ય તથા આવકના વિવિધ સ્ત્રોત સુધીની મહિલાઓની પહોંચ વધારવા તેમજ જમીન/મિલકતની માલિકી તથા નિર્ણય પ્રક્રિયામાં ભાગીદારી સુનિશ્ચિત કરવા મહિલા વિકાસલક્ષી યોજનાઓ તેમજ કાયદાઓની માહિતી હોવી આવશ્યક છે.

આથી, સરકાર દ્વારા અમલી વિકાસલક્ષી વિવિધ યોજનાઓ તેમજ કાયદાઓ ઉપરાંત જીલ્લા સ્તરે યોજનાઓના અમલ માટે કાર્યરત સરકાર દ્વારા ઉપલબ્ધ સેવાકીય માળખાઓની સરનામા સાથે વિગતવાર માહિતી આગળના પ્રકરણોમાં ક્રમશઃ આપેલ છે.

भरुलरु वरुकरुसरुलकुषु रुरुकुनुनुनु

ગુજરાત સરકાર દ્વારા ચલાવવામાં આવતી મહિલાલક્ષી યોજનાઓ અંગેની વિગતો

સામાજિક વિકાસ માટેની યોજનાઓ

ક્રમ	યોજનાનું નામ	વિભાગનું નામ	કચેરીનું નામ	અરજી કોને કરવી?	સહાય મેળવવા માટેની પાત્રતા	મળવાપાત્ર લાભ / સહાય
૧	મહિલા વિકાસ એવોર્ડ	મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ	કમિશનર મહિલા અને બાળ વિકાસ	કમિશનર મહિલા અને બાળ વિકાસ	રજિસ્ટર્ડ સ્વૈચ્છિક સંસ્થા સીમા થીન્હ રૂપે કરેલી કામગીરીના આધારે અને સામાજિક કાર્યકર શ્રેષ્ઠ કામગીરી સંદર્ભે અરજી કરવાથી	સામાજિક કાર્યકરને રૂ.૫૦,૦૦૦/- અને સંસ્થાને રૂ.૧.૦૦ લાખનો એવોર્ડ
૨	વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ યોજના	મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ	કમિશનર મહિલા અને બાળ વિકાસ	કમિશનર મહિલા અને બાળ વિકાસ	સરકારશ્રીના ધારાધોરણ પૂર્ણ કરતી કોઈ પણ રજિસ્ટર્ડ સ્વૈચ્છિક સંસ્થા	નિયત અરજી પત્રક મેળવી કચેરીમાં રજુ કરવાથી યોગ્યતાના ધોરણે કેન્દ્રને માન્યતા આપી જિલ્લા વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્રને વાર્ષિક રૂ. ૨.૨૫ લાખ અને તાલુકા કક્ષાના રૂ. ૧.૨૫ લાખ ગ્રાન્ટ આપવામાં આવે છે.

૩	શિબીર, સેમિનાર સંમેલન	મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ	મહિલા આર્થિક વિકાસ નિગમ	ફિલ્ડ ઓફિસર જિલ્લા ઉદ્યોગ કેન્દ્ર	રજિસ્ટર્ડ સ્વૈચ્છિક મહિલા સંસ્થાને અરજી સંદર્ભે માન્યતા આપવામાં આવે છે.	કાર્યક્રમ ધ્વારા વિશાળ મહિલા સમુદાયને વિકાસના પરિપ્રેક્ષ્ય માં મુલવી પ્રેરણા અને પ્રોત્સાહન પુરું પાડવા
૪	ઘોડિયાઘર	મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ	ગુજરાત રાજ્ય સમાજ કલ્યાણ બોર્ડ, અમદાવાદ	ગુજરાત રાજ્ય સમાજ કલ્યાણ બોર્ડ, અમદાવાદ	રજિસ્ટર્ડ એનજીઓ કે જે ત્રણ વર્ષથી મહિલાઓ, બાળકો, વૃદ્ધો, અપંગો તથા અશક્ત માટે કાર્ય કરતી હોવી જોઈએ અને વહીવટી સમિતિમાં ૫૦ ટકા મહિલાઓ હોવી જોઈએ	૦ થી ૬ વર્ષના બાળકો
૫	મહિલા જાગૃતિ શિબીર	મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ	ગુજરાત રાજ્ય સમાજ કલ્યાણ બોર્ડ, અમદાવાદ	ગુજરાત રાજ્ય સમાજ કલ્યાણ બોર્ડ, અમદાવાદ	રજિસ્ટર્ડ એનજીઓ કે જે ત્રણ વર્ષથી મહિલાઓ, બાળકો, વૃદ્ધો, અપંગો તથા અશક્ત માટે કાર્ય કરતી હોવી જોઈએ અને વહીવટી સમિતિમાં ૫૦ ટકા મહિલાઓ હોવી જોઈએ	૨૫ થી ૪૫ વર્ષ ઉંમરની મહિલાઓના જૂથને કેમ્પ દરમિયાન તાલીમ અપાય છે.
૬	કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ	ગુજરાત રાજ્ય સમાજ કલ્યાણ બોર્ડ, અમદાવાદ	ગુજરાત રાજ્ય સમાજ કલ્યાણ બોર્ડ, અમદાવાદ	મહિલાઓ	કોઈ પણ મહિલા

૭	શોર્ટ સ્ટે હોમ	મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ	ગુજરાત રાજ્ય સમાજ કલ્યાણ બોર્ડ, અમદાવાદ	ગુજરાત રાજ્ય સમાજ કલ્યાણ બોર્ડ, અમદાવાદ	મહિલાઓ	મુસીબતમાં આવી પડેલી, તિરસ્કૃત, અત્યાચારનો ભોગ બનેલી મહિલાઓ અને બાળાઓ
૮	હેલ્પલાઈન	મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ	ગુજરાત રાજ્ય સમાજ કલ્યાણ બોર્ડ, અમદાવાદ	ગુજરાત રાજ્ય સમાજ કલ્યાણ બોર્ડ, અમદાવાદ	રજિસ્ટર્ડ એનજીઓ કે જે ત્રણ વર્ષથી મહિલાઓ, બાળકો, વૃદ્ધો, અપંગો તથા અશક્ત માટે કાર્ય કરતી હોવી જોઈએ અને વહીવટી સમિતિમાં ૫૦ ટકા મહિલાઓ હોવી જોઈએ	રજિસ્ટર્ડ એનજીઓ કે જે ત્રણ વર્ષથી મહિલાઓ, બાળકો, વૃદ્ધો, અપંગો તથા અશક્ત માટે કાર્ય કરતી હોવી જોઈએ અને વહીવટી સમિતિમાં ૫૦ ટકા મહિલાઓ હોવી જોઈએ
૯	સ્વાધાર	મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ	ગુજરાત રાજ્ય સમાજ કલ્યાણ બોર્ડ, અમદાવાદ	ગુજરાત રાજ્ય સમાજ કલ્યાણ બોર્ડ, અમદાવાદ	મહિલાઓ	અન્યાયનો ભોગ બનેલી, નિરાધાર, છૂટાછેડા મેળવેલ, માનસિક સમતુલા ગુમાવેલ, પૂર્વ મહિલા કેદી, બળાત્કારનો ભોગ બનેલ, ગુનાહિત કાર્યમાં જોડાયેલ, કુદરતી આપતિનો ભોગ બનેલ મહિલા

૧૦	ગૃહ નિર્માણ માટે વ્યક્તિગત ધોરણે સહાય	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ	નિયામક અનુસૂચિત જાતિ કલ્યાણ	જિલ્લા સમાજ કલ્યાણ/પછાત વર્ગ અધિકારી	આવક મર્યાદા ૨૪૦૦૦/- અતિપછાત માટે. આવક મર્યાદા નહી વિધવા વિકલાંગ શ્રમજીવી અને બીપીએલને ઉંમર-૨૧ વિધવા અને વિકલાંગને ૫ વર્ષની છૂટછાટ	૪૦,૦૦૦/- સબસીડી તરીકે મકાનની ટોચમર્યાદા ગ્રામ્ય માટે રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦ અને શહેરી વિસ્તાર માટે રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/-અરજી મંજૂર કરતી વખતે રૂ. ૨૦૦૦/- અને લીન્ટન લેવલનું બાંધકામ પુરુ કર્યાનું સમાજ કલ્યાણ નિરીક્ષકનું પ્રમાણપત્ર રજૂ કર્યે થી રૂ. ૨૦૦૦/-
૧૧	ગૃહ નિર્માણ માટે વ્યક્તિગત ધોરણે અતિ પછાત જાતિઓને સહાય	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ	નિયામક અનુસૂચિત જાતિ કલ્યાણ	જિલ્લા સમાજ કલ્યાણ/પછાત વર્ગ અધિકારી	આવક મર્યાદા ૨૪૦૦૦/- અતિપછાત માટે. આવક મર્યાદા નહી વિધવા વિકલાંગ શ્રમજીવી અને બીપીએલને ઉંમર-૨૧ વિધવા અને વિકલાંગને ૫ વર્ષની છૂટછાટ	૪૦,૦૦૦/- સબસીડી તરીકે મકાનની ટોચમર્યાદા ગ્રામ્ય માટે રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦ અને શહેરી વિસ્તાર માટે રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/-અરજી મંજૂર કરતી વખતે રૂ. ૨૦,૦૦૦/- અને લીન્ટન લેવલનું બાંધકામ પુરુ કર્યાનું સમાજ કલ્યાણ નિરીક્ષકનું પ્રમાણપત્ર રજૂ કર્યે થી રૂ. ૨૦૦૦/-

૧૨	ડો.સવિતા આંબેડકર આંતરજાતિય લગ્ન ને પ્રોત્સાહન માટે નાણાકીય સહાય	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ	નિયામક અનુસૂચિત જાતિ કલ્યાણ	જિલ્લા સમાજ કલ્યાણ/પછાત વર્ગ અધિકારી	આવક મર્યાદા નથી લગ્ન કરનાર યુગલ પૈકી એક હિંદુ સવર્ણ હોવું જોઈ એ	રૂ. ૫૦,૦૦૦/- ની નાણાકીય સહાય રૂ. ૨૫,૦૦૦/- રોકડા ઘરવખરી માટે રૂ. ૨૫૦૦૦/- બચત પત્રો
૧૩	અનુ.જાતિની છોકરીઓને કુંવરબાઈના મામેરા માટે નાણાકીય સહાય	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ	નિયામક અનુસૂચિત જાતિ કલ્યાણ	જિલ્લા સમાજ કલ્યાણ/પછાત વર્ગ અધિકારી	આવક મર્યાદા (કન્યા લગ્ન પ્રસંગે શહેરી વિસ્તાર માટે રૂ.૨૧૨૦૬/- ગ્રામ્ય વિસ્તાર માટે રૂ.૧૫૯૭૬/-લગ્ન માટેની નિયત વયમર્યાદા ધરાવતા હોવા જોઈએ	રૂ.૫૦૦૦/- સહાય જેમા રૂ. ૨૦૦૦/- રોકડા વાલીને અને રૂ. ૩૦૦૦/- ના કિસાન વિકાસ પત્રો સંયુક્ત નામે
૧૪	માઈ રમાબાઈ આંબેડકર સાતફેરા સમૂહ લગ્ન ને પ્રોત્સાહન આપવા માટે નાણાકીય સહાય	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ	નિયામક અનુસૂચિત જાતિ કલ્યાણ	જિલ્લા સમાજ કલ્યાણ/પછાત વર્ગ અધિકારી	ગ્રામ વિકાસ ધ્વારા નક્કી કરેલ ધોરણ મુજબ ગરીબી રેખા નીચે જીવતા લોકોને લાભ લેનાર યુગલો લગ્ન માટેની નિયત વય મર્યાદા ધરાવતા હોવા જોઈએ	ઓછામા ઓછા ૧૦ યુગલોના સમૂહ લગ્નમાં યુગલ દીઠ રૂ. ૫૦૦૦/- નર્મદા શ્રીનિધિના બોન્ડ સમૂહ લગ્નની આયોજક સંસ્થાને યુગલ દીઠ રૂ.૧૦૦૦/- રોકડ મહત્તમ રૂ. ૨૫૦૦૦/- પ્રોત્સાહક રકમ

૧૫	ગૃહનિર્માણ માટે વ્યક્તિગત ધોરણે સફાઈ કામદાર વિધવાને સહાય	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ	નિયામક અનુસૂચિત જાતિ કલ્યાણ	ગુજરાત સફાઈ કામદાર વિકાસ નિગમ, ગાંધીનગર	સફાઈ કામદાર વિધવા મહિલાઓ	રૂ. ૪૦૦૦૦/- હજાર સબસીડી તરીકે અરજી મંજૂર કરતી વખતે રૂ. ૨૦,૦૦૦/- અને લીન્ટલ લેવલનું બાંધકામ પુરુ કર્યાનું સમાજ કલ્યાણ નિરીક્ષકનું પ્રમાણપત્ર રજૂ કર્યેથી રૂ. ૨૦,૦૦૦/-
૧૬	કુંવરબાઈનું મામેરું	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ	નિયામકશ્રી વિકસતી જાતિ કલ્યાણ ખાતુ	જિલ્લા પછાત વર્ગ કલ્યાણ ખાતુ	સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત અને વિચરતી, વિમુક્ત જાતિની મહિલાઓ આવક મર્યાદા વાર્ષિક રૂ. ૧૧૦૦૦	મામેરાના ખર્ચને પહોંચી વળવા રૂ. ૫૦૦૦ ની સહાય પૈકી રૂ. ૨૦૦૦ ચેકથી કન્યાના વાલીને તથા રૂ. ૩૦૦૦ ના કિસાન વિકાસ પત્રો કન્યાને
૧૭	સાતફેરા સમૂહ લગ્ન માટે સહાય	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ	નિયામકશ્રી વિકસતી જાતિ કલ્યાણ ખાતુ	જિલ્લા પછાત વર્ગ કલ્યાણ ખાતુ	સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત અને વિચરતી, વિમુક્ત જાતિ ના યુગલો આવક મર્યાદા વાર્ષિક રૂ. ૪૫૦૦૦	સમૂહ લગ્નમાં જોડાના યુગલને રૂ. ૫૦૦૦ સહાય નર્મદા શ્રીનિધિ બોન્ડના રૂપમાં અને આ જ સંસ્થાને યુગલ દીઠ રૂ. ૧૦૦૦

૧૮	પંડિત દિનદયાળ ઉપાધ્યાય આવાસ યોજના	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ	નિયામકશ્રી વિકસતી જાતિ કલ્યાણ ખાતુ	જિલ્લા પછાત વર્ગ કલ્યાણ ખાતુ	સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત અને વિચરતી, વિમુક્ત જાતિ ની વ્યક્તિઓને આવક મર્યાદા વાર્ષિક રૂ. ૨૪૦૦૦	મકાન બાંધકામ રૂ. ૪૦,૦૦૦
૧૯	કુંવરબાઈનુ મામેરુ	આદિજાતિ વિકાસ વિભાગ	કમિશનર આદિજાતિ વિકાસ	જિલ્લા તકેદારી અધિકારીની કચેરી	એક જ કન્યાને સહાય આવક મર્યાદા વાર્ષિક રૂ. ૧૧૦૦૦/-	રૂ. ૫૦૦૦/- સહાય પૈકી વાલીને રૂ. ૨૦૦૦/- અને કન્યાના નામે કિસાન વિકાસ પત્ર રૂ. ૩૦૦૦/-
૨૦	સાતફેરા સમુહ લગ્ન	આદિજાતિ વિકાસ વિભાગ	કમિશનર આદિજાતિ વિકાસ	જિલ્લા તકેદારી અધિકારીની કચેરી	ઓછામાં ઓછા ૫ નવયુગલના સમુહ લગ્ન માટે સહાય આવક મર્યાદા કોઈ નહી લાભ લેનાર યુગલ નિયત વય મર્યાદા ધરાવતા હોવા જોઈએ. આયોજકોએ સમુહ લગ્નના ૧૫ દિવસ પહેલા અમલીકરણ અધિકારીશ્રીને જરૂરી દસ્તાવેજ સાથે અરજી કરવાની રહેશે.	ભાગ લેનાર યુગલને રૂ. ૫૦૦૦/- ના નર્મદા શ્રીનીધિ બોન્ડ કન્યાના નામે તથા સંસ્થાને યુગલ દીઠ રૂ. ૧૦૦૦/- રોકડ
૨૧	મહિલા કલ્યાણ અંગેની યોજના	યુવક અને સાંસ્કૃતિક સેવા વિભાગ	સ્પોર્ટ ઓથોરિટી ઓફ ગુજરાત	ગુજરાત સંચાલિત જિલ્લા સ્વરક્ષણ તાલીમ કેન્દ્ર	તમામ કિશોરીઓ, તરુણીઓ અને મહિલાઓ	સેલ્ફ ડીફેન્સ માટે ઓથોરિટી ધ્વારા નિમવામાં આવેલ ઈન્સ્ટ્રક્ટર ધ્વારા જૂડો,

						કરાટેની અધતન તાલીમ
૨૨	મહિલા રમતોત્સવ	યુવક અને સાંસ્કૃતિક સેવા વિભાગ	સ્પોર્ટ્સ ઓથોરિટી ઓફ ગુજરાત	સ્પોર્ટ્સ ઓથોરિટી ઓફ ગુજરાત, ગાંધીનગર	ઉંમરના બાધ સિવાય તમામ મહિલા કબડ્ડી, ખો ખો, વોલીબોલ, એથલેટીક્સ, હોકી, ટેનિસ, સ્વીમિંગ, ટેબલ ટેનીશ, બેડમીન્ટન, હેન્ડ બોલ, બાસ્કેટ બોલ અને જીમનેસ્ટીક્સ માટે જિલ્લા /રાજ્ય કક્ષાની સ્પર્ધામાં ભાગ લેનાર મહિલાઓ	વતનથી સ્પર્ધાના સ્થળે જવા આવવા માટે નું પ્રવાસ ભાડુ તથા રહેઠાણ ભોજન ખર્ચ અને રમતને અનુરૂપ ગણવેશ આપવામાં આવે છે.
૨૩	વિધવા સહાય યોજના	શ્રમ અને રોજગાર વિભાગ	ડાયરેક્ટર ઈન્ડસ્ટ્રીયલ સેફ્ટી એન્ડ હેલ્થ,અમદાવ ાદ	અમદાવાદ કાપડ બજાર અને દુકાન બોર્ડ અમદાવાદ	અમદાવાદ કાપડ બજાર અને દુકાન બોર્ડ અમદાવાદના નોંધાયેલ શ્રમયોગી / કુટુંબ ની મહિલા	મૃતકની વિધવાને માસિક રૂ. ૨૦૦/- પાંચ વર્ષ સુધી
૨૪	કન્યા રત્ન ઉત્કર્ષ યોજના	શ્રમ અને રોજગાર વિભાગ	ડાયરેક્ટર ઈન્ડસ્ટ્રીયલ સેફ્ટી એન્ડ હેલ્થ,અમદાવ ાદ	અમદાવાદ કાપડ બજાર અને દુકાન બોર્ડ અમદાવાદ	અમદાવાદ કાપડ બજાર અને દુકાન બોર્ડ અમદાવાદના નોંધાયેલ શ્રમયોગી / કુટુંબની મહિલા	પ્રથમ અને બીજી પ્રસુતિ પૈકી ની કન્યા માટે રૂ.૨૦૦૦/- એસબીઆઈમાં ડીપોઝીટ પુખ્ત વયે વ્યાજ સહિત રકમ કન્યાના વાલીને

૨૫	ફળો અને શાકભાજીની જાળવણી અને તાલીમનો કાર્યક્રમ	કૃષિ વિભાગ	નાયબ બાગાયત નિયામકશ્રીની કચેરી	નાયબ બાગાયત નિયામકશ્રી	સમગ્ર ગ્રામિણ વિસ્તારની બહેનો	૭ થી ૧૫ દિવસ નો ટૂંકો તાલીમ કાર્યક્રમ મોબાઈલ તાલીમ કેન્દ્રો ધ્વારા
----	--	------------	--------------------------------	------------------------	-------------------------------	--

નોંધ :- સરકારી યોજનાઓનું આ સંપૂર્ણ રીતે ફક્ત માહિતી - માર્ગદર્શન માટે છે. આ યોજનાઓમાં થનાર સંલગ્ન સુધારાઓ માટે સંબંધિત વિભાગોનો સંપર્ક કરવો જરૂરી છે.

શૈક્ષણિક વિકાસ માટેની યોજનાઓ

ક્રમ	યોજનાનું નામ	વિભાગનું નામ	કચેરીનું નામ	અરજી કોને કરવી?	સહાય મેળવવા માટેની પાત્રતા	મળવાપાત્ર લાભ / સહાય
૧	વિદ્યાલક્ષ્મી યોજના	શિક્ષણ વિભાગ	જિલ્લા પ્રાથમિક શિક્ષણાધિકારીશ્રીની કચેરી	આચાર્ય મારફતે જિલ્લા પ્રાથમિક શિક્ષણાધિકારી	જે ગામમાં સ્ત્રી સાક્ષરતા ૩૫ ટકા કરતાં ઓછી હોય તે ગામની ધો-૧ માં ભણતી સરકારી પ્રાથમિક શાળાની કન્યા	રૂ. ૧૦૦૦/- ના નર્મદા બોન્ડ
૨	સરસ્વતી સાધના યોજના	શિક્ષણ વિભાગ	જિલ્લા પંચાયત કચેરી તથા સ.ક.અ. પંચાયત	જિ.પ.વ.ક અધિ. તથાગ્રામ્ય વિસ્તાર માટે સ.ક.અ પંચાયત	ખર્ચ. (ધો-૮ ની કન્યાઓ)	વિદ્યાર્થીની દીઠ ૧ સાયકલ

૩	એસ.એસ.સી કન્ડેસ્ટ કોર્ષ(બેવર્ષિય)	મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ	ગુજરાત રાજ્ય સમાજ કલ્યાણ બોર્ડ, અમદાવાદ	ગુજરાત રાજ્ય સમાજ કલ્યાણ બોર્ડ, અમદાવાદ	રજિસ્ટર્ડ એનજીઓ કે જે ત્રણ વર્ષથી મહિલાઓ, બાળકો, વૃદ્ધો, અપંગો તથા અશક્ત માટે કાર્ય કરતી હોવી જોઈએ અને વહીવટી સમિતિમાં ૫૦ ટકા મહિલાઓ હોવી જોઈએ	ધોરણ-૭ પાસ થતા પહેલા અભ્યાસ છોડી દીધો હોય તેવી ૧૫ થી ૩૫ વર્ષની મહિલા
૪	એસ.એસ.સી કન્ડેસ્ટ કોર્ષ(એક વર્ષિય)	મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ	ગુજરાત રાજ્ય સમાજ કલ્યાણ બોર્ડ, અમદાવાદ	ગુજરાત રાજ્ય સમાજ કલ્યાણ બોર્ડ, અમદાવાદ	રજિસ્ટર્ડ એનજીઓ કે જે ત્રણ વર્ષથી મહિલાઓ, બાળકો, વૃદ્ધો, અપંગો તથા અશક્ત માટે કાર્ય કરતી હોવી જોઈએ અને વહીવટી સમિતિમાં ૫૦ ટકા મહિલાઓ હોવી જોઈએ	નાપાસ થયા બાદ અભ્યાસ છોડી દીધો હોય તેને એસ.એસ.સીની પરીક્ષા આપવા માટે વર્ગ ચલાવવા
૫	આર્થિક માપદંડ, નોકરી અને કુટુંબના કારણે પાત્ર ન હોય તેવી અનુ.જાતિની વિદ્યાર્થીનીઓને એસએસસી પછીના અભ્યાસ ક્રમો માટે શિષ્યવૃત્તિની યોજના	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ	નિયામક અનુસૂચિત જાતિ કલ્યાણ	સંબંધિત કોલેજ/સંસ્થાને નિયત ફોર્મ ભરીને આપવું	નોકરી કરતા હોય તેવા એક જ માબાપના બેથી વધુ બાળકો હોવાને કારણે પાત્ર ન ઠરતી હોય અથવા કુટુંબના આવક વધુ હોય તેવી વિદ્યાર્થીનીઓને શિષ્યવૃત્તિ આપવામાં આવે છે. આવક મર્યાદા નથી	૧. ડીગ્રી અને પોસ્ટ ગ્રેજ્યુએશન અભ્યાસક્રમ મેડીકલ, એન્જિનિયરીંગ હોસ્ટેલર-૭૪૦ ડેસ્કોલર-૩૩૦૨. ૨ ડીપ્લોમા/સર્ટી તથા ૧ માં ન હોય તે હોસ્ટેલર-૫૧૦ ડેસ્કોલર-૩૩૦ ૩. ૧ અને ૨ માં ન હોય તેવા અભ્યાસક્રમ

						હોસ્ટેલર-૩૫૫ ડેસ્કોલર -૧૮૫ ડ. અન્ય તમામ અભ્યાસક્રમ હોસ્ટેલર-૨૩૫ ડેસ્કોલર -૧૪૦
૬	ધો-૮ માં અભ્યાસ કરતી અનુ.જાતિ ની કન્યાઓને વિના મૂલ્યે સાયકલ સહાય (સરસ્વતી સાધના યોજના)	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ	નિયામક અનુસૂચિત જાતિ કલ્યાણ	જિલ્લા સમાજ કલ્યાણ અધિકારી	ગરીબી રેખા હેઠળ જીવતા કુટુંબની કન્યા અને પોતાના રહેઠાણથી અવરજવર કરીને સ્થાનિક સિવાયની એટલે કે અન્ય ગામ/શહેર માં આવેલ માધ્યમિક શાળામાં અભ્યાસ કરતી કન્યાઓને	સાયકલ ખરીદવા માટે રૂ. ૨૦૦૦/- સહાય ચેકથી આપવામાં આવે છે.
૭	છોકરીઓ માટે સરકારી છાત્રાલયનું બાંધકામ	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ	નિયામક અનુસૂચિત જાતિ કલ્યાણ	જિલ્લા સમાજ કલ્યાણ અધિકારી	જે સ્થળે સરકારી છાત્રાલય ચાલતા હોય ત્યાં છાત્રાલય માટે મકાન બાંધકામ કરવા	૧૦૦ ટકા કેન્દ્રીય સહાય
૮	આવક મર્યાદા ધ્યાનમાં લીધા સિવાય સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત અને વિચરતી, વિમુક્ત જાતિ ની કન્યાઓને એસ.એસ.સી	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ	નિયામકશ્રી વિકસતી જાતિ કલ્યાણ ખાતુ	જિલ્લા પછાત વર્ગ કલ્યાણ ખાતુ	સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત અને વિચરતી, વિમુક્ત જાતિ ની કન્યાઓ	વાર્ષિક રૂ. ૬૫૦ થી રૂ. ૨૮૦૦ ભારત સરકાર ધ્વારા નક્કી કરવામાં આવેલ ગૃપ-એ થી ઈ ના અભ્યાસક્રમો માટે

	પછી ના અભ્યાસ ક્રમ માટે શિષ્યવૃત્તિ					
૯	ધો-૮ માં અભ્યાસ કરતી કન્યાને મફત સાયકલની યોજના	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ	નિયામકશ્રી વિકસતી જાતિ કલ્યાણ ખાતુ	જિલ્લા પછાત વર્ગ કલ્યાણ ખાતુ	સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત અને વિચરતી, વિમુક્ત જાતિ ની કન્યાઓ	રૂ. ૧૫૦૦ની સહાય
૧૦	આર્થિક માપદંડ, નોકરી કરતા હોવાના કારણે પાત્ર ન હોય તેવી અનુ.જન.જાતિની વિદ્યાર્થીનીઓને એસએસસી પછીના અભ્યાસ ક્રમો માટે શિષ્યવૃત્તિની યોજના	આદિજાતિ વિકાસ વિભાગ	કમિશનર આદિજાતિ વિકાસ	જિલ્લા તકેદારી અધિકારીની કચેરી	નોકરી કરતી હોવાને કારણે પાત્ર ન ઠરતી હોય અથવા કુટુંબની આવક વધુ હોય તેવી વિદ્યાર્થીનીઓને શિષ્યવૃત્તિ આપવામા આવે છે.	૧. ડીગ્રી અને પોસ્ટ ગ્રેજ્યુએશન અભ્યાસ ક્રમ મેડીકલ, એન્જિનિયરીંગ હોસ્ટેલર - ૭૪૦ ડેસ્કોલર-૩૩૦ ૨. ડીપ્લોમા/સર્ટી તથા ૧ માં ન હોય હોસ્ટેલર-૫૧૦ ડેસ્કોલર- ૩૩૦ ૩. ૧ અને ૨ માં ન હોય તેવા અભ્યાસક્રમ હોસ્ટેલર-૩૫૫ ડેસ્કોલર-૧૮૫ ૪. અન્ય તમામ અભ્યાસક્રમ હોસ્ટેલર-૨૩૫ ડેસ્કોલર- ૧૪૦

૧૧	ધો-૮ માં અભ્યાસ કરતી અનુ.જાતિ ની કન્યાઓને વિના મૂલ્યે સાયકલ સહાય (વિદ્યા સાધના યોજના)	આદિજાતિ વિકાસ વિભાગ	કમિશનર આદિજાતિ વિકાસ	જિલ્લા તકેદારી અધિકારીની કચેરી	પોતાના રહેઠાણથી અવરજવર કરીને સ્થાનિક સિવાયની ગામ/શહેર માં આવેલ શહેરી વિસ્તારમાં ૩ કિ.મી. અંતરે, ગામના જૂથ/પરામા ૨.૫ કિ.મી. ના અંતરે આવેલ માધ્યમિક શાળામાં અભ્યાસ કરતી બીપીએલ કુટુંબની આદિવાસી કન્યાઓને	સાયકલ ખરીદવા માટે રૂ. ૨૦૦૦/- સહાય ચેકથી આપવામાં આવે છે.
૧૨	છાત્રાલયના બાંધકામ માટે	આદિજાતિ વિકાસ વિભાગ	કમિશનર આદિજાતિ વિકાસ	જિલ્લા તકેદારી અધિકારીની કચેરી	આદિજાતિ વિસ્તારમાં કન્યા છાત્રાલયના મકાન બાંધકામ માટે	ખરેખર ખર્ચના ૯૦ ટકા વધુમા વધુ રૂ. ૬.૦૦ લાખ
૧૩	બાલવાડી	આદિજાતિ વિકાસ વિભાગ	કમિશનર આદિજાતિ વિકાસ	જિલ્લા તકેદારી અધિકારીની કચેરી	સ્વેચ્છિક સંસ્થાને અનુદાન સંચાલિકા, મોન્ટેશરી ટ્રેઈન્ડ/પીટીસી, એસએસસી અને એક વર્ષનો અનુભવ તથા પ્રાથમિક શાળાન્ત પરીક્ષા પાસ	સંચાલિકા ટ્રેઈન્ડનો માસિક રૂ.૧૫૦૦/-અને અનટ્રેઈન્ડનો માસિક રૂ.૧૨૦૦/- તેડાધર બહેન માસિક રૂ. ૬૦૦/-

૧૪	મહિલા સ્કોલરશીપ	યુવક અને સાંસ્કૃતિક સેવા વિભાગ	સ્પોર્ટ્સ ઓથોરિટી ઓફ ગુજરાત	સ્પોર્ટ્સ ઓથોરિટી ઓફ ગુજરાત, ગાંધીનગર	તમામ મહિલા ખેલાડીઓ	રાજ્ય કક્ષાએ પ્રથમ અથવા રાષ્ટ્રીય કક્ષાએ ભાગ લેવા જાય તેવી મહિલા ખેલાડીને રૂ.૪૮૦૦ વાર્ષિક રાજ્યકક્ષાએ દ્વિતીય મહિલા ખેલાડીને રૂ.૩૬૦૦ વાર્ષિક અને તૃતીય ખેલાડીને રૂ. ૨૪૦૦ વાર્ષિક
----	-----------------	--------------------------------	-----------------------------	---------------------------------------	--------------------	--

નોંધ :- સરકારી યોજનાઓનું આ સંપૂર્ણિકરણ ફક્ત માહિતી - માર્ગદર્શન માટે છે. આ યોજનાઓમાં થનાર સંલગ્ન સુધારાઓ માટે સંબંધિત વિભાગોનો સંપર્ક કરવો જરૂરી છે.

આર્થિક વિકાસ માટેની યોજનાઓ

૧	ઘરઠીવડા યોજના	મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ	મહિલા આર્થિક વિકાસ નિગમ	ફિલ્ડ ઓફિસર જિલ્લા ઉદ્યોગ કેન્દ્ર	રૂ.૩૬૦૦૦/- થી ઓછી વાર્ષિક આવક હોય તેવી ૧૮ થી ૫૦ વર્ષની કોઈપણ મહિલા	અલગ અલગ ધોરણ મુજબ લોનમાં સબસીડી આપવામાં આવે છે.
૨	જનરલ તાલીમ યોજના	મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ	મહિલા આર્થિક વિકાસ નિગમ	ફિલ્ડ ઓફિસર જિલ્લા ઉદ્યોગ કેન્દ્ર	રૂ.૩૬૦૦૦/- થી ઓછી વાર્ષિક આવક હોય તેવી ૧૮ થી ૩૫ વર્ષની કોઈ પણ મહિલા	મહિલાઓને પરંપરાગત વ્યવસાયોમાં પ્રેરણા આપવા તાલીમ આપવામાં આવે છે.
૩	પ્રદર્શન અને વેચાણ	મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ	મહિલા આર્થિક વિકાસ નિગમ	મહિલા આર્થિક વિકાસ નિગમની કચેરી	હસ્તકલા કારીગર કે હસ્તકલા સાથે સંકળાયેલ સંસ્થા	હસ્તકલા મહિલા કારીગર કે સંસ્થાને ગ્રાહક સાથે સીધો વેપાર કરવાની તક પુરી પાડવા

૪	સ્ટેપ (કેન્દ્ર સરકાર પુરસ્કૃત)	મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ	મહિલા આર્થિક વિકાસ નિગમ	મહિલા આર્થિક વિકાસ નિગમ કચેરી	રજિસ્ટર્ડ એનજીઓ, જાહેર સાહસો, સંગઠનો	તાલીમ સહ સ્વરોજગાર પ્રાપ્તિની તકો વિશાળ સમૂહને પ્રાપ્ત થઈ શકે તે માટે
૫	વર્કિંગ વુમેન હોસ્ટેલ	મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ	ગુજરાત રાજ્ય સમાજ કલ્યાણ બોર્ડ, અમદાવાદ	ગુજરાત રાજ્ય સમાજ કલ્યાણ બોર્ડ, અમદાવાદ	મહિલાઓ	ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં અથવા એક શહેરથી બીજા શહેરી વિસ્તારમાં રોજી મેળવવા આવતી બહેનોને સ્વેચ્છિક સંસ્થાઓમાં રહેવાની સગવડતા માટે
૬	મહિલાઓ માટે સિવણ કેન્દ્ર	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ	નિયામક અનુસૂચિત જાતિ કલ્યાણ	જિલ્લા સમાજ કલ્યાણ અધિકારી	આવક મર્યાદા કોઈ નહીં અનુ.જાતિ ની મહિલાઓને	રૂ. ૨૫૦ માસિક સ્ટાઈપેન્ડ અને રૂ. ૧૫૦૦/- સિવણ મશીન ખરીદવા માટે સબસીડી
૭	મહિલાઓ માટે સિવણ વર્ગની યોજના	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ	નિયામકશ્રી વિકસતી જાતિ કલ્યાણ ખાતુ	જિલ્લા પછાત વર્ગ કલ્યાણ ખાતુ	સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત અને વિચરતી, વિમુક્ત જાતિ ની મહિલાઓ આવક મર્યાદા વાર્ષિક રૂ. ૧૨૦૦૦	સિવણ મશીન ખરીદવા મશીન ની કિંમતના ૫૦ ટકા અથવા રૂ. ૧૫૦૦ બેમાંથી જે ઓછું હોય તે સહાય તરીકે

૮	ગુજરાત અનુ.જાતિ નિગમને સહાય	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ	નિયામક અનુસૂચિત જાતિ કલ્યાણ	જિલ્લા સમાજ કલ્યાણ અધિકારી	અનુ.જાતિની મહિલાઓ માટે	નિગમ દ્વારા વ્યક્તિગત ધોરણે બેન્કેબલ યોજના હેઠળ માનવગરીમા માટે રૂ. ૩૦૦૦/-ની મર્યાદામાં સબસીડી આપવામાં આવે છે.
૯	ગુજરાત સફાઈ કામદાર વિકાસ નિગમને સહાય	સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ	નિયામક અનુસૂચિત જાતિ કલ્યાણ	ગુજરાત સફાઈ કામદાર વિકાસ નિગમ, ગાંધીનગર	સફાઈ કામદાર મહિલાઓ	નિગમ દ્વારા વ્યક્તિગત ધોરણે યોજના માટે સબસીડી આપવામાં આવે છે.
૧૦	મહિલાઓ માટે સિવણ કેન્દ્ર	આદિજાતિ વિકાસ વિભાગ	કમિશનર આદિજાતિ વિકાસ	જિલ્લા તકેદારી અધિકારીની કચેરી	આવક મર્યાદા વાર્ષિક રૂ. ૧૨૦૦૦/- આદિવાસી મહિલાઓ	માસિક રૂ. ૨૫૦/- સ્ટાઈપેન્ડ વધુમાં વધુ છ માસ માટે અને સિવણ મશીન ખરીદવા કિંમતના ૫૦ ટકા અથવા રૂ. ૧૫૦૦
૧૧	રોજગાર સેવા અને વિસ્તરણ	શ્રમ અને રોજગાર વિભાગ	નિયામકશ્રી શ્રમ અને રોજગાર	જિલ્લા રોજગાર કચેરી અમદાવાદ અને જામનગર મહિલાઓ માટે અલગ છે.	તમામ મહિલાઓ	રોજગારી માટે મહિલાઓને માર્ગદર્શન, નામનોંધણી, શિબીર, કારકીર્દી અને વ્યવસાયિક માર્ગદર્શન

૧૨	મહિલા તથા જનરલ કેટેગરીના લોકોને (૧૦ +૧) બકરા પૂરા પાડવાની યોજના	પશુપાલન વિભાગ	નજીકના પશુ દવાખાના (જિલ્લા પંચાયત)	વેટનરી ઓફિસર	કોઈ પણ જાતિની મહિલા	૧૦ બકરી + ૧ બકરાનું યુનિટ રૂ.૧૮,૦૦૦/- પ્રમાણે
૧૩	વિકર સેક્શન યોજના હેઠળ મહિલા લાભાર્થીને ૧૦૦ બોઈલર પક્ષીનું એકમ સ્થાપવાની યોજના	પશુપાલન વિભાગ	ઘનિષ્ઠ મરઘાં વિકાસ ઘટક/જિલ્લા મરઘા વિસ્તરણ કેન્દ્ર	ઘનિષ્ઠ મરઘાં વિકાસ ઘટક- જિલ્લા મરઘા વિસ્તરણ અધિકારીશ્રી	કોઈ પણ જાતિની મહિલા	૫૦ ટકા લેખે રૂ.૧૫,૫૮૦/- પ્રમાણે
૧૪	આદિજાતિ વિસ્તારમાં મત્સ્યબીજ ઉત્પાદન અને આંતરદેશીય મત્સ્યઉદ્યોગના સાધનો વધારવા	મત્સ્ય ઉદ્યોગ	મત્સ્ય ઉદ્યોગ કમિશનરશ્રીની કચેરી	મદદનીશ મત્સ્યઉદ્યોગ નિયામક	મહિલા લાભાર્થી	સ્પોન મત્સ્યબીજથી ફાય સુધી ઉછેરવાના ૧૦૦૦ નંગ ફાયના રૂ. ૭૦/- મહેનતાણુ આપવામાં આવે છે.
૧૫	મત્સ્યોદ્યોગના સાધનો વધારવા (પછાત મહિલા ધ્વારા માછલી વેચાણ ના સાધનો ઉપર સહાય)	મત્સ્ય ઉદ્યોગ	મત્સ્ય ઉદ્યોગ કમિશનરશ્રીની કચેરી	મદદનીશ મત્સ્યોદ્યોગ નિયામક	મહિલા લાભાર્થી	મહિલા લાભાર્થી તરફથી માછલી વેચાણના યુનિટ કોસ્ટ રૂ.૧૦,૦૦૦/- ના ૫૦ ટકાના ધોરણે સહાય આપવામાં આવે છે.

આરોગ્યલક્ષી યોજનાઓ

ક્રમ	યોજનાનું નામ	વિભાગનું નામ	કચેરીનું નામ	અરજી કોને કરવી?	સહાય મેળવવા માટેની પાત્રતા	મળવાપાત્ર લાભ / સહાય
૧	આયર્ન ફોલિક એસીડ ટેબલેટ	આરોગ્ય વિભાગ	પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્ર	સંબંધિત પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રના તબીબી અધિકારીશ્રીને	સગર્ભા/ધાત્રી માતા અને તરુણીઓ	લોહતત્વની ગોળીઓ
૨	માતૃ કલ્યાણ સેવાઓ	આરોગ્ય વિભાગ	પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્ર	સંબંધિત પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રના તબીબી અધિકારીશ્રીને	સગર્ભા/ધાત્રી માતાઓ	આરોગ્ય, શારીરિક તપાસ, સંદર્ભ સેવાઓ
૩	દાઈ તાલીમ	આરોગ્ય વિભાગ	પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્ર	સંબંધિત પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રના તબીબી અધિકારીશ્રીને	ગ્રામ્ય વિસ્તારની દાયણ બહેનો	સામાન્ય પ્રસુતિ પેટે રૂ. ૨૫/- અને જોખમી પ્રસુતિ માટે રૂ. ૫૦/-
૪	જનની સુરક્ષા યોજના	આરોગ્ય વિભાગ	પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્ર	સંબંધિત પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રના તબીબી	૧૮ વર્ષથી વધુ ઉંમરની સ્ત્રી પ્રથમ બે વખતની પ્રસુતિ	દરેક વખતે રૂ. ૭૦૦/- લેખે રોકડ સહાય

				અધિકારીશ્રીને		
૫	ચિરંજીવી યોજના	આરોગ્ય વિભાગ	પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્ર	સબંધિત પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રના તબીબી અધિકારીશ્રીને	૧૯ વર્ષથી વધુ ઉંમરની સ્ત્રી પ્રસુતિ સમય (બી.પી.એલ કાર્ડધારક)	સરકાર માન્ય આખા જિલ્લામાં કરાર થયેલ સ્ત્રી રોગ નિષ્ણાંતને ત્યાં સામાન્ય તથા ટાંકાવાળી પ્રસુતિ વિના મૂલ્યે ભાડા ભથ્થા પેટે રૂ. ૨૦૦/- મોટીવેટરને રૂ. ૫૦/-
૬	કુટુંબ નિયોજન ઓપરેશન	આરોગ્ય વિભાગ	કુટુંબ કલ્યાણ શાખા, જિ.પં.	મેડિકલ ઓફિસર, પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્ર	બે બાળકના જન્મ પછી ઓપરેશન કરાવનાર સ્ત્રી	પ્રોત્સાહન રૂપે રૂ. ૧૩૦
૭	કોપર ટી	આરોગ્ય વિભાગ	કુટુંબ કલ્યાણ શાખા, જિ.પં.	મેડિકલ ઓફિસર, પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્ર	મહિલાઓ	
૮	ઓરલ પીલ્સ	આરોગ્ય વિભાગ	કુટુંબ કલ્યાણ શાખા, જિ.પં.	મેડિકલ ઓફિસર, પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્ર	મહિલાઓ	ગર્ભ નિરોધક દવાઓ
૯	માતૃ અને બાળ સારવાર	આરોગ્ય વિભાગ	કુટુંબ કલ્યાણ શાખા, જિ.પં.	મેડિકલ ઓફિસર, પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્ર	મહિલાઓ	માતા અને બાળકની સ્વસ્થ્યની સાર સંભાળ

૧૦	પ્રસુતિ સહાય યોજના	શ્રમ અને રોજગાર વિભાગ	ડાયરેક્ટર ઈન્ડસ્ટ્રીયલ સેક્ટી એન્ડ હેલ્થ, અમદાવાદ	શ્રમ આયુકત ગાંધીનગર તથા તાબા હેઠળની કચેરી- ગ્રામ્ય શ્રમ આયુકત ગાંધીનગર તથા તાબા હેઠળની કચેરી ગુજરાત મકાન અને અન્ય બાંધકામ શ્રમયોગી કલ્યાણ બોર્ડ અમદાવાદ	૧૮ થી ૬૦ વર્ષની ઉંમરના બાંધકામ શ્રમયોગી જેણે છેલ્લા ત્રણ વર્ષ બાંધકામ પ્રવૃત્તિમાં ઓછામાં ઓછા ૮૦ દિવસ કામ કરેલ હોય. બોર્ડમાં નોંધાયેલ ૧૮ વર્ષથી વધુ ઉંમરની બાંધકામ મહિલા શ્રમયોગી બે પ્રસુતિ પુરતી જ બાંહેધરી રજૂ કરે સહાય મળવાપાત્ર ઓળખ કાર્ડ નોંધણી તાલીમથી પ્રત્યેક વર્ષે રીન્યુ કરાવેલ હોય. પ્રસુતિના ત્રણ માસમાં અરવ કરવી કસુવાવડના કિસ્સામાં પણ મળવા પાત્ર. અમદાવાદ કાપડ બજાર અને દુકાન બોર્ડ અમદાવાદના નોંધાયેલ શ્રમયોગી / કુટુંબની મહિલા	બાંધકામ વ્યવસાયમાં સંકળાયેલ મહિલા શ્રમ યોગીને પ્રથમ બે પ્રસુતિ પ્રત્યેક માટે રૂ. ૩૦૦૦/- નાણાકીય સહાય પ્રથમ પ્રસુતિ માટે રૂ. ૫૦૦ બીવ પ્રસુતિ માટે રૂ. ૪૦૦ બે પ્રસુતિ બાદ કુટુંબ નિયોજન ના ઓપરેશન માટે રૂ. ૨૫૦
----	-----------------------	-----------------------------	--	--	--	---

નોંધ :- સરકારી યોજનાઓનું આ સંપુટીકરણ ફક્ત માહિતી - માર્ગદર્શન માટે છે. આ યોજનાઓમાં થનાર સંલગ્ન સુધારાઓ

માટે સંબંધીત વિભાગોનો સંપર્ક કરવો જરૂરી છે.

મહિલાલક્ષી કાયદાઓ

૧. દહેજ પ્રતિબંધક કાયદો- ૧૯૬૧

માતા-પિતા પોતાની દીકરીને સમાજના રીત રિવાજો અનુસાર ઘણાં હોશ અને ઉમંગથી પરણાવે છે. પરંતુ કેટલાક કિસ્સાઓમાં રિવાજના નામે દીકરીના સાસરિયા દ્વારા તેના માતા-પિતા પાસેથી દહેજની માંગણી કરવામા આવે છે. જો દીકરીના માતા-પિતા દહેજ પુરું ન પાડે અથવા દહેજ પૂરું પાડવા સક્ષમ ન હોય તેવાં સંજોગોમાં તેમની દીકરીને સાસરિયા હેરાન કરે છે તેમજ કેટલાક કિસ્સાઓ દીકરીઓના અપમૃત્યુમાં પણ પરિણમે છે. દહેજની આ ત્રાસદાયક પરંપરાને સમાજમાંથી નષ્ટ કરવી જરૂરી છે. આ દુષણને ડામવા માટે સરકારે દહેજ પ્રતિબંધક કાયદો- ૧૯૬૧ ઘડેલ છે.

દહેજ પ્રતિબંધક કાયદો, ૧૯૬૧ માં ઘડાયો અને ત્યાર પછી તેમાં '૮૪ અને ૮૬' માં સુધારા થયા. આ કાયદામાં આપેલ દહેજની વ્યાખ્યા પ્રમાણે દહેજ એટલે લગ્નના સંદર્ભમાં એક પક્ષકારે બીજા પક્ષકારને આપવાની મિલકત કે કિંમતી જામીનગીરી અને તે લગ્ન પહેલાં અથવા તો લગ્ન બાદ પણ આપવાની હોઈ શકે.

આ કાયદા પ્રમાણે

- દહેજ માગવું ગુનો છે.
- દહેજ લેવું ગુનો છે.
- દહેજ આપવું, ગુનો છે.
- દહેજ લેવા અથવા આપવામાં મદદ કરવી તે પણ ગુનો છે.

જે ક્રેઈ વ્યક્તિ પોતાની દીકરી અથવા પોતાના દીકરા કે સંબંધીના લગ્નમાં દહેજ લે તો તે ગુનો બને છે. એટલું જ નહીં, દહેજ આપનાર પણ અપરાધી બને છે.

દીકરીના લગ્નમાં કોઈ કંઈ જ ન આપી શકે?

લગ્ન સમયે માતા-પિતાએ અને અન્ય સગાં-વહાલાઓએ દીકરીને અથવા તેના પતિને આપેલી ભેટ દહેજ ગણાતી નથી. જો આ ભેટોને ક્રયદા મુજબ યોગ્ય ગણાવવી હોય તો

- બધી ભેટોની એક યાદી બનાવવી જોઈએ તે યાદીમાં દરેક ભેટનું વર્ણન, આપનારનું નામ, અંદાજિત કિંમત લખેલી હોવી જોઈએ અને યાદી પર વર તથા વહુની સહી કે અગુંઠો હોવો જોઈએ.
- આ ભેટો માટે માંગણી કે દબાણ કરવામા ન આવ્યું હોવું જોઈએ.
- દીકરી કે દીકરાને મળેલ ભેટ જ્ઞાતિના રિવાજ પ્રમાણેની હોવી જોઈએ અને તેની કિંમત આપનારની આર્થિક સ્થિતિ અનુરૂપ હોવી જોઈએ.

દહેજ સંબંધી અપરાધોની ફરિયાદ કોણ કરી શકે છે ?

- કોઈપણ દહેજ પીડિત વ્યક્તિ.
- ક્રેઈપણ દહેજ પીડિત વ્યક્તિના માતા-પિતા અથવા બીજા સંબંધીઓ
- ક્રેઈપણ પોલીસ અધિકારી
- સરકાર માન્ય સ્વૈચ્છિક સંસ્થા
- કોર્ટને જો આ બાબતનો ખ્યાલ હોય તો, ક્રેઈ જાતે પણ દાખલ કરી શકે છે.

જો કોઈ વ્યક્તિએ મહિલાને મળેલું દહેજ પોતાની પાસે રાખ્યું હોય તો તેણે ત્રણ મહિનાની અંદર આ દહેજ જ-તે મહિલાને પાછું આપવું પડે. દહેજ એ વહુ / પુત્રવધૂનું સ્ત્રીધન છે અને તે તેણીની પોતાની મિલકત છે. દહેજ, વહુ / પુત્રવધૂને કાયદા પ્રમાણે નકકી કરેલ સમયમાં જ પાછું આપવું પડે છે. જો તે પાછું આપવામાં ના આવે તો અપરાધી વ્યક્તિને ૬ મહિનાથી ૨ વર્ષ સુધીની જેલ કે દંડ અથવા તો બંનેની સજા થઈ શકે છે.

દહેજ આપનાર કે લેનાર માટે સજા:

- પાંચ વર્ષ કરતાં ઓછી નહીં તેવી કેદ, પંદર હજાર રૂપિયા અથવા દહેજની રકમ જેટલો દંડ

દહેજ માંગનાર માટે સજા:

- ઓછામાં ઓછી ૬ મહિનાની કેદ અને ૩,૧૦,૦૦૦/- સુધીનો દંડ

દહેજ પ્રચાર કરનાર માટે સજા:

- ઓછામાં ઓછી ૬ મહિનાની કેદ અને ૩,૧૫,૦૦૦/- સુધીનો દંડ
- ઘણીવખત વચેટીયા અથવા સંબંધીઓ લગ્નની સાથે દહેજની રકમ પણ નકકી કરે છે. આવા વચેટીયાઓ અને સંબંધીઓને પણ દહેજ આપનાર અથવા લેનાર જેટલી જ સજા થાય છે.
- દહેજ માટે જાહેરાત આપવી તે પણ કાયદેસર અપરાધ છે. દા.ત. દહેજ માટે વર્તમાનપત્રમાં યુવક-યુવતીની જાહેરાત આપવી તે ગુનો છે.

દહેજ પરત આપવા માટેની જોગવાઈઓ:

- જો દહેજ લગ્ન પહેલાં લેવામાં આવ્યું હોય તો લગ્ન ની તારીખ ના ત્રણ મહિનાની અંદર અને લગ્ન પછી કે લગ્ન સમયે લેવામાં આવ્યું હોય તો દહેજ લીધા તારીખથી ત્રણ મહિનાની અંદર પરત આપી દેવું જોઈએ.
- જો દહેજ વહુ/પુત્રવધૂની ૧૮ વર્ષની પુખ્ત ઉમર પહેલાં લેવામાં આવ્યું હોય તો તે પુખ્ત ઉમરની થયાના ત્રણ મહિનાની અંદર પાછું આપી દેવું જોઈએ.
- જ્યાં સુધી દહેજ વહુ/પુત્રવધૂની સિવાય બીજા કોઈની પાસે હોય ત્યાં સુધી તે એ વ્યક્તિના ટ્રસ્ટ (વિશ્વાસ) માં હોય છે, તે વ્યક્તિને દહેજને વેચવાનો, ખર્ચ કરવાનો, કોઈને આપવાનો કે ઉપયોગ કરવાનો કોઈ હક નથી.
- જો આવી વ્યક્તિ પાસેથી દહેજ મળતા પહેલાં તે વહુ/પુત્રવધૂનું કોઈ કારણસર મત્યુ થાય તો, તેના વારસદારો, જેની પાસે દહેજ રાખવામાં આવ્યું હોય તે વ્યક્તિ પાસેથી દહેજ પાછું માંગી શકે છે.

સામાન્ય રીતે એવું બને છે. કે લગ્ન પછી વહુ/પુત્રવધૂને દહેજ માટે ત્રાસ આપવામાં આવે છે, મારજૂડ કરવામાં આવે છે ઘણીવાર આવી ત્રાસ અસહ્ય બનતા વહુ/પુત્રવધૂ આત્મહત્યા પણ કરે છે. આવા સંજોગોમાં મહિલાનું મુત્યુ દહેજમુત્યુ છે કે નહીં તે જાણવા માટે ભારતીય દંડસંહિતા ૧૮૬૦ ના કાયદામાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

દહેજ મુત્યુ એટલે શું ?

જો કોઈ મહિલાનું લગ્નનાં સાત વર્ષની અંદર કુદરતી કારણ વિના મુત્યુ થાય અને મુત્યુના પહેલાં તેના પર દહેજનાં કારણે અત્યાચાર થયો હતો તેવું સાબિત થાય તો મહિલાનું મુત્યુ દહેજ મુત્યુ ગણાય.

દહેજમુત્યુ અને દહેજ માટે ત્રાસ આપનાર ને સજા:

ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૯૮-ક મુજબ જો કોઈ મહિલાનું લગ્નનાં સાત વર્ષની અંદર કોઈપણ કુદરતી કારણ વિના મુત્યુ થાય અને દહેજના કારણે તેના પર અત્યાચાર થયેલો હોય તો પતિ અને તેના સંબંધીઓને ઓછામાં ઓછા સાત વર્ષથી લઈને આજીવન કેદ સુધીની સજા થઈ શકે છે.

જો પતિ અથવા પતિના સંબંધી મહિલા સાથે કૂર વ્યવહાર કરે તો તેને ત્રણ વર્ષ સુધીની જેલ અથવા દંડ પણ થઈ શકે છે.

દહેજની ક્રિયાદ લખાવવા માટે કોઈ જ સમય-મર્યાદા નથી તેમ છતાં આ ક્રિયાદ શક્ય તેટલી જલ્દી લખાવવી જોઈએ.

આ એવો અપરાધ છે કે જેમાં અપરાધી કોર્ટમાં દંડ ભરે તો પણ છૂટી શકતો નથી અને દહેજમુત્યુના કેસમાં તેની જામીન પણ થઈ શકતી નથી.

૨. હિન્દુ લગ્ન અધિનિયમ- ૧૯૫૫

લગ્ન એ એક સામાજિક વ્યવસ્થા છે. દરેક કુટુંબ, જ્ઞાતિ, ધર્મ કે સમાજના વિકાસમાં આ વ્યવસ્થા મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. હિન્દુ ધર્મમાં લગ્નને એક ધાર્મિક સંસ્કાર ગણવામાં આવે છે. ૧૯૫૫ માં રૂઢિ અને રિવાજોની અનેક વિસંગતતાઓ દૂર કરી હિન્દુ લગ્ન અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો છે. લગ્ન કરતાં પહેલાં દરેક સ્ત્રી-પુરુષને લગ્ન સંસારની પૂરતી સમજણ અને પોતાને લાગુ પડતાં કાયદાની જાણકારી હોવી જરૂરી છે.

હિન્દુ લગ્ન ધારા પ્રમાણે કોણ લગ્ન કરી શકે છે. ?

હિન્દુ, બૌદ્ધ, જૈન કે શીખમાંથી કોઈ પણ જ્ઞાતિ કે સંપ્રદાયના સ્ત્રી કે પુરુષ જેની ઉંમર અનુક્રમે ૧૮ થી ૨૧ વર્ષ કે તે કરતાં વધારે હોય.

જેણે પોતાનો મૂળ ધર્મ અપનાવ્યો હોય તેવી કોઈ પણ વ્યક્તિ

સામાન્ય રીતે અનુસૂચિત જનજાતિઓ પર આ કાયદો લાગુ પડતો નથી પરંતુ સરકાર વિશેષ હુકમ દ્વારા તેને લાગુ પાડી શકે છે.

ત્રયદેસરના હિન્દુ લગ્નની શરતો:

બંને પક્ષકારો હિન્દુ હોવા જોઈએ. પરણનાર પુરુષની ઉંમર ૨૧ વર્ષ અને સ્ત્રીની ઉંમર ૧૮ વર્ષથી ઓછી ન હોવી જોઈએ. પક્ષકારો કાયદેસરની સંમતિ આપવા માટે માનસિક રીતે સ્વસ્થ હોવા જોઈએ. પરણનાર સ્ત્રી અને પુરુષ વચ્ચે લોહીના કે પ્રતિબંધિત પેઢી સંબંધો કે સપિંડ સગપણ ન હોવું જોઈએ. લગ્ન વખતે બંને પક્ષકારોમાંથી કોઈનું લગ્નસાથી હયાત હોવું જોઈએ નહીં.

હિન્દુ લગ્ન વિધિ:

- લગ્નના કોઈપણ એક પક્ષકારના રુઢિગત રિવાજ અને વિધિ અનુસાર હિન્દુ લગ્ન થઈ શકશે. એવા રિવાજ અને વિધિમાં સપ્તપદી એટલે કે પવિત્ર અગ્નિ સમક્ષ વરકન્યાએ સંયુક્ત રીતે સાત પગલાં ભરવાં નો સમાવેશ થતો હોય ત્યાં, સાતમું પગલું ભરવામાં આવે એટલે લગ્ન સંપૂર્ણ અને બંધનકર્તા થાય છે.

લગ્ન ક્યારે રદબાતલ અથવા ક્ષેક ગણાય:

- પરણનાર સ્ત્રી અને પુરુષ હિન્દુ હોવા છતાં હિન્દુ રિવાજો પ્રમાણે પરણે નહીં તો લગ્ન હિન્દુ લગ્ન અધિનિયમ મુજબ કાયદેસર ગણાતાં નથી.
- પરણનાર સ્ત્રી અને પુરુષ જુદાં-જુદાં ધર્મ પાળતાં હોય અને હિન્દુ વિધિ પ્રમાણે લગ્ન કરે તો આ લગ્ન કાયદેસર ગણાતું નથી.
- ઘણીવાર પતિ-પત્નીએ લગ્ન થયા પહેલાં એકબીજાને જોયા હોતા નથી. પરંતુ લગ્ન થયા પછી સ્ત્રી અથવા પુરુષને ખ્યાલ આવે છે કે તેમણે લગ્ન કર્યા છે તે વ્યક્તિ અસ્થિર મગજની છે તો આવા કિસ્સાઓમાં પણ લગ્ન રદબાતલ ગણાય છે.
- પતિ નપુંસક હોવાને કારણે લગ્ન પરિપૂર્ણ ન થતું હોય, તેવા સંજોગોમાં
- લગ્ન દગા, કપટ અથવા દબાણથી થયું હોય.
- લગ્ન વખતે પત્ની બીજા પુરુષ દ્વારા ગર્ભવતી હોય અને લગ્ન સમયે પતિને પત્નીએ આ બાબતનો ખુલાસો કર્યો ન હોય
- પરણનાર સ્ત્રી અને પુરુષ વચ્ચે લોહીનો સંબંધ હોય, અમુક જ્ઞાતિઓમાં મામા-માણીના લગ્ન સ્વીકૃત્ય હોય છે. પરંતુ, જો આ રિવાજ પરણનાર સ્ત્રી અને પુરુષની જ્ઞાતિમાં ન હોય તો નજીકના સંબંધોમાં લગ્ન થઈ શકે નહીં.
- પરણનાર સ્ત્રી કે પુરુષની ઉંમર, કામ-બંધો અથવા રોગ છુપાવીને લગ્ન કર્યા હોય તો ક્ષેક ગણાય છે.

દ્વિપત્નીત્વ અથવા બીજું લગ્ન

ફરીથી લગ્ન કરવું તે અપરાધ છે. પત્નીની મંજૂરીથી કરવામાં આવેલ બીજા લગ્ન પણ ગેરકાયદેસર છે. આવા લગ્ન કરનારને ભારતીય દંડ મુજબ સજા થઈ શકે છે. જો તે સરકારી નોકરી કરતો હોય તો તેને નોકરીમાંથી છૂટો કરવામાં આવે છે.

બીજી પત્નીના ફક

- બીજી પત્નીને વારસામાં પત્ની તરીકેનો કોઈપણ હક ક્યારેય મળતો નથી
- તેને ખર્ચ માંગવાનો પણ હક નથી અને પતિની સંપત્તિમાંથી કોઈ અધિકાર પણ મળશે નહીં
- જો પ્રથમ પત્નીની હયાતી બીજી પત્નીથી છુપાવી હોય તો બીજી પત્ની પતિ ની સામે દગાનો કેસ કરી શકે છે. તે પતિ પાસેથી વળતર મેળવવા માટે પણ કેસ કરી શકે છે.
- આવાં બીજા લગ્નથી પેદા થયેલ બાળકો (અનૌરસ બાળકો) ને પિતાની સંપત્તિમાં હક મળી શકે અને તેમનું ભરણપોષણ પણ મળી શકે.

પત્નીનો ભરણપોષણનો અધિકાર:

પતિ તેની પત્ની અને બાળકોનું યોગ્ય ભરણપોષણ ના કરે તેવા સંજોગોમાં સ્ત્રી લાચાર ના બને એટલા માટે કાયદામાં ભરણપોષણની પણ વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે. દરેક પત્નીને તેના પતિ પાસેથી ખાધા-ખોરાકી મેળવવાનો અધિકાર છે.

જો પત્ની કોઈ ખાસ કારણથી પતિથી અલગ રહેતી હોય તો પણ તે પતિ પાસે ખર્ચ માંગી શકે છે.

પતિએ પત્નીને છૂટાછેડા આપી દીધાં હોય તો પણ તે ભરણપોષણ માંગી શકે છે.

પરંતુ, ઉપરોક્ત કારણો સિવાય જો પત્ની વ્યભિચારી હોય કે ધર્મ બદલ્યો હોય તે ખર્ચ માંગવાને હકદાર રહેતી નથી.

વિધવાને ભરણપોષણનો અધિકાર:

હિન્દુ દત્તક તથા ભરણપોષણ અધિનિયમ-૧૯૬૫

હિન્દુ વિધવા જો તેની કમાણી અથવા સંપત્તિમાંથી તેનો ખર્ચ ચલાવી શકતી ન હોય તો તેને નીચેની વ્યક્તિઓ પાસેથી ખર્ચ મેળવવાનો હક છે.

- પતિની સંપત્તિમાંથી
- તેના માતા-પિતા પાસેથી
- તેના પુત્ર અથવા પુત્રી પાસેથી અથવા તેની સંપત્તિમાંથી

જો તેને ઉપરની વ્યક્તિ પાસેથી ખર્ચ ના મળે તો તેના સસરા પાસેથી ખર્ચ માંગી શકે છે. જો તે કરી લગ્ન કરે તો સસરા પાસેથી ખર્ચ લેવાનો હક રહેતો નથી.

૩. હિન્દુ સ્ત્રીના સંપત્તિના અધિકાર

સ્ત્રીઓને સંપત્તિનો કોઈ અધિકાર નથી એવું પરંપરાગત રીતે માનવામાં આવે છે, પરંતુ કાયદો કહે છે કે પુરુષ અને સ્ત્રી બંનેને સંપત્તિનો સરખો જ અધિકાર છે.

વર્ષ ૧૯૫૬ પહેલાં હિન્દુ સ્ત્રીઓને આવી સંપત્તિ પર પૂરેપૂરો અધિકાર ન હતો. તેમને માત્ર જીવતાં રહે ત્યાં સુધી સંપત્તિનો ઉપયોગ કરવાનો હક હતો પણ ૧૯૫૬ પછી સ્ત્રીઓને સંપત્તિમાં પણ પુરેપૂરો હકક મળેલ છે.

હિન્દુ વારસાહક અધિનિયમ- ૧૯૫૬ માં વર્ષ ૨૦૦૫ માં થયેલાં સુધારા પ્રમાણે પુત્રીને પુત્ર જેટલા જ સરખા અધિકારો આપવામાં આવ્યા છે.

કાયદા પ્રમાણે:

- દરેક સ્ત્રીને પોતાની કમાણીના પૈસા લેવાનો અને રાખવાનો અધિકાર છે. આ પૈસા તેની પોતાની સંપત્તિ છે અને તેને પોતે પોતાની મરજી મુજબ વાપરી શકે છે.
- સ્ત્રીને પોતાના નામની સંપત્તિ ખરીદવાનો અને રાખવાનો અધિકાર છે.
- સ્ત્રીની સંપત્તિમાં તેની કમાણીની તેમજ તેને મળી હોય તે બંનેનો સમાવેશ થાય છે.
- સ્ત્રીઓને પોતાની સંપત્તિ વેચવાનો અથવા કોઈને વાપરવા માટે આપવાનો પણ અધિકાર છે.
- સ્ત્રીઓને તેમનાં માતા-પિતા અથવા લોહીનો સંબંધ ધરાવતા સગાં-સંબંધીઓની મિલકતમાં ભાગ મળશે તે તેના અંગત કાયદા પર આધાર રાખે છે. દરેક હિન્દુ સ્ત્રીને હિન્દુ વારસાહક અધિનિયમ- ૧૯૫૬ લાગુ પડે છે.

હિન્દુ વ્યક્તિની સંપત્તિ:

દરેક હિન્દુ પુરુષ પાસે બે પ્રકારની સંપત્તિ હોય છે:

- વારસાગત એટલે કે તેને વડવાઓ તરફથી આપોઆપ મળેલી સંપત્તિ
- વ્યક્તિગત એટલે કે તેણે પોતે કમાયેલી કે પોતે ઉભી કરેલી કે પોતે ખરીદેલી સંપત્તિ.

વારસાગત સંપત્તિની ખાસ બાબતો:

પુરુષની વારસાગત સંપત્તિની વહેંચણી :

હિન્દુ પુરુષ પોતાની વારસાગત સંપત્તિમાંથી તેના ભાગની વસિયત લખી શકે છે. એટલે કે તે નક્કી કરી શકે કે તેના મૃત્યુ પછી તેની વારસાગત સંપત્તિની વહેંચણી કેવી રીતે થાય. પરંતુ, જો તેણે તેના ભાગની વસિયત ન લખી હોય તો તેના ભાગની સંપત્તિ તેના પહેલા દરજ્જાના વારસદારો એટલે:

- પત્ની
- દીકરીઓ
- દીકરાઓ
- મા
- વિધવા વહુઓ
- મૃત્યુ પામેલ પુત્રના બાળકો
- મૃત્યુ પામેલ પુત્રીનાં બાળકો
- મૃત્યુ પામેલ પૌત્રના બાળકો વગેરે

અને જો આમાંથી કોઈ વારસદાર ન હોય તો સંપત્તિ તેમનાં બીજા અન્ય સગાં-સંબંધીઓને મળશે.

હિન્દુ પુરુષોની વ્યક્તિગત સંપત્તિની વહેંચણી:

હિન્દુ પુરુષ તેની કમાણીની અટલે કે વ્યક્તિગત સંપત્તિની વસિયત લખી શકે છે. વસિયતમાં જેનું નામ લખ્યું હોય તેને જ આ સંપત્તિ મળે પણ જો વસિયત ન લખી હોય તો તેની કમાણીની સંપત્તિ તેના પહેલા દરજ્જાના વારસદારોમાં સરખા ભાગે વહેંચાય છે. - દીકરા કે દીકરીઓને એક સરખો ભાગ મળે છે.

સ્ત્રીને લગ્ન વખતે સાસરીપક્ષ, પિયરપક્ષ, સગાંસંબંધી તરફથી મળેલી કોઈપણ ભેટ સોગાદી કે ઘરેણાં વગેરેને સ્ત્રીધન કહેવામાં આવે છે. આ સ્ત્રીધન મહિલાની પોતાની સંપત્તિ છે. આ જોગવાઈમાંથી જાણી શકાય છે કે કાયદા પ્રમાણે વસિયતના અભાવમાં સ્ત્રીઓને પોતાના પિતાની વ્યક્તિગત મિલકતમાંથી દીકરા જેટલો સરખો ભાગ મળે છે. હવે આપણે જાણીએ કે સ્ત્રીને આ રીતે મળેલી સંપત્તિ અથવા પોતે કમાયેલી સંપત્તિ પર કયા અધિકાર છે.

સ્ત્રીને તેના પિતા અથવા પતિ પાસેથી મળેલી મિલકત ઉપર અધિકાર તેનો પોતાનો છે અને સ્ત્રી ઇચ્છે એવી રીતે તેને માણી શકે છે, વાપરી શકે છે. સ્ત્રી તેની ઇચ્છા અનુસાર આ સંપત્તિ વેચી પણ શકે છે અથવા કોઈને આપી શકે છે તેમજ તેની વસિયત પણ બનાવી શકે છે.

જો વિધવા સ્ત્રી બીજા લગ્ન કરે તો તેણે તેના સાસરી પક્ષ તરફથી મળેલ મિલકત પરત કરી દેવાની હોય છે.

હિન્દુ સ્ત્રીના વારસદારો:

- પ્રથમ ક્રમે : તેનાં બાળકો
- બીજા ક્રમે : પતિના વારસદારો
- ત્રીજા ક્રમે : માતા અને પિતા
- ચોથા ક્રમે : પિતાના વારસદારો
- અંતે : માતાના વારસદારો

આ જોગવાઈઓ બધી જ જાતની સંપત્તિને લાગુ પડે છે.

- વારસાગત મળેલી અથવા વસિયતથી મળેલી
- ભાગલા યાય ત્યારે મળેલી સંપત્તિ
- ખર્ચ અને ભરણપોષણની બદલીમાં મળેલી સંપત્તિ
- લગ્ન પહેલાં કે પછી ભેટમાં મળેલી સંપત્તિ
- પોતે કમાયેલી સંપત્તિ
- પોતે ખરીદેલી સંપત્તિ
- અન્ય કોઈ રીતે મેળવેલી સંપત્તિ.

હિન્દુ સ્ત્રીને તેના માતા-પિતા પાસેથી મળેલી સંપત્તિની વહેંચણી:

આ સંપત્તિની વસિયત કરેલી હોય તો વસિયત પ્રમાણે વહેંચણી થાય છે. વસિયત ન હોય તો સંપત્તિ તેના પુત્ર અને પુત્રીને સરખા ભાગમાં મળે છે. જો પુત્ર અથવા પુત્રી ના હોય તો તેના પિતાના વારસદારોને મળે છે.

હિન્દુ સ્ત્રીને તેના પતિ અને સસરા પાસેથી મળેલી સંપત્તિની વહેંચણી:

આ સંપત્તિની વસિયત હોય તો વસિયત પ્રમાણે વહેંચણી થાય. જો વસિયત ના હોય તો તેના પુત્ર અને પુત્રીને સરખા ભાગમાં મળે છે. જો પુત્ર અથવા પુત્રી ના હોય તો તેના પતિના વારસદારોને મળે છે.

હિન્દુ સ્ત્રીની પોતે કમાયેલી સંપત્તિની વહેંચણી:

આ એવી સંપત્તિ છે જે માતા-પિતા, પતિ કે સસરા પાસેથી મળેલી ન હોય.

- જો વસિયત હોય તો એ પ્રમાણે
- વસિયત ના હોય તો તેના પતિ, પુત્ર અને પુત્રીને,
- પતિ, પુત્ર અને પુત્રી ના હોય તો પતિના વારસદારોને,
- પતિના વારસદારો ના હોય તો પિતા અને માતાને
- પિતા અને માતા ના હોય તો, પિતાના વારસદારોને
- પિતાના વારસદારો ના હોય તો, માતાના વારસદારોને મળે.

૪. ભરણપોષણનો અધિકાર

જે વ્યક્તિઓ પોતાનું જીવનનિર્વાહ જાતે કરી શકતા નથી, તેઓ કુટુંબની જવાબદાર વ્યક્તિ પાસેથી ભારતીય કોજદારી કાયદા મુજબ જીવનનિર્વાહ માટે રોકડ રકમ મેળવી શકે છે. આ રકમને ભરણપોષણ કહેવામાં આવે છે. ભરણપોષણ માટે માત્ર રોકડ રકમ જ આપી શકાય છે. અનાજ, કપડાં કે બીજી મિલકત સ્વરૂપે અપાયેલું ભરણપોષણ કાયદાકીય રીતે માન્ય ગણાતું નથી.

પત્નીના ભરણપોષણ માટેની પતિની જવાબદારી:

શારીરિક અને માનસિક રીતે સ્વસ્થ ન હોય તેવો પતિ પોતાની પત્ની અને બાળકોના ભરણપોષણ આપવા એટલો જ જવાબદાર છે. જમકે,

- પતિ કમાતો ન હોય
- તેની પાસે કોઈ મિલકત ન હોય
- તે કોઈ નો આશ્રિત હોય.
- તેને આવકનું સાધન ન હોય
- બેકાર હોય
- નાદાર હોય

- ભિખારી, સાધુકે જોગી હોય,

આવો પતિ જેમ પોતાનું જીવન ટકાવે છે તેમ પત્નીનું ભરણપોષણ કરવાની જવાબદારી પણ તેની જ રહે છે અને તેવી જ રીતે મા-બાપના ભરણપોષણ માટે પણ સંતાનો એટલા જ જવાબદાર છે.

ભરણપોષણ માંગવાનો અધિકાર કોને છે?

૧ પોતાનું ભરણપોષણ ન કરી શકનાર પત્ની કે

- જેને પતિએ ઘરમાંથી કાઢી મૂકેલ હોય
- જે વાજબી કારણોસર પતિથી અલગ રહેતી હોય
- જેના છુટાછેડા થઈ ગયા હોય અને બીજા લગ્ન ન કર્યા હોય

૨ પોતાનું ભરણપોષણ ન કરી શકનાર પરિણીત કે અપરણીત ઔરસ કે અનૌરસ સગીર સંતાન

૩ કોઈ શારીરિક, માનસિક ખોડ કે ઇજાને કારણે પોતાનું ભરણપોષણ ન કરી શકનાર (પરિણીત

પુત્રી સિવાયનું) પુખ્તવયનું ઔરસ કે અનૌરસ સંતાન

[ઔરસ: કાયદેસરની પત્ની દ્વારા જન્મેલું સંતાન

અનૌરસ: ગેરકાયદેસર રીતે પુરુષ સાથે રહેતી મહિલાથી જન્મેલું સંતાન.]

૪ પોતાનું ભરણપોષણ ન કરી શકનાર માતા કે પિતા પોતાના પુત્ર કે પુત્રી પાસેથી ભરણપોષણ

મેળવી શકે છે.

૫ પોતાને કોઈ જ સંતાન ન હોય તેવી વિધવા કે પતિ ભરણપોષણ આપવા સક્ષમ ના હોય

તેવી સ્ત્રી પોતાના સાવકા પુત્ર પાસેથી પણ ભરણપોષણ મેળવી શકે છે.

વિધવાને ભરણપોષણનો અધિકાર:

હિન્દુ દત્તક તથા ભરણપોષણ અધિનિયમ-૧૯૬૫

હિન્દુ વિધવા જો તેની કમાણી અથવા સંપત્તિમાંથી તેનો ખર્ચ ચલાવી શકતી ન હોય તો તેને નીચેની વ્યક્તિઓ પાસેથી ખર્ચ મેળવવાનો હક છે.

- પતિની સંપત્તિમાંથી
- તેના માતા-પિતા પાસેથી
- તેના પુત્ર અથવા પુત્રી પાસેથી અથવા તેની સંપત્તિમાંથી

જો તેને ઉપરની વ્યક્તિ પાસેથી ખર્ચ ના મળે તો તેના સસરા પાસેથી ખર્ચ માંગી શકે છે. જો તે કરી લગ્ન કરે તો સસરા પાસેથી ખર્ચ લેવાનો હક રહેતો નથી.

પત્નીને ક્યારે ભરણપોષણ મળી શકે નહીં ?

૧ પત્ની પોતાનું ગુજરાન ચલાવી શકે તેટલું કમાતી હોય.

૨ પતિ-પત્ની પરસ્પર સમજૂતીથી અલગ રહેતા હોય

૩ પત્ની યોગ્ય કારણો વગર પતિથી અલગ રહેતી હોય.

૪ પત્ની વ્યભિચારી જીવન જીવતી હોય.

ઉપરોક્ત ચાર પૈકી (૨), (૩) અને (૪) નંબરની બાબતો છૂટાછેડા થયેલ સ્ત્રીના કિસ્સામાં લાગુ પડતી નથી.

ભરણપોષણ માટે કઈ કોર્ટમાં અરજી કરી શકાય ? (કલમ-૧૨૬)

અહીં જણાવેલી જિલ્લાની કોજદારી અદાલતના જયુડિશ્યલ મેજિસ્ટ્રેટને અરજી કરી શકાય:

૧ પતિના કે માતા-પિતાના કે પુત્ર -પુત્રીના વર્તમાન નિવાસ સ્થાનનો જિલ્લો.

૨ અરજદારના નિવાસ સ્થાનનો જિલ્લો.

૩ પક્ષકારો જ્યાં છેલ્લે સાથે રહ્યાં હોય તે જિલ્લો.

૪ ગમે તે પક્ષકારના કાયમી નિવાસસ્થાનનો જિલ્લો.

૫ પતિ કે અનૌરસ સંતાનની માતા સાથે છેલ્લો વસવાટ કર્યો હોય તે જિલ્લો.

વચગાળાનું ભરણપોષણ એટલે શું ?

ભરણપોષણની અરજીની કાર્યવાહી ચાલે અને તેની સુનાવણી થાય એમાં ઘણો સમય વીતી જાય છે. આ દરમિયાન અરજદાર સામાવાળા પાસેથી વચગાળાનું ભરણપોષણ માગી શકે છે. વચગાળાના ભરણપોષણની અરજી ભરણપોષણની અરજી સાથે જ કરવાની હોય છે. આ વચગાળાના ભરણપોષણની અરજીમાં અરજદારની ટૂંકી વિગત અને પતિની આવક અંગે સોગંદનામું રજૂ કરવું પડે છે.

ભરણપોષણના હુકમનું અમલીકરણ

- મેજિસ્ટ્રેટે કરેલા હુકમ મુજબની રકમ દર મહિને અપવાની હોય છે.
- ભરણપોષણની રકમ જ્યાં સુધી કોર્ટનો હુકમ રદ ન થાય ત્યાં સુધી આપ્યાં કરવાની હોય છે.
- ભરણપોષણની ચૂકવણી ક્યારથી શરૂ કરવી તે મેજિસ્ટ્રેટ નક્કી કરે છે.
- અરજી દાખલ કર્યા તારીખથી હુકમની તારીખ સુધીનું ભરણપોષણ પણ ચૂકવવું પડે છે.
- પત્ની, પતિ સાથે રહેવા જાય તો ભરણપોષણનો કોર્ટનો હુકમ આપોઆપ રદ થઈ જતો નથી પણ તેને રદ કરવા માટે અરજી કરવી પડે છે.

- કોઈપણ કારણોસર જો પતિ-પત્ની ફરીવાર છૂટા પડે તો પત્ની ફરી અરજી કરીને અગાઉના હુકમનો અમલ ચાલુ કરાવી શકે છે.

ભરણપોષણના હુકમનો અમલ ન થાય તો ?

- હુકમ થયા બાદ પણ પતિ અથવા જવાબદાર વ્યક્તિ ભરણપોષણની રકમ ચૂકવે નહીં તો અરજદારે કોર્ટને અરજી કરવાની હોય છે.
- કોર્ટ વોરંટ કાઢીને આ રકમની વસૂલાત માટેનો હુકમ કરી શકે છે.
- હુકમનું પાલન ન કરે તો તે વ્યક્તિની સ્થાવર કે જંગમ મિલકત જપ્ત કરી વસૂલાત કરી શકાય છે.
- વોરંટની બજવાણી પછી પણ આ રકમ ભરપાઈ ન થાય તો પતિ અથવા જવાબદાર વ્યક્તિને જેલમાં પુરવાનો હુકમ થઈ શકે છે.
- એક માસનું ભરણપોષણ ન ચૂકવવા માટે એક માસની સજા થઈ શકે છે.
- સજા થયા બાદ પણ ભરણપોષણની રકમ રદ થતી નથી. રકમની વસૂલાતની કાર્યવાહી તો ચાલુ જ રહે છે.

ભરણપોષણની રકમ:

પહેલાં ભરણપોષણની રકમ દર મહિને વધુમાં વધુ રૂ. ૫૦૦/- નક્કી કરેલી હતી, પરંતુ વર્ષ ૨૦૦૧માં ભારતીય કોજદારી કાયદામાં સુધારા થયા પછી આ મર્યાદા રદ કરાઈ છે. હાલમાં આ રકમ કોર્ટ નક્કી કરે તે પ્રમાણે આપવાની હોય છે. કોર્ટ પતિની આવક પ્રમાણે ભરણપોષણની રકમ નક્કી કરે છે. ભરણપોષણની આવી અરજી નો નિકાલ નોટીસ બજવ્યાના સમયથી છ માસમાં કરી દેવો જોઈએ.

ભરણપોષણની રકમમાં ફેરફાર ક્યારે થઈ શકે?

- પતિની આવકમાં વધારો કે ઘટાડો થાય,
- બાળક પુખ્ત વયનું થાય
- જ્યારે પુરુષ બાળક પુખ્ત વયનું થાય તો તેનું ભરણપોષણ મળતું નથી.
- મોંઘવારીમાં ફેરફાર,
- કુટુંબમાં બાળકના જન્મથી ભારણ વધે અથવા મત્યુને કારણે ભારણ ઘટે,
- સક્ષમ દીવાની અદાલતના કારણે ફેરફાર કે રદ થઈ શકે
- પત્નીએ પુનઃલગ્ન કરવાથી રદ થાય.
- ફારગતી યતાં, અંગત કાયદા પ્રમાણે મળવાપાત્ર સંપૂર્ણ રકમ મળી ગઈ હોય તો રદ થાય.
- ફારગતી યતાં સ્ત્રીએ ભરણપોષણના હકકી જતાં કચો હોય ત્યારે

ભરણપોષણ મેળવવા માટે અગાઉ જે કોર્ટમાં અરજી કરી હોય તેવી કોઈ પણ કોર્ટમાં ભરણપોષણની રકમમાં ફેરફાર કરવાની અરજી કરી શકાય. દા.ત. પતિથી છૂટાછેડા થયેલી સ્ત્રી એ અગાઉ અમદાવાદની કોર્ટમાં ભરણપોષણની અરજી કરી હોય પરંતુ, ત્યારબાદ તે વડોદરા કે સુરત રહેતી હોય તો ભરણપોષણમાં ફેરફારની અરજી તે ત્યાં પણ દાખલ કરી શકે છે.

જેટલા સમયથી ભરણપોષણની રકમ ન આપી હોય તેટલા સમયની રકમની વસૂલાત માટેની અરજી બાર મહિનાની અંદર કરવાની હોય છે. ત્યારબાદ કરવામાં આવેલી અરજીથી રકમ વસૂલ કરવા માટે વોરંટ કઢાવી શકાય નહીં.

પ. જાતિ (લિંગ) પસંદગી પરીક્ષણ અટકાયત ધારો- ૧૯૯૪

ગર્ભ પરિક્ષણ કસોટી (નિયમન અને તેનો દુરુપયોગ નિવારણ) કાયદો- ૧૯૯૪

ભારતીય સમાજ પુરુષપ્રધાન સમાજ વ્યવસ્થા પર આધારિત છે. કુટુંબમાં પુરુષ બાળક દ્વારા જ વંશ ચાલી શકે અને પુત્ર 'પુ' નામના નર્કમાંથી તારનાર છે આવી રૂઢિગત માન્યતાને કારણે સમાજમાં અનેક સમસ્યાઓ ઉભી થયેલી જોઈ શકાય છે. વૈજ્ઞાનિક શોધને કારણે ગર્ભાવસ્થાના શરુઆતના સમયમાં જ ગર્ભસ્થ બાળકને કોઈ આનુવંશિક રોગ, અસમર્થતા કે બીજી કોઈ ક્ષતિઓથી ગ્રસ્ત છે કે કેમ તે જાણી શકાય છે. પરંતુ હાલમાં વૈજ્ઞાનિક શોધનો મૂળભૂત હેતુ બદલી તે દ્વારા બાળકની જાતિ જાણવા માટે તેનો ઉપયોગ થવા માંડ્યો છે.

ગર્ભસ્થ બાળક સ્ત્રી જાતિનું હોય તો સ્ત્રીને ગર્ભપાત કરાવવાની ફરજ પાડવામાં આવે છે. જેનું દૂષ્પરિણામ ગુજરાતમાં ૦-૬ વર્ષની અંદર ઘટતી જતી બાલિકાઓની સંખ્યા દ્વારા જોઈ શકાય છે. (વર્ષ ૨૦૦૧: દર ૧૦૦૦ છોકરા એ ૮૭૮ છોકરીઓ)

સમાજમાં જાતિગત ભેદભાવ અટકાવવા તથા સ્ત્રી-પુરુષ સંખ્યા દર સમાન લાવવાના પ્રયત્નરૂપે તથા ગર્ભધાન પરીક્ષણ પધ્ધતિનો દુરુપયોગ અટકાવવા માટે કાનૂની પ્રબંધો કરવામાં આવ્યા છે.

ગર્ભધાન પરીક્ષણ પધ્ધતિના દુરુપયોગને નિયંત્રિત કરવા અને અટકાવવા માટેનો અધિનિયમ ૧૯૯૪ માં પસાર કરવામાં આવ્યો તથા ૧૯૯૬ થી તેનો અમલ શરુ થયેલ છે.

ગર્ભમાં રહેલ બાળકની માત્ર શારીરિક અને માનસિક ખામીઓને તપાસવા માટે આ પધ્ધતિનો ઉપયોગ કરી શકાય છે.

જો તપાસ કરનાર વ્યક્તિને નીચેની બાબતો જણાય,

- સ્ત્રીની ઉંમર ૩૫ વર્ષથી વધુ હોય
- ગર્ભવતી મહિલાના બે કે તેથી વધુ અબોર્શન કે મીસકેરેજ થયેલ હોય
- સ્ત્રીના કુટુંબમાં વંશાનુગત માનસિક અવિકસીતતા અથવા શારીરિક ખોડ ચાલી આવતી હોય.

તે સંજોગોમાં અને જો સ્ત્રી લેખિત સહમતી આપે તો જ તબીબ તપાસ કરી શકે.

- ગર્ભવતી મહિલાના પતિ કે સગાઓ ધ્વારા આ ટેસ્ટ કરવા માટે કહી શકાશે નહીં
- તબીબે સ્ત્રીને તપાસ કરતાં પહેલાં પછીની પરિસ્થિતિ વિશે જણાવવાનું રહેશે
- લેખિત સહમતીની એક નકલ સ્ત્રી પાસે હોવી જોઈએ.
- તબીબે ગર્ભવતી મહિલા કે તેની જાતિ વિશે શબ્દ, ચિન્હ કે બીજી કોઈ રીતે જણાવવાનું રહેશે નહીં.

ભારતીય દંડસંહિતાની જોગવાઈઓ:

કલમ 312:

જે કોઈ વ્યક્તિ પોતાની ઇચ્છાથી ગર્ભવતી સ્ત્રીનો ગર્ભપાત કરાવે અને જો આવો ગર્ભપાત સ્ત્રીની જાન બચાવવાના હેતુથી શુદ્ધ બુદ્ધિપૂર્વકનો ન હોય તો તેને ૩ વર્ષની કેદ અથવા દંડની સજા અથવા તે બંનેની સજા કરવામાં આવશે.

જો ગર્ભમાં બાળક ફરકતું હોય અને ગર્ભપાત કરાવવામાં આવે તો સાત વર્ષ સુધીની કેદ અને દંડ બંને પ્રકારની સજા થશે અને જો સ્ત્રીની સંમતિ વિના ગર્ભપાત કરવામાં આવે તો તેમ કરનારને ૧૦ વર્ષ સુધીની કેદની શિક્ષા અને દંડ થશે.

આ પ્રમાણે ગર્ભપાતનું કાર્ય કરતા સ્ત્રીનું મત્યુ નિપજે તો તેમ કરનારને ૧૦ વર્ષ સુધીની કેદની શિક્ષા અને દંડ થશે.

કલમ 318:

ગર્ભવતી સ્ત્રીને બાળક જીવતું જન્મે અથવા તો બાળકના જન્મ પછી તે બાળક મરી જાય એવા ઇરાદાથી જે કોઈ વ્યક્તિ કોઈ કાર્ય કરે અને સ્ત્રીનું મત્યુ નિપજે તેવું પરિણામ આવે તો તેમ કરનારને ૧૦ વર્ષ સુધીની કેદ અથવા દંડની શિક્ષા અથવા બંને શિક્ષા થશે.

ફરિયાદ ક્યાં કરવી:

જો કોઈ વ્યક્તિને ગર્ભસ્થ શિશુ જાતિ પરીક્ષણ બાબતે ડોક્ટર, કોઈ અન્ય વ્યક્તિ કે વિજ્ઞાપન વિરુદ્ધ ફરિયાદ નોંધાવવી હોય તો જિલ્લા સ્તરે મુખ્ય જિલ્લા આરોગ્ય અધિકારી સાથે સંપર્ક કરી શકશે.

મુખ્ય જિલ્લા આરોગ્ય અધિકારી સ્વતંત્ર રીતે આની તપાસ તથા તેનો ઉડાણપૂર્વક અભ્યાસ કરી ન્યાયાલયમાં ઔપચારિક ફરિયાદ નોંધાવી શકે છે

ફરિયાદ કર્યાના ૩૦ દિવસની અંદર જો આ બાબતની મુખ્ય જિલ્લા આરોગ્ય અધિકારી કોઈ કાર્યવાહી ના કરે તો વ્યક્તિ પોતે જ જિલ્લા ન્યાયાધીશ કે પ્રથમ કક્ષાના ન્યાયાધીશ પાસે ફરિયાદ નોંધાવી શકે છે.

ગ્રંથદાનું ઉલ્લંઘન અને સજા

- ગ્રંથપણ ડોક્ટર કે દવાખાના, ગર્ભનું જાતિ પરીક્ષણ અહીં કરવામાં આવે છે એવો પ્રચાર કરી શકશે નહીં.

- જો કોઈ આવી જાહેરાત કરશે તો તેને ૩ વર્ષની સજા અને રૂ. ૧૦,૦૦૦/- નો દંડ થશે અને બીજીવારના ગુના માટે ૫ વર્ષની જેલ અને રૂ. ૫૦,૦૦૦/- નો દંડ થશે.
- પ્રથમ વખતના ગુના માટે આ ગુનો કરનારનું નામ રાજ્ય મેડીકલ કાઉન્સિલમાંથી ૨ વર્ષ માટે રદ કરવામાં આવશે.
- જો કોઈ વ્યક્તિ ગર્ભવતી મહિલાનું આવું પરીક્ષણ કરાવે છે, તેને પ્રથમ વખતના ગુના માટે ૫ વર્ષની કેદ અને રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- નો દંડ થશે.
- પ્રયદા ફેઠળના ગુનાઓ પોલીસ અધિકાર પાત્ર, બિન જામીનપાત્ર અને બિન સમાધાનકારી રહેશે.
- જો સ્ત્રી પોતે પોતાની ઇચ્છાથી આ તપાસ કરાવશે તો તે પણ સજાને પાત્ર થશે.

૬. કામકાજના સ્થળે સ્ત્રીઓની જાતીય સતામણી

છેલ્લા દાયકામાં, આર્થિક ઉપાર્જન માટે કામ કરતી મહિલાઓની સંખ્યા ખૂબ વધી છે. આંકડાઓ દર્શાવે છે કે ૬૦% મહિલાઓ કામના સ્થળે જાતીય સતામણીનો ભોગ બને છે. જેના વિરોધ કરતાં તેઓને નોકરી ભયમાં મૂકવાનો ડર હોય છે.

મોટા ભાગના વિકસિત દેશો કામના સ્થળે જાતીય સતામણીને એક ગંભીર શોષણ તરીકે જૂએ છે. તેથી જાતીય સતામણીએ સલામત કાર્યના સ્થળનો અધિકાર તેમજ વ્યક્તિની શારીરિક અખંડિતતાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન છે. આંકડાઓ દર્શાવે છે કે દર ૨૬ મિનિટે એક મહિલાની જાતીય સતામણી થાય છે અને આ તો માત્ર નોંધાયેલા કેસોનો દર છે અને જો વણનોંધાયેલા કેસોનો આમાં સમાવેશ કરીએ તો આ મામલો મિનિટોનો નહીં પરંતુ સેકન્ડોનો થાય.

ભારતમાં પ્રોટેક્શન ઓફ હ્યુમન રાઇટ્સ એક્ટ - ૧૯૮૩ ની કલમ - ૨ ડી ને ધ્યાનમાં લેતાં ક્રમ કરતી સ્ત્રીઓ માટે તેમના કાર્ય સ્થળે કોઈપણ પ્રકારની જાતીય સતામણી ન થાય તે માટેની સ્પષ્ટ જોગવાઈઓ સાથેનો કાયદો ઘડવાનું કાર્ય ખૂબ જ સમય માગી લે તેમ હોવાથી સર્વોચ્ચ અદાલતે આ અંગે માર્ગદર્શિકા બનાવેલ છે, જેના મૂળમાં વિશાખા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાનનો કેસ છે.

આ માર્ગદર્શિકા મુજબ:

કામકાજની જગ્યાએ નિયોજકોની અથવા જવાબદાર વ્યક્તિની ફરજો:

જાતીય સતામણીના કાર્યો યતાં અટકાવવાની અથવા તે માટે ભય પેદા કરવાની અને તેના નિકાલ, સમાધાન અથવા જાતીય સતામણીના કાર્યો સામે ફોજદારી ફરિયાદ કરવાની ઉપરાંત તે માટે જરૂરી દરેક પગલા લેવાની ફરજ કામકાજની જગ્યાના જે તે નિયોજકો, જવાબદાર વ્યક્તિઓ કે સંસ્થાની રહેશે.

આ હેતુ માટે જાતીય સતામણીમાં વણજોઈતું કે અસ્વીકાર્ય જાતીયતા તરફના પ્રત્યક્ષ રીતે કે ગર્ભિત રીતે) વર્તનનો સમાવેશ થાય છે. જેમ કે

- શારીરિક સંપર્ક અને અડપલું
- જાતીય મહેરબાની માટે માગણી કે વિનંતી
- જાતીય રંગથી રંગાયેલી ટીકા
- પોર્નોગ્રાફી, અશ્લિલ ચિત્રો દર્શાવવા
- અન્ય કોઈ અસ્વીકાર્ય હોય તેવું શારીરિક, મૌખિક અથવા અમૌખિક સત્તામણીજનક વર્તન.

બ્રેઈપણ સ્ત્રી નોકરી કરતી હોય કે માનદ વેતન મેળવતી હોય અથવા સ્વેચ્છાએ કામ કરતી હોય, સરકારમાં, કોઈ જાહેર સંસ્થામાં કે ખાનગી સાહસમાં કામ કરતી હોય, આવું વર્તન તેને સત્તામણી થાય તેવું છે. અને તેનાથી તેના સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીનો પશ્ચ ઉપસ્થિત થાય તેમ છે. જ્યારે મહિલાને એવું માનવાને વાજબી કારણ હોય કે એનો આ બાબતનો વિરોધ એને નોકરી કે બહેતી સહિત નોકરીમાં કે કામકાજમાં ગેરલાભદાયક થઈ પડશે અથવા તો તે દુશ્મનાવટભર્યું વાતાવરણ પેદા કરશે. જો સ્ત્રી સત્તામણીજનક વર્તન માટે સંમતિ ન આપે અથવા તો કોઈ વાંધો ઉઠાવે તો તેની વિરુદ્ધમાં સંજોગો પેદા થશે.

- ખાનગી કે જાહેર વિભાગમાં હોય તેવા બધા જ નિયોજકો અથવા તો કામકાજનો હવાલો સંભાળતી હોય તેવી બધી જ વ્યક્તિઓએ જાતીય સત્તામણી અટકાવવા માટે યોગ્ય પગલાં લેવા.
- ક્રમકાજના સ્થળે સત્તામણી કે, જેની ઉપર વ્યાખ્યા આપેલી છે તેની જાહેરાત કરવી અને તેને યોગ્ય રીતે પરિપત્રિત કરવી.
- સરકારી અને જાહેર વિભાગના સંસ્થાઓના નિયમો-વિનિમયોમાં જાતીય સત્તામણીના નિષેધ ના નિયમોનો સમાવેશ કરાશે અને એ માટે ગુનેગાર વ્યક્તિ ને યોગ્ય શિક્ષાની

જોગવાઈ કરવામાં આવશે.

ક્રમકાજ, આરામ, સ્વાસ્થ્ય અને સ્વચ્છતા ને લગતી યોગ્ય શરતોની જોગવાઈ કરવાની રહેશે, જેથી કામના સ્થળે કામ કરતી સ્ત્રીઓ માટે કોઈ દુશ્મનાવટભર્યું વાતાવરણ પેદા ન થાય અને કોઈ મહિલા કામદારને એવું માનવાને કોઈ વાજબી આશંકા ન પડે કે તેને નોકરીના સંબંધમાં ગેરલાભ થઈ રહેયો છે.

જ્યાં આવું વર્તન ઈન્ડિયન પીનલ કોડ અથવા અન્ય કોઈ કાયદા હેઠળ સ્પષ્ટ ગુનો બનતું હોય ત્યારે નિયોજકે યોગ્ય સત્તાધિકારી સમક્ષ ક્રિયાદ કરીને કાયદા મુજબના યોગ્ય પગલાં લેવા જોઈશે.

૭. મુસ્લિમ લગ્ન ધારો:

આ પુસ્તિકામાં આપણે મુસ્લિમ વ્યક્તિગત કાયદા હેઠળ લગ્નને અરબી ભાષામાં 'નિકાહ' કહેવામાં આવે છે. મુસ્લિમ કાયદા પ્રમાણે નિકાહ પવિત્ર 'કરાર' ગણી શકાય અને એ પવિત્ર 'કરાર' આજન્મ ચાલુ રહે તેવી ઇચ્છાથી કરવામાં આવે છે. પરંતુ, જો મુસ્લિમ પતિ અને પત્ની વચ્ચે મનમેળ ન રહે અથવા તો અન્ય કોઈ રીતે તેમનું લગ્નજીવન સરળતાથી ચાલી શકે તેમ ન હોય તો તેવા સંજોગોમાં ઇસ્લામે છૂટાછેડાની પણ જોગવાઈ રાખી છે.

મુસ્લિમ કાયદો મુખ્યત્વે બે ભાગમાં વહેંચાયેલો છે:

- સુન્ની કાયદો
- શિયા કાયદો

કાયદેસરના મુસ્લિમ લગ્નની શરતો:

મુસ્લિમ લગ્ન સામાન્ય માન્યતા પ્રમાણેનો દીવાની કરાર જ નથી પરંતુ તેની ધાર્મિક અગત્યતા પણ છે. મુસ્લિમ લગ્નનો મુખ્ય હેતુ સ્ત્રી અને પુરુષ વચ્ચેના સંબંધોને નૈતિક સ્વરુપ આપવાનો છે. મુસ્લિમ લગ્ન – નિકાહ ની વિધિ ઘણી સરળ છે અને તેની શરતો નીચે પ્રમાણે છે:

- મુસ્લિમ કાયદા હેઠળ લગ્ન કરનાર બંને પક્ષકારો મુસ્લિમ હોવા જોઈએ. વધારામાં મુસ્લિમ પુરુષ યહુદી કે ખ્રિસ્તી સ્ત્રી સાથે પણ લગ્ન કરી શકે છે. જે લગ્ન મુસ્લિમ કાયદા પ્રમાણે કાયદેસર ગણાય છે.
- મુસ્લિમ કાયદા અનુસાર સગીર બાળકોના નિકાહ પણ કાયદેસર ગણાય છે. જે અન્વયે પરણનાર મુસ્લિમ છોકરા-છોકરીની ઉંમર ૧૫ વર્ષથી ઓછી ન હોવી જોઈએ. પરંતુ બાળલગ્ન પ્રતિબંધક અધિનિયમ અનુસાર મુસ્લિમ છોકરી કે છોકરાની ઉંમર અનુક્રમે ૧૮ અને ૨૧ વર્ષથી ઓછી હોય તો તેમનાં લગ્ન ગુનાહિત કૃત્ય ગણાય છે. તેવાં લગ્ન કરાવનાર વ્યક્તિઓ સજા પાત્ર ઠરે છે.
- પરણનાર મુસ્લિમ સ્ત્રી અને પુરુષ પ્રતિબંધિત સંબંધોની વ્યાખ્યામાં આવતા ના હોવા જોઈએ જેમકે...

મુસ્લિમ પુરુષ સાથે લોહીનો સંબંધ :

માતા, બહેન, દાદી, નાની, કોઈ, માસી, પૌત્રી, દોહિત્રી, ભત્રીજી કે ભાણેજની પુત્રી.

મુસ્લિમ સ્ત્રી સાથે લોહીનો સંબંધ:

પિતા, દાદા, નાના, કાકા, મામા, પિતા-માતાના કાકા અથવા મામા, સગો ભાઈ અથવા ઓરમાન ભાઈ, પુત્ર, પૌત્ર, દોહિત્રી, ભત્રીજો, ભાણેજ અથવા ભત્રીજા કે ભાણેજના પુત્રો.

ઉપરોક્ત લોહીનો સંબંધ ધરાવતી વ્યક્તિઓ સાથે મુસ્લિમ સ્ત્રી-પુરુષ લગ્ન કરી શકતા નથી, આ ઉપરાંત મુસ્લિમ પુરુષ અને સ્ત્રી કેટલાંક વૈવાહિક સંબંધોને કારણે સગપણ ધરાવતી વ્યક્તિઓ સાથે પણ લગ્ન કરી શકતા નથી જેમકે ...સાસુ-સસરા, અપરમાતા-પિતા, પુત્ર-પુત્રી, પુત્રવધૂ, જમાઈ વગેરે.

- મુસ્લિમ સ્ત્રી અને પુરુષ વચ્ચેનાં લગ્ન તેમની સંમતિથી થવા જરૂરી છે. જો તેમાંથી કોઈ એકની સંમતિ બળજબરીથી, તેની ઇચ્છા વિરુદ્ધ લેવાઈ હોય તો તે લગ્ન કાયદેસરનું ગણાતું નથી.

કાયદેસરના મુસ્લિમ લગ્નની વિધિ:

- મુસ્લિમ લગ્ન એ કરાર સ્વરુપનો હોવાથી સ્ત્રી અને પુરુષ તરફથી લગ્નની દરખાસ્ત અને તે દરખાસ્તનો સ્વીકાર એ મુસ્લિમ લગ્નનું અતિ અગત્યનું અંગ છે. જો સ્ત્રી તરફથી લગ્નની દરખાસ્ત કરવામાં આવી હોય તો પુરુષ તેનો સ્વીકાર કરે તે જરૂરી છે અથવા પુરુષ તરફથી લગ્નની દરખાસ્ત થઈ શકે. જેનો સ્વીકાર મુસ્લિમ સ્ત્રી કરે તો તે લગ્ન સંપન્ન થાય છે. લગ્ન વખતે એટલે કે દરખાસ્ત અને તેના સ્વીકાર (ઈજાબ અને કબૂલ) વખતે જો પક્ષકાર પોતે દરખાસ્ત કરનાર હોય તો તેના સાક્ષી રુપે ઓછામાં ઓછી બે વ્યક્તિઓ હાજર હોવી જરૂરી છે. હાનકી કાયદા પ્રમાણે સ્ત્રી પોતે પુખ્ત ઉમરની હોય તો પણ લગ્નની દરખાસ્ત તે જાતે સ્વીકારવા ના માંગતી હોય તો તેવી દરખાસ્ત કરવા અથવા તે દરખાસ્તનો સ્વીકાર કરવા માટે પોતાનો કોઈ વકીલ કે પ્રતિનિધી નિમી શકે છે.
- લગ્નવિધિ કરવા માટે કોઈ વ્યવસાયિક પુરોહિત અથવા મૌલવીની હાજરી જરૂરી નથી. મુસ્લિમ કાયદો જાણનાર કોઈપણ વ્યક્તિ મુસ્લિમ લગ્ન કરાવી શકે છે. પરંતુ, અત્યારે સામાન્ય રીતે જે તે વિસ્તારના નિમાયેલા કાઝી અથવા મસ્જિદના ઇમમ લગ્નવિધિ કરાવે છે. મુસ્લિમ લગ્નનો લેખિત પૂરાવો મુસ્લિમ કાયદા પ્રમાણે જરૂરી નથી. પરંતુ, મુસ્લિમ મૌલવી અને લગ્નવિધિ કરાવનાર વ્યક્તિઓ પોતાની પાસે લગ્નનું રજિસ્ટર કે નિકાહનામું રાખે છે જેમાં તે લગ્નની તારીખ અને સમય, લગ્નસ્થળ, પુરુષ- સ્ત્રીનાં, નામે, સરનામું, સાક્ષીઓની સહી પણ મેળવે છે. લગ્ન થયાં છે કે નથી થયાં તે અંગેની તકરાર વખતે આ રજિસ્ટર અથવા નિકાહનામાની વિગતો પૂરાવા તરીકે પ્રાપ્ત થઈ શકે.
- મુસ્લિમ લગ્ન વખતે પુરુષ તરફથી સ્ત્રીને અપાતી મેહર-ડાવર ની રકમ પણ નક્કી થવી જરૂરી ગણાય છે. સામાન્ય રીતે જો મેહરની રકમ પુરુષ રોકડમાં ચૂકવી શકે તેમ હોય તો લગ્નની દરખાસ્ત કરતી વખતે મેહરની રકમ રોકડમાં આપી દેવામાં આવે છે. મેહરની રકમ રોકડમાં નક્કી કરવી જરૂરી નથી. રોકડ મેહરની બદલે સોના કે ચાંદીનો કોઈ દાગીનો પણ મેહર તરીકે આપી શકાય.

પરંતુ મેહરની રકમ ખૂબ મોટી હોય તો તેનું ચૂકવણું બાકી રાખવામાં આવે છે. એવી બાકી રખાતી મેહરના બે પ્રકાર છે.

૧. મુઅજજલ

૨. મુવજજલ

મુઅજજલ મેહર અટલે એવી રકમ જે લગ્ન સમયે જ પત્નીને આપવામાં આવે છે. આ મેહર પત્ની લગ્ન વખતે અથવા લગ્ન પછી ગમે ત્યારે માંગી શકે છે.

પત્નીને છુટાછેડા વખતે અથવા જ્યારે પતિનું અવસાન થયું હોય તે વખતે જે રકમ મળે તેને મુવજજલ મેહર કહે છે.

- લગ્ન વખતે દીકરીને પિયર પક્ષ તરફથી અથવા સાસરી પક્ષ તરફથી જે પણ ભેટ - સોગાદ મળે તે રોકડ સ્વરુપે અથવા દાગીના સ્વરુપે મળે છે. પણ તે તમામ ભેટ-સોગાદ પત્ની-કન્યાની માલિકીની ગણાય છે અને તેની એકલીનો જ એ મિલકત ઉપર હકક હોય છે. તેના પર પતિનો હકક હોતો નથી. તે જ રીતે પત્નીને અન્ય સગાઓ અને સંબંધીઓ તરફથી કોઈ ભેટ રોકડ સ્વરુપે અથવા ચીજવસ્તુ સ્વરુપે અથવા દાગીના સ્વરુપે મળી હોય તો તે તમામ ઉપર પણ પત્નીનો હકક છે, પતિનો નહીં.

- ઇસ્લામમાં એકપત્નીત્વ એક નિયમ રુપે ગણાવેલ છે. પરંતુ, અપવાદ રુપ મુસ્લિમ પુરુષને એક સાથે ચાર પત્નીઓ સુધી પોતાના નિકાહમાં રાખવાનો હક્ક કુરાન ધ્વારા ખાસ સંજોગોમાં પ્રાપ્ત થયો છે. પરંતુ, ભાગ્યે જ એવો કોઈ મુસ્લિમ હાલના સંજોગોમાં મળે છે જેને એક કરતાં વધુ પત્ની હોય. એક કરતાં વધુ પત્નીઓ ધરાવનાર મુસ્લિમ પુરુષો ની ટકાવારીકદાય એક ટકા કરતાં પણ ઓછી હશે. જો કોઈ મુસ્લિમ પુરુષ પોતાની એક પત્ની હયાત હોવા છતાં બીજી કે ચોથી પત્ની કરે તો પણ તણે તમામ પત્નીઓને બરાબર રીતે સંભાળવી અને તેમની દરકાર કરવી કાયદાકીય રીતે જરૂરી છે.

૮. મુસ્લિમ લગ્નધારો, છૂટાછેડા:

મુસ્લિમ ધારા પ્રમાણે લગ્ન એ પવિત્ર કરાર ગણાય છે અને તે આજન્મ ચાલુ રહે તેવી ઇચ્છાથી કરવામાં આવે છે. પરંતુ તે અતૂટ બંધન ગણાતુ નથી. જો કોઈ કારણસર પતિ-પત્તિ વચ્ચે મનમેળ ના રહે અથવા કોઈ અન્ય રીતે તેમનું જીવન સરળતાથી ચાલી શકે તેમ ના હોય તો તેઓ છૂટાછેડા લઈ શકશે.

તલાક એ તફવીઝ એટલે પતિ દ્વારા પત્નીને તલાક મેળવવાની સત્તા. પતિ પોતાની પત્નીને છૂટાછેડા આપવાનો હક આપી શકે છે. આ અધિકાર લગ્નસમયે, લગ્ન પહેલાં કે લગ્નબાદ અંદરોઅંદરની સમજૂતીથી આપી શકાય છે. આ સમજૂતીમાં એ પણ નકકી કરવામાં આવે છે કે કોઈ ખાસ ઘટના બનવાને કારણે પત્ની પતિ તરફ થી છૂટાછેડા લઈ શકે છે. પણ તે લેખિતમાં હોવું જરૂરી છે. આ રીતે માનવામાં આવશે કે પતિએ જ તેની પત્નીને છૂટાછેડા આપ્યા છે. પતિએ ઇદત દરમિયાન પત્નીને ખર્ચ આપવો પડશે.

ખુલા એટલે કે મુક્તિ. પતિ અને પત્ની લગ્નજીવનની જવાબદારી નિભાવી શકતા ન હોય ત્યારે તેઓ પરસ્પર સમજૂતીથી છૂટાછેડા લઈ શકે છે. આમાં પતિએ પત્નીને છૂટાછેડાની કિંમત ચૂકવવી પડે છે. કિંમતના બદલામાં પત્ની તેને છૂટાછેડા આપે છે.

અદાલત મારફતે: મુસલમાન સ્ત્રી છૂટાછેડા લેવા માટે મુસ્લિમ લગ્ન અધિનિયમ-૧૯૩૯ હેઠળ અદાલત મારફત પોતાના પતિથી છૂટાછેડા લઈ શકે છે. આવાં છૂટાછેડા માટે સ્ત્રી પાસે કેટલાંક કારણો હોવા જોઈએ જેવા કે:

૧. પતિ તેની પત્નીને મારે, પીટે કે બીજી કોઈપણ રીતે હેરાન કરે તો પત્ની છૂટાછેડા માગી શકે છે. જેમાં પત્નીની મિલકત વેચી નાંખવી કે તેના પર તેનો હક બતાવવા ન દેવો, એકથી વધુ પત્નીના સંજોગોમાં સરખો હક ન આપવો, પત્ની પર બળજબરી કરવી કે અન્ય સ્ત્રીઓ સાથે ગેરકાયદે સંબંધ રાખવો વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
૨. પતિના ખોવાઈ ગયે ઓછામાં ઓછા ચાર વર્ષ થયા હોય તો પત્નીને છૂટાછેડા મળી શકે છે.
૩. પતિ પત્નીને બે વર્ષ સુધી ભરણપોષણનો ખર્ચ ના આપે તો અદાલતમાં છૂટાછેડાનો કેસ કરી શકાય છે.

૪. સાત વર્ષથી વધુ સમય માટે પતિ જેલની સજા ભોગવતો હોય તો તેની પત્ની છૂટાછેડા માંગી શકે છે.
૫. પતિના પાગલપણાનો સમયગાળા ઓછામાં ઓછો બે વર્ષનો હોય તો તેની પત્ની છૂટાછેડા માંગી શકે છે.
૬. પતિ શારીરિક ખોડને લીધે લગ્નજીવન નિભાવવા અસમર્થ હોય તો તેની પત્નીને છૂટાછેડા મળી શકે છે.
૭. પતિને કોઢની બીમારી હોય તો તેની પત્ની છૂટાછેડા માંગી શકે છે.
૮. પતિને જાતિય બીમારી હોય તો તેની પત્ની છૂટાછેડા માંગી શકે છે.
૯. જો કોઈ સ્ત્રીના લગ્ન તેની ૧૫વર્ષની ઉંમર પહેલાં થયા હોય તો પણ તે સ્ત્રીને છૂટાછેડા મળી શકે છે. અહીં લગ્નની રાત બંનેએ સાથે વિતાવેલ ન હોય અને સ્ત્રીની ઉંમર ૧૮ વર્ષ થયા પહેલાં છૂટાછેડા માટે અરજી આપેલી હોવી જરૂરી છે.

મુસ્લિમ કાયદા હેઠળ: આ કાયદા હેઠળ નીચેના સંજોગોમાં પણ છૂટાછેડા મળી શકે છે.

- અ. પતિએ પત્ની પર અન્ય વ્યક્તિ સાથે ગેરકાયદેસર સંબંધ રાખવાનો જૂઠો આરોપ લગાવ્યો હોય,
- બ. પતિએ પોતાનો ધર્મ બદલી નાખ્યો હોય.

આ હાલતમાં જો પત્ની ઈદ્દત દરમિયાન બીજું લગ્ન કરી લે તો તે લગ્ન યોગ્ય ગણાશે. જો પત્નીએ ધર્મ બદલી નાખ્યો હોય તો લગ્ન ત્યારે પણ માન્ય અને કાયદેસર ગણાશે.

ખર્ચ અને ભરણપોષણ:

૧. છૂટાછેડા લીધા પછી પત્નીને પતિ પાસેથી નીચે દર્શાવેલી રકમ મેળવવાની અધિકાર છે.

- મેહરની રકમ (બાકી હોય તો.)
- લગ્ન સમયે પત્નીને આપવામાં આવેલી તમામ ભેટ-સોગાદો (ભલે ગમે તેણે આપેલી હોય)
- બાળકોની સંભાળ જો પત્ની કરતી હોય તો તેમની બે વર્ષ સુધીની ઉંમર થવા સુધીનો ખર્ચ.
- ઈદ્દતના સમયનો ખર્ચ (ઈદ્દત એટલે ત્રણ મહિનાનો સમયગાળો. આ સમયગાળા દરમિયાન પત્ની બીજું લગ્ન કરી શકતી નથી)
- સ્ત્રીની જરૂરિયાતના હિસાબે ખર્ચની રકમ નક્કી કરવામાં આવે છે.

આ બધું જો પત્નીને આપવામાં ન આવે તો તે મેજિસ્ટ્રેટની અદાલતમાં અથવા જ્યાં ફેમિલી કોર્ટ સ્થપાઈ હોય, તે કોર્ટમાં એક અરજી આપી શકે છે. મેજિસ્ટ્રેટ અથવા ફેમિલી કોર્ટ આદેશ આપશે કે આ બધી રકમ પત્નીને સોંપી દેવામાં આવે.

ઈદત પછી અદાલત નીચે દર્શાવેલા લોકોને આદેશ કરી શકે છે કે તેઓ સ્ત્રીનો ખર્ચ ઉઠાવે:

- સ્ત્રીનાં મા-બાપ અથવા
- સ્ત્રીનાં બાળકો અથવા
- સ્ત્રીનાં તે સગાં જે તેની મિલકતના વારસદાર હશે
- જે વિસ્તારમાં સ્ત્રી રહેતી હોય, ત્યાંના વકફ બોર્ડ.

ફોજદારી કાયદાની દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ

૧૨૫માં અરજી આપવાથી છૂટાછેડા લીધેલી સ્ત્રી પતિ પાસેથી ખર્ચ મેળવી શકે છે. પતિ-પત્નિએ અદાલતમાં જાહેરાત કે સોગંદપત્રથી રજૂ કરવું પડે કે તેઓ દંડ પ્રક્રિયા સંહિતા પ્રમાણે ખર્ચનો ફેસલો કરાવવા માંગે છે. આ જાહેરાત વિવાહપત્રમાં પણ સામેલ કરી શકાય છે.

બાળકોની સંભાળ:

છૂટાછેડા પછી પતિ-પત્ની અલગ-અલગ રહે છે. બાળકો કોની પાસે રહેશે અને એમનો ખર્ચ કોણ ઉઠાવશે એવી સમસ્યાઓ ઉભી થાય છે. છૂટાછેડા વખતે સ્ત્રી અદાલતમાં અરજી આપી શકે છે કે આ બધી બાબતો પણ નક્કી કરવામાં આવે. મુસલમાનોમાં એ મુદ્દા માટે પતિ-પત્ની સંરક્ષક અને પ્રતિપાલક અધિનિયમ, ૧૮૮૦ હેઠળ અદાલતમાં અરજી આપવી પડે છે.

- બાળક સાત વર્ષનું થાય ત્યાં સુધી માતા પાસે રહેશે. તે માતાનો કાયદેસરનો અધિકાર છે.
- સાત વર્ષની ઉંમર પછી બાળક કોની પાસે રહેશે એ બાબતનો નિર્ણય અદાલત બાળકના હિતને ધ્યાનમાં રાખીને લેશે. અદાલત એ જાણવાની કોશિષ પણ કરશે કે બાળક કોની પાસે રહેવા ઇચ્છે છે અને બાળકનું હિત કોની પાસે રહેવામાં છે.
- મા કે બાપમાંથી કોણ બાળકની સારસંભાળ સારી રીતે લઈ શકે તેમ છે, બાળકની શારીરિક જરૂરિયાતો પૂરી કરવી જેમ કે, ખવડાવવું- પિવડાવવું, શાળાએ મોકલવું વગેરે તેમજ બાળકની માનસિક તેમજ લાગણીની જરૂરિયાતો પૂરી કરવી જેમ કે, રમવું, પ્રેમ કરવો, તેની સાથે વાતો કરવી. બાળકોની ભાવનાઓને કોણ સારી રીતે સમજી શકે છે, એ વાતનો પણ ખ્યાલ રાખવામાં આવે છે.

- જો માતાની પોતાની કોઈ આવક ન હોય તો પણ જો બાળકનું હિત તેની માતા પાસે જ રહેવામાં હોય તો બાળક માતાને જ આપવામાં આવશે. આવી સ્થિતિમાં બાળક ભલે તેના પિતા પાસે ના રહેતું હોય તો પણ પિતાએ તેનો અર્થ આપવો પડશે.
- પતિ ઘણીવાર અદાલતમાં કહે છે કે પત્નીનું ચારિત્ર્ય ખરાબ છે, એટલા માટે તેને બાળક સોંપવું ન જોઈએ. આ પરિસ્થિતિમાં અદાલત માતાને બાળક સોંપવાનો ઈનકાર ત્યારે જ કરશે જ્યારે તેને વાસ્તવમાં જાણકારી મળે કે,
  - માતાનું ચારિત્ર્ય ખરાબ છે. કોઈ સ્ત્રીને ખરાબ ચારિત્ર્યવાળી કહેવાથી જ કોઈનું ચારિત્ર્ય ખરાબ માની શકાતું નથી. સ્ત્રી કોઈ પુરુષ સાથે જોવામાં આવે તો પણ તેનો અર્થ એ નથી કે તેનું ચારિત્ર્ય ખરાબ છે.
  - મા કોઈ માનસિક રોગથી બીમાર છે, જેથી બાળક પર ખરાબ અસર પડી શકે તેમ છે.
  - જો બીજું કોઈ એવું કારણ હોય જેને કારણે બાળકને હાનિ પહોંચી શકે છે તો પણ અદાલત બાળક સોંપવાનો ઈનકાર કરી શકે છે.

સોજદારી કાયદાની જોગવાઈઓ

સ્ત્રીઓ સાથે સંબંધ ધરાવતી ફોજદારી કાયદાની જોગવાઈઓ

સ્ત્રીઓ સાથે સંબંધ ધરાવતી ફોજદારી કાયદાની વિવિધ જોગવાઈઓ ક્રમશઃ નીચે મુજબ છે.

૧. કલમ ૩૦૪ બી : દહેજ મૃત્યુ

- કોઈ સ્ત્રીના લગ્ન થયાના સાત વર્ષની અંદર જ્યારે તેનું અવસાન શરીર બળીને થયેલી ઈજાના કારણે અથવા બીજી રીતે સામાન્ય સંજોગોમાં તેનું મોત શારીરિક ઈજા વગર અન્ય રીતે ઉપજ્યું હોય, અને એવું દર્શાવવામાં આવે કે તેણીના મૃત્યુની તરત પહેલા તેણીના પતિએ અગર પતિના સગાએ દહેજની માંગણી માટે અથવા તેના સંબંધીએ તેના પર કૂરતા આચરી છે અથવા હેરાન કરી છે, તો તેનું મૃત્યુ 'દહેજ મૃત્યુ' કહેવાશે અને પતિ અગર સગાએ તેણીનું મૃત્યુ નિપજાયું છે એમ ગણાશે.

સ્પષ્ટીકરણ: આ પેટા કલમના હેતુ માટે દહેજનો અર્થ દહેજ પ્રતિબંધક અધિનિયમ ૧૯૬૧ (૧૯૬૧ના ૨૮માં) ની

કલમ ૨ માં જે કર્યો છે તે થશે.

- જે કોઈ દહેજ મૃત્યુ નીપજાવશે તેને સાત વર્ષ કરતાં ઓછી નહીં પરંતુ વધુમાં વધુ આજીવન કેદની સજા થઈ શકશે.

નોંધ : આ કલમ ૧૯૮૬માં ભારતીય દંડ સંહિતામાં નવી ઉમેરવામાં આવી છે. જેની સામે ભારતીય પુરાવાના અધિનિયમમાં પણ એક નવી કલમ ઉમેરવામાં આવી છે. જેને આ કલમની સાથે વાંચવી જોઈએ.

૨. કલમ ૧૧૩ બી : દહેજ મૃત્યુ સંબંધી અનુમાન (ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ)

- કોઈ વ્યક્તિએ સ્ત્રીનું દહેજમૃત્યુ નિપજાવ્યું છે કે કેમ તેવો પ્રશ્ન જ્યારે ઉદ્ભવે ત્યારે જો એવું દર્શાવવામાં આવે કે આવી સ્ત્રીના મૃત્યુના તરત પહેલાં, આવી વ્યક્તિ દ્વારા દહેજની માંગણી માટે અથવા તેના સંબંધમાં કૂરતા આચરવામાં આવે છે અથવા ત્રાસ આપવામાં આવ્યો છે તો અદાલત એવું અનુમાન કરી શકે કે આવી વ્યક્તિએ દહેજ બદલ મૃત્યુ નીપજાવ્યું છે.

સ્પષ્ટીકરણ : આ કલમના હેતુ માટે દહેજ બદલ મૃત્યુ નો ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૪- બી માં જે અર્થ કરવામાં આવ્યો છે. તે જ અર્થ થશે.

આમ હવે આ (૯-૯-૮૬) નવી જોગવાઈથી પુરાવાનો બોજો આરોપી ઉપર નાંખવામાં આવ્યો છે, તેમ છતાં આંકડાઓ દર્શાવે છે કે આ ગુનાનો આંક ઘણો ઉંચો રહ્યો છે.

૩. કલમ ૩૦૬: આપઘાતનું દુષ્કરણ

- કોઈ વ્યક્તિ આપઘાત કરે, તો તેમ કરવાનું જે કોઈ વ્યક્તિએ દુષ્કરણ ક્યું હોય તેને ૧૦ વર્ષ સુધીની બેમાંથી કોઈપણ પ્રકારની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવશે.

નોંધ : કલમ ૩૦૪-બી કે કલમ ૩૦૬ હેઠળ નોંધાયેલ ગુનો કોગનીએબલ ગુનો છે એટલે કે આવા સંજોગોમાં પોલીસ વિના વોરંટે જેમની સામે ફરીયાદ નોંધાવવામાં આવી હોય તેમની ધરપકડ કરી શકે છે. ભારત સરકારના ગૃહવિભાગે એક સરકયુલર બહાર પાડી ને કેટલીક નવી જોગવાઈઓ કરી છે જેમ કે :

- આવા સંજોગોમાં પોષ્ટમોર્ટમ બે ડોક્ટરની પેનલ દ્વારા જ કરવામાં આવશે (સરકારી દવાખાનામાં જ).
- પોષ્ટમોર્ટમ વિના શબનું અંતિમ સંસ્કાર કરી શકશે નહીં સીવાય કે પોલીસે નો ઓબ્જેક્શન સર્ટિફિકેટ આપ્યું હોય.
- પોલીસ આવું પ્રમાણપત્ર ત્યારેજ આપશે જ્યારે શબને તેના માતા-પિતા, વાલી કે નજીકના સગાં જોઈને તે મતલબની લેખિત સંમતિ આપે.
- આવા શંકાસ્પદ મૃત્યુના કેસમાં તપાસ ડેપ્યુટી સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ ઓફ પોલીસ કરતાં નીચલી કક્ષાના અધિકારી નહીં કરે.
- શબના ફોટા તેમજ ફિંગર પ્રિન્ટસ લેવાવા જોઈએ.
- જો તેણી કોઈ નિવેદન કરી શકે તેવી સ્થિતિમાં હોય તો તાત્કાલિક મેજિસ્ટ્રેટને બોલાવી મૃત્યુ પૂર્વનું નિવેદન લેવડાવું જોઈએ. આ વખતે ત્યાં પોલીસ કે અન્ય કોઈ પણ પક્ષના વ્યક્તિની હાજરી ન હોવી જોઈએ.
- નો ઓબ્જેક્શન સર્ટિફિકેટ મેળવ્યા વિના શબનું પોષ્ટમોર્ટમ કર્યા વિના જો અગ્નિસંસ્કાર કે દફનવિધી કરવામાં આવે, તો તેમ કરનારા વિરુદ્ધ પુરાવાનો નાશ કરવા બદલ ફોજદારી કાર્યવાહી કરી શકાય છે.
- કલમ ૩૦૬ની સાથે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૩-એ વાંચવી જોઈએ.

૪. કલમ ૧૧૩-એ : પરિણિત સ્ત્રી દ્વારા આપઘાતની કોશિષ સંબંધે માની લેવા બાબતે

- જ્યારે સ્ત્રી દ્વારા આપઘાત કરવામાં તેના પતિએ અથવા તેના પતિના કોઈ સગાએ મદદગારી કરી હતી કે કેમ તેવો પ્રશ્ન હોય અને એમ દર્શાવવામાં આવે કે તેણીએ લગ્નના સાત વર્ષ દરમ્યાનમાં આપઘાત કર્યો છે, અને તેના પતિ અગર પતિના બીજા સગાઓએ આવી કૂરતા આચરી આવું ઘાતકી કૃત્ય કરવાની તેને ફરજ પાડી હતી, તો કોર્ટ કેસના બીજા સંજોગોને ધ્યાનમાં લઈને એવું અનુમાન કરી શકશે કે આ આપઘાત કરવામાં પતિ અગર પતિના સગાઓએ મદદગારી કરી હતી.

સ્પષ્ટીકરણ : આ કલમના હેતુ માટે કૂરતા નો અર્થ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૯૮-એ મુજબ થશે.

૫. કલમ ૩૧૨ - ગર્ભપાત કરાવવા બાબત

- જે કોઈ વ્યક્તિ સ્વેચ્છાપૂર્વક કોઈ ગર્ભવતી સ્ત્રીનો ગર્ભપાત કરાવે, તેણે જો તે સ્ત્રીનો જાન બચાવવાના હેતુ માટે શુદ્ધબુદ્ધિથી તે ગર્ભપાત ન કરાવ્યો હોય તો ત્રણ વર્ષ સુધીની બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની

અથવા દંડની અથવા તે બંને શિક્ષા કરવામાં આવશે, અને જો સ્ત્રીના ઉદરમાં બાળક ફરકતું હોય તો સાત વર્ષ સુધીની બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવશે અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે.

સ્પષ્ટીકરણ : જે સ્ત્રી પોત જ પોતાનો ગર્ભપાત કરે, કરાવે, તે આ કલમના અર્થમાં આવી જાય છે.

આ ગુનો કોગ્નીઝેબલ (વિના વોરંટે ધરપકડ ન કરી શકાય તેવો), પરંતુ જામીનપાત્ર છે. પ્રથમવર્ગના મેજિસ્ટ્રેટ ચલાવી શકે છે.

૬. કલમ ૩૧૩ : સ્ત્રીની સંમતિ વિના ગર્ભપાત કરાવવા બાબતે

- જે કોઈ વ્યક્તિ કોઈ સ્ત્રીના ઉદરમાં બાળક ફરતુ થયું હોય કે ન થયું હોય, તો પણ તે સ્ત્રીની સંમતિ સિવાય, ઉપરની છેલ્લી કલમમાં વ્યાખ્યા કર્યા મુજબ ગુનો કરે, તેને જન્મટીપની અથવા દસ વર્ષ સુધીની બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવશે, અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે.
- આ ગુનો કોગ્નીઝેબલ ગુનો છે, બિનજામીનપાત્ર છે. સેશન્સ અદાલત ચલાવી શકે તે પ્રકારનો છે. કલમ ૩૧૨ હેઠળ ગર્ભપાત કરાવનાર અને સ્ત્રી એમ બંને શિક્ષાપાત્ર છે, જ્યારે આ કલમમાં માત્ર ગર્ભપાત કરાવનાર જ શિક્ષાને પાત્ર ઠરે છે.

૭. કલમ ૩૧૪ : ગર્ભપાત કરાવવાના ઈરાદાથી કરેલ કૃત્યથી મૃત્યુ નીપજાવવા બાબત

- જે કોઈ વ્યક્તિ, કોઈ ગર્ભવતી સ્ત્રીનો ગર્ભપાત કરાવવાના ઈરાદાથી, એવું કોઈ કૃત્ય કરે કે જેથી તે સ્ત્રીનું મૃત્યુ નીપજે, તો તેને દસ વર્ષ સુધીની કેદની શિક્ષા તથા દંડ કરવામાં આવશે.
- જો સ્ત્રીની સંમતિ વિના તે કૃત્ય કરવામાં આવ્યું હોય તો તેને આજીવન કેદની સજા અથવા ઉપર જણાવેલી કેદની શિક્ષા કરવામાં આવશે.

સ્પષ્ટીકરણ : આ ગુના માટે એ જરૂરી નથી કે ગુનેગાર, એ કૃત્યથી મૃત્યુ નીપજવાનો સંભવ છે એવું જાણતો હોય, જેમ કે :

- એક કેસમાં ગર્ભપાત કરાવવા માટે ગર્ભાશયમાં દવા મુકવામાં આવી તબીબી પુરાવો એવો હતો કે આ દવાને કારણે તેને ચેપ લાગ્યો હતો તેમજ તેને આઘાત પણ લાગ્યો હતો. આ કેસમાં અદાલતે આ કલમ હેઠળ ગુનો થયો છે એમ જણાવેલ. (વી. માણિકન પિલ્લાઈ વિ.મદ્રાસ રાજ્ય ૧૯૭૨, ડિ. લો. જ. ૧૪૮૮)

૮. કલમ ૩૫૪ : કોઈ સ્ત્રીની આબરૂ લેવાના ઈરાદાથી તેના ઉપર હુમલો કરવા અથવા ગુનાહિત બળ વાપરવા બાબતે

- જે કોઈ વ્યક્તિ, કોઈ સ્ત્રીની આબરૂ લેવાના ઈરાદાથી, તેમ કરવાથી, તેમ કરવાથી પોતે તેની આબરૂ લેશે એવો સંભવ હોવાનું જાણવા છતાં, તેના ઉપર હુમલો કરે અથવા ગુનાહિત બળ વાપરે, તો તેને બે વર્ષ સુધીની બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની અથવા દંડની અથવા બંને શિક્ષા કરવામાં આવશે.
આ ગુનો 'કોગ્નીઝેબલ' જામીનપાત્ર અને કોઈપણ મેજિસ્ટ્રેટ ચલાવી શકે તેવા પ્રકારનો છે.

૯. કલમ ૩૬૬ : કોઈ સ્ત્રીને લગ્ન વગેરે કરવાની ફરજ પાડવા માટે તેનું અપહરણ કરવા, અપનયન કરવા અથવા દબાણ કરવા બાબતે

- જે કોઈ વ્યક્તિ કોઈ સ્ત્રીને તેની ઈચ્છા વિરૂદ્ધ, કોઈ વ્યક્તિ સાથે લગ્ન કરવાની ફરજ પાડવાના ઈરાદાથી અથવા તેને ફરજ પાડવામાં આવશે, એવો સંભવ હોવાનું જાણવા છતાં અથવા તેને લગ્ન બાહ્ય સંભોગ કરવાની ફરજ પાડવા અથવા તેમ કરવા માટે ફોસલાવવાના ઈરાદાથી અથવા તેમ કરવામાં આવશે તેવું સંભવ હોવાનું જાણવા છતાં તેણીનું અપહરણ કરે અથવા અપનયન કરે તેને દસ વર્ષ સુધીની બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવશે અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે અને જે કોઈ વ્યક્તિ કોઈ સ્ત્રીને અન્ય વ્યક્તિ સાથે લગ્નબાહ્ય સંભોગ કરવાની ફરજ પાડવાની અથવા તેમ કરવા માટે ફોસલાવવાના ઈરાદાથી અથવા તેમ કરવામાં આવશે, તેવો સંભવ હોવાનું જાણવા છતાં તે સ્ત્રીને આ અધિનિયમમાં વ્યાખ્યા કર્યાં મુજબની ગુનાહિત ધમકીથી અથવા અધિકારનો દુરૂપયોગ કરીને અથવા બીજી કોઈ રીતે જબરજસ્તી કરીને અમુક સ્થળેથી જવા માટે દબાણ કરે તેને પણ ઉપર જણાવ્યા મુજબ શિક્ષા કરવામાં આવશે.

નોંધ : જો છોકરી અઢાર વર્ષ કે તેની ઉપરની વયની હોય તો તેનું અપનયન જ થઈ શકે. જ્યારે અઢાર વર્ષથી નીચેની વયની હોય તો તેનું અપહરણ કે અપનયન બંને થઈ શકે છે, જો તેને બળ કે કપટભર્યા સાધનથી લઈ જવામાં આવી હોય. આ ગુનો 'કોગ્નીઝેબલ' બિનજામીનપાત્ર અને સેશન્સ અદાલત ચલાવી શકે તેવા પ્રકારનો છે.

૧૦. કલમ ૩૬૬ - એ : સગીરબાળા મેળવી આપવા બાબતે

- જે કોઈ વ્યક્તિ અઢાર વર્ષથી ઓછી વયની કોઈ સગીર બાળાને અન્ય વ્યક્તિ સાથે લગ્નબાહ્ય સંભોગ કરવાની ફરજ પાડવાના અથવા તેમ કરવા માટે ફોસલાવવાના ઈરાદાથી અથવા તેમ કરવામાં આવશે તેવો સંભવ હોવાનું જાણવા છતાં, તેને કોઈ સ્થળેથી જવા માટે અથવા તે કૃત્ય કરવા કોઈ પણ ઉપાયે લલચાવે તેને દસ વર્ષ સુધીની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવશે અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે. (સ્ત્રી અને બાળકોના વેચાણ અટકાવવા માટે એક આંતર રાષ્ટ્રીય પરિષદ ભરવામાં આવી હતી આ પરિષદે પસાર કરેલા ઠરાવનો અમલ કરવા આ અને આ પછીની કલમ આ ધારામાં ૧૯૨૩માં ઉમેરવામાં આવી.)

૧૧. કલમ ૩૬૬ - બી: વિદેશમાંથી બાળાને આયાત કરવા બાબતે.

- જે કોઈ વ્યક્તિ, એકવીસ વર્ષથી ઓછી વયની કોઈ બાળાને અન્ય કોઈ વ્યક્તિ સાથે લગ્નબાહ્ય સંભોગ કરવાની ફરજ પાડવાના અથવા તેમ કરવા માટે ફોસલાવવાના ઈરાદાથી અથવા તેમ કરવામાં આવશે તેવો સંભવ હોવાનું જાણવા છતાં, તે બાળાને ભારત બહારના કોઈ દેશમાંથી અથવા જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્યમાંથી ભારત લાવે તેને દસ વર્ષ સુધીની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવશે અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે.

કલમ ૩૬૬-એ-બી બંને 'કોગ્નીઝેબલ' બિનજામીન પાત્ર અને સેશન્સ અદાલત ચલાવી શકે તેવા પ્રકારના ગુના છે.

૧૨. કલમ ૩૭૨ : વેશ્યાવૃત્તિ વગેરેના હેતુ માટે સગીર વ્યક્તિને વેચવી કે ભાડે રાખવી.

- દસ વર્ષ સુધીની કેદ અને સજા થઈ શકે છે. ગુનો (કોગ્નીઝેબલ) બિનજામીનપાત્ર અને સેશન્સ અદાલત ચલાવી શકે તેવા પ્રકારનો છે.

૧૩. કલમ ૩૭૩ : વેશ્યાવૃત્તિ વગેરેના હેતુ માટે સગીર વ્યક્તિને ખરીદવી કે કબજો મેળવવો.

- દસ વર્ષ સુધીની કેદ અને સજા થઈ શકે છે. ગુનો (કોગ્નીઝેબલ) બિનજામીનપાત્ર અને સેશન્સ અદાલત ચલાવી શકે તેવા પ્રકારનો છે.

૧૪. કલમ ૩૭૫: જાતીય ગુનાઓ અંગે - બળાત્કાર

આમાં હવે પછી દર્શાવેલ અપવાદ સિવાય જે પુરુષ નીચે દર્શાવેલ છ પ્રકારના સંજોગોમાંથી કોઈ સંજોગોમાં સ્ત્રી સાથે સંભોગ કરે, તે બળાત્કાર કરે છે એમ કહેવાય.

- પ્રથમ - તે સ્ત્રીની ઈચ્છા વિરુદ્ધ
- બીજું - તે સ્ત્રીની સંમતિ વિના
- ત્રીજું - તે સ્ત્રીને અથવા તેને જે વ્યક્તિમાં હિત હોય તેવી વ્યક્તિને મૃત્યુનો ભય અથવા વ્યથા કરવાનો ભય બતાવી, તેની સંમતિ મેળવવામાં આવી હોય ત્યારે તેની સંમતિથી
- ચોથો - જ્યારે પુરુષ જાણતો હોય કે પોતે તે સ્ત્રીનો પતિ નથી, અને તે સ્ત્રી માને છે કે તે એવી વ્યક્તિ છે કે જેની સાથે તે કાયદેસર પરણેલી છે અથવા પોતાની જાતને કાયદેસર પરણેલી માને છે અને તેથી તેની સંમતિ અપાઈ છે, ત્યારે તેની સંમતિથી
- પાંચમો - સંમતિ આપતી વખતે અસ્થિર મગજના કારણે અથવા કેફી દ્રવ્ય લેવાના કારણે અથવા પુરુષે જાતે અથવા બીજી વ્યક્તિ મારફતે કેફી પદાર્થ અપાયા ને કારણે તેણે જે સંમતિ આપી હોય તો તેનો પ્રકાર અને પરિણામ સમજી શકે તેમ ન હોય ત્યારે તેની સંમતિથી.

- છટ્ટો - જ્યારે તે સ્ત્રી સોળ વર્ષથી નીચેની વયની હોય ત્યારે તેની સંમતિથી કે સંમતિ વિના.

સ્પષ્ટિકરણ : બળાત્કારનો ગુનો ગણવા માટે લિંગ પ્રવેશ થયો હોય તે પુરતું છે.

અપવાદ : કોઈ પુરુષ પંદર વર્ષથી ઓછી વયની ન હોય તેવી પોતાની પત્ની સાથે સંભોગ કરે તો તે બળાત્કાર નથી.

૧૫. કલમ ૩૭૬ : બળાત્કારક માટે શિક્ષા

- જે કોઈ પેટા કલમ (૨) ના કિસ્સામાં જે જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તે સિવાય, બળાત્કારક કરે તેને સાત વર્ષની મુદત કરતાં ઓછી ન હોય પરંતુ આજીવન કદની અથવા દસ વર્ષની મુદત સુધીની બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવશે અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે. સિવાય કે બળાત્કારનો ભોગ બનેલ સ્ત્રી તેની પોતાની પત્ની હોય અને બાર વર્ષથી ઓછી વયની ન હોય તેવા દાખલામાં તેને બે વર્ષ સુધીની બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની શિક્ષા અથવા દંડની અથવા બંને શિક્ષા કરવામાં આવશે.

પરંતુ અદાલત ચુકાદામાં પૂરતાં અને ખાસ કારણોસર સાત વર્ષની મુદત કરતાં ઓછી મુદત માટેની કેદની સજા ફરમાવી શકશે. જે કોઈ,

ક) પોલીસ અધિકારી હોઈને,

- પોતાની જ્યાં નિમણૂક થઈ છે તે પોલીસ મથકની હદમાં, અગર
- પોતાની જ્યાં નિમણૂક થઈ છે તે પોલીસ સ્ટેશનમાં આવેલું હોય કે ન હોય તેવા કોઈપણ સ્ટેશન હાઉસની જગ્યામાં, અગર
- પોતાની હવાલાતમાંની કે પોતાના તાબાના પોલીસ અધિકારીના હવાલાતમાંની સ્ત્રી ઉપર બળાત્કાર કરે, અથવા

ખ) જાહેર સેવક હોઈને, પોતાના સત્તાવાર સ્થાન (હોદ્દા)નો લાભ લઈને આવા જાહેર સેવક તરીકે પોતાના હવાલામાંની અથવા પોતાના તાબાના જાહેર સેવકના હવાલામાંની સ્ત્રી ઉપર બળાત્કાર કરે, અથવા

ગ) કેદખાના, સંરક્ષણગૃહ કે જે તે સમયમાં અમલમાં હોય તેવા કોઈપણ કાયદાની રૂહે અથવા તે હેઠળ સ્થપાયેલ કોઈપણ કબજાની જગ્યાના અથવા સ્ત્રીઓ કે બાળકોની સંસ્થાના વ્યવસ્થાપક કે સ્ટાફ સભ્ય (કર્મચારી) હોઈ અને પોતાના હોદ્દાનો લાભ લઈ, આવા કેદખાના, સંરક્ષણગૃહ, કબજાની જગ્યા અથવા સંસ્થામાં રહેતી કોઈપણ સ્ત્રી ઉપર બળાત્કાર કરે, અથવા

ઘ) હોસ્પિટલના વ્યવસ્થાપક કે કર્મચારી, પોતાના હોદ્દાનો લાભ લઈ, તે હોસ્પિટલમાંની કોઈ સ્ત્રી ઉપર બળાત્કારક કરે, અથવા

- ચ) સ્ત્રી ગર્ભવતી હોવાનું જાણવા છતાં બળાત્કાર કરે, અથવા
- છ) બાર વર્ષથી નીચેની ઉંમરની સ્ત્રી ઉપર બળાત્કાર કરે, અથવા
- જ) સામુહિક બળાત્કાર કરે,

તેને દસ વર્ષથી ઓછી ન હોય તેવી પરંતુ આજીવન કેદ સુધીની સખત કેદની સજા કરવામાં આવશે અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે.

પરંતુ અદાલતમાં ચુકાદામાં દસ વર્ષથી ઓછી બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની સજા પૂરતાં અને ખાસ કારણોસર દર્શાવીને કરી શકશે.

૧૬. કલમ ૩૭૬ - એ : વિમુક્તિ દરમ્યાન કોઈ પુરુષે પોતાની પત્ની સાથે કરેલો સંભોગ

- જો કોઈ વ્યક્તિ ન્યાયિક વિયોજનના હુકમનામા હેઠળ અથવા કોઈ રિવાજ કે રૂઠિ અનુસાર પોતાનાથી અલગ રહેતી હોય તેવી પોતાની પત્ની સાથે તેણીની સંમતી વિના સંભોગ કરે તો તેને બે વર્ષની મુદતની બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવશે અને તે દંડને પાત્ર થશે.

૧૭. કલમ ૩૭૬-બી : જાહેર સેવક દ્વારા હવાલામાંની સ્ત્રી સાથે જાતીય વ્યવહાર (સંભોગ) કરવા બાબત

- જે કોઈ વ્યક્તિ જાહેર સેવક હોઈને પોતાના સત્તાવાર હોદ્દાનો લાભ ઉઠાવે અને આવા જાહેર સેવક તરીકે પોતાના હવાલામાંની અગર પોતાના તાબાના કોઈ જાહેર સેવકના હવાલામાં હોય તેવી કોઈ સ્ત્રીને પોતાની સાથે સંભોગ કરવા લલચાવે કે ફોસલાવે અને એવો સંભોગ બળાત્કારનો ગુનો બનતો ન હોય તો પણ તેને પાંચ વર્ષની મુદત સુધીની બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવશે. અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે.

૧૮. કલમ ૩૭૬-સી : કેદખાના, સંરક્ષણગૃહ વગેરેના સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ દ્વારા સંભોગ

- કેદખાના, સંરક્ષણગૃહ અથવા જે તે સમયે સમલમાં હોય તેવા કોઈપણ કાયદા હેઠળ અથવા તેના દ્વારા સ્થપાયેલ વસવાટ હેઠળના અથવા સ્ત્રીઓ કે બાળકોની સંસ્થાના સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ અથવા વ્યવસ્થાપક કોઈ પોતાના હોદ્દાનો લાભ લે, અને આવા કેદખાના, સંરક્ષણગૃહ, સ્થળ અથવા સંસ્થાની કોઈપણ સ્ત્રીને પોતાની સાથે સંભોગ કરવાને લલચાવે અથવા ફોસલાવે અને એવો સંભોગ બળાત્કારનો ગુનો ન ગણાય તેવો હોય તો તેને પાંચ વર્ષ સુધીની બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવશે અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે.

૧૯. કલમ ૩૭૬-ડી: હોસ્પિટલના સંચાલનના સભ્ય અથવા કોઈ કર્મચારી દ્વારા હોસ્પિટલમાંની કોઈ સ્ત્રી સાથે સંભોગ

- જે કોઈ હોસ્પિટલનું સંચાલન કરતો કોઈ અથવા હોસ્પિટલનો કર્મચારી કોઈ, પોતાના હોદ્દાનો લાભ લે, અને હોસ્પિટલમાંની કોઈ સ્ત્રી સાથે સંભોગ કરે અને આવો સંભોગ બળાત્કારનો ગુનો ગણાય તેવો ન હોય, તેને પાંચ વર્ષ સુધીની બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવશે અને તે દંડને પાત્ર થશે.

નોંધ : સ્ત્રીઓ સામે વધતાં જતાં આ પ્રકારના ગુનાને લક્ષમાં રાખી (ખાસ કરીને મથુરા કેસ બાદ) સંસદે ૧૯૮૩ના ફોજદારી કાયદા (સુધારા) અધિનિયમ (૧૯૮૩નો અધિનિયમ ક્રમાંક ૪૩) થી ભારતીય દંડસંહિતા ૧૮૬૦માં કેટલાક પરિવર્તનો કર્યા છે. જે ટુંકમાં આ પ્રમાણે છે.

અગાઉ આ પ્રકરણનું શીર્ષક ‘બળાત્કાર અંગે’ એવો શબ્દસમૂહ ધરાવતું હતું હવે ‘જાતીય ગુનાઓ’ એવાં શીર્ષક ધરાવે છે. આની સૌથી મહત્વની અસર એ થઈ કે કલમ ૩૭૬ એ, બી, સી, ડીની નવી જોગવાઈઓ અમલમાં આવી છે. અગાઉ આ કલમ હેઠળના આરોપી એમ કહીને સજામાંથી છટકી જતાં હતાં કે સંભોગ કરવામાં સ્ત્રીએ સંમતિ આપી હતી. પરંતુ આ નવી કલમોથી હવે જે તે સ્થળે જે તે જવાબદાર વ્યક્તિ કોઈ સ્ત્રી સાથે સંભોગ કરે અને આ સંભોગ તે સ્ત્રીની (કહેવાતી) સંમતિ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હોય તેમ છતાં જો પાછળથી સ્ત્રી એમ જણાવે કે પોતે સંમતિ આપી ન હતી તો તેને માની લેવામાં આવશે અને આરોપી ઉપર પુરાવાનો બોજો રહેશે. ભારતીય પુરાવા અધિનિયમમાં આ મતલબની એક નવી કલમ ૧૧૪-એ તા:૨૫-૧૨-૧૯૮૩થી દાખલ કરવામાં આવી છે.

૨૦. કલમ ૧૧૪-એ : બળાત્કારની અમુક ફરિયાદોમાં સંમતિના અભાવ વિશે માની લેવા બાબત.

- ભારતીય દંડ સંહિતા (૧૮૬૦ના ૪૫માં)ની કલમ ૩૭૬ની પેટા કલમ (૨)ના ખંડ ક, ખ, ગ, ઘ, ચ, છ અને જ હેઠળ બળાત્કારની ફરિયાદમાં, આરોપીએ કરેલ સંભોગ સાબિત થાય અને પ્રશ્ન એ હોય કે તે સંભોગ ભોગ બનનારની સંમતિ વિના થયો છે કે કેમ, તેવા સંજોગોમાં જોઈ તેણી કોર્ટ સમક્ષ પોતાની જુબાનીમાં એવું જણાવે કે તેણે સંમતિ આપી ન હતી તો કોર્ટ તેવું માની લેશે.

આ કલમ ભારતીય પુરાવાના અધિનિયમમાં દાખલ કરવામાં આવેલ છે.

૨૧. કલમ ૨૨૮-એ : અમુક ગુનાઓની ભોગ બનેલી વ્યક્તિની ઓળખ પ્રગટ કરવા બાબતે

- જે કોઈ, કોઈ વ્યક્તિ કે જેની સાથે કલમ ૩૭૬-એ, બી, સી અગર તો ડી હેઠળનો ગુનો થયો હોવાનું કહેવાતું હોય અથવા ગુનો થયો હોવાનું જણાય (હવે પછી જેનો આ કલમમાં ભોગ બનનાર વ્યક્તિ તરીકે ઉલ્લેખ થશે) તેવી વ્યક્તિનું નામ તથા ઓળખ જાહેર કરે તેવું કોઈપણ નિવેદન છાપે કે પ્રસિદ્ધ કરે તેને બે વર્ષ સુધીની બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની સજા કરવામાં આવશે અને તે દંડને પાત્ર થશે.
- ભોગ બનેલી વ્યક્તિનું નામ કે તેની ઓળખ નીચેના સંજોગોમાં છાપી કે પ્રસિદ્ધ કરી શકાશે.

૧. પોલીસ સ્ટેશનના ઈન્ચાર્જ અધિકારી અથવા ગુનાની તપાસના હેતુ માટે શુદ્ધબુદ્ધિથી તપાસ કરતાં પોલીસ અધિકારીના લેખિત હુકમથી અથવા તે હુકમની રૂએ.
૨. ભોગ બનેલી વ્યક્તિના લેખિત અધિકારપત્ર દ્વારા અથવા તેની રૂએ.
૩. ભોગ બનેલી વ્યક્તિ મૃત્યુ પામી હોય અથવા સગીર હોય અથવા અસ્થિરમગજની હોય ત્યારે ભોગ બનેલી વ્યક્તિના નજીકના સગાના અધિકારપત્ર દ્વારા અથવા તેની રૂએ, પરંતુ નજીકના સગાં કોઈપણ માન્ય કલ્યાણ સંસ્થા અથવા સંગઠનના અધ્યક્ષ અથવા મંત્રીનું પદ ધરાવતી વ્યક્તિ સિવાયની બીજી કોઈપણ વ્યક્તિને આવું અધિકારપત્ર આપી શકશે નહીં.
૪. જે કોઈ વ્યક્તિ પેટાકલમ (૧)માં જણાવેલ ગુનાના સંબંધમાં કોર્ટ સમક્ષની કોઈપણ કાર્યવાહીને લગતી કોઈપણ હકીકત, સદરહુ કોર્ટની પૂર્વમંજૂરી વિના છાપે કે પ્રસિદ્ધ કરશે તો તે બે વર્ષની બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની શિક્ષાને પાત્ર થશે અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે.

સ્પષ્ટીકરણ : કોઈપણ હાઈકોર્ટ અથવા સુપ્રિમકોર્ટનો ચુકાદો છાપવો અથવા પ્રસિદ્ધ કરવો તે આ કલમની અર્થ મર્યાદામાં ગુનો બનતો નથી.

નોંધ : બળાત્કારના કેસમાં સ્ત્રીના દાકતરી તપાસ માટે લેખિત સંમતિ જરૂરી છે. જો તેણી બાર વર્ષથી નાની ઉંમરની હોય તો તેણીના વાલીની સંમતિ જરૂરી છે. સ્ત્રીની દાકતરી તપાસ નોંધાયેલા સ્ત્રી તબીબેજ કરવી જોઈએ. જો તેમ ન હોય તો તેવા સંજોગોમાં સ્ત્રી નર્સ કે તે વ્યક્તિની સ્ત્રી સગામાંથી કોઈની હાજરીમાં થવી જોઈએ. બળાત્કારના કેસમાં અદાલતી કાર્યવાહી બંધ બારણે (In-camera trial) ચલાવવામાં આવે છે.

૨૨. કલમ ૪૯૩: કોઈ પુરૂષે છેતરપીડીથી કાયદેસર લગ્ન થયા હોવાનું માનવા પ્રેરીને તેને પત્નીભાવે સહવાસ કરાવવા બાબતે

જે સ્ત્રીનું પોતાની સાથે કાયદેસર લગ્ન ન થયું હોય તેની સાથે છેતરપીડી કરી તેનું પોતાની સાથે કાયદેસર લગ્ન થયું છે એમ તેને મનાવીને જે પુરુષ તે સ્ત્રીને એવી માન્યતાથી પોતાની સાથે પત્નીભાવે રહેવા અથવા સંભોગ કરવા પ્રેરે તેને દસ વર્ષ સુધીની બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવશે અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે.

૨૩. કલમ ૪૯૪ : પતિ તથા પત્નીની હયાતીમાં ફરીથી લગ્ન કરવા

- જે કોઈ વ્યક્તિ, પોતાના પતિ કે પત્નીની હયાતી હોય અને એવા સંજોગોમાં લગ્ન કરે કે એવું લગ્ન પોતાના પતિ કે પત્નીની હયાતીમાં થવાને કારણે રદબાતલ ગણાય, તેને સાત વર્ષ સુધીની બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવશે અને તે દંડને પાત્ર થશે.

અપવાદ : જે કોઈ વ્યક્તિનું તેના પતિ કે પત્ની સાથેનું લગ્ન કાયદેસર હુકૂમત ધરાવતી કોર્ટ રદબાતલ ક્યું હોય તેને આ કલમ લાગુ પડતી નથી અથવા કોઈ વ્યક્તિ, પોતાના અગાઉના પતિ કે પત્નીની હયાતીમાં બીજું લગ્ન કરે અને જો તેનો અગાઉનો પતિ કે પત્ની તેના બીજી વારના લગ્ન સમયે તેનાથી સતત સાત વર્ષ સુધી દૂર રહેલ હોય, અને તે સમય દરમ્યાન તેને તેના કોઈ ખબરઅંતર મળ્યા ન હોય તો તેને આ કલમ લાગુ પડતી નથી પરંતુ બીજીવાર લગ્ન કરનાર વ્યક્તિ જેની સાથે લગ્ન કરી રહી હોય તે વ્યક્તિને તેણે એવા લગ્ન પહેલાં પોતાની જાણમાં હોય તે ખરી હકીકતથી વાકેફ કરવી જોઈએ.

નોંધ: હિંદુ કાયદા મુજબ ધર્મ પરિવર્તન કરનાર પોતાની દિવાની પ્રકારની ફરજોમાંથી મુક્ત થતો નથી તેનું લગ્નબંધન અકબંધ રહે છે. મુસ્લિમ ધર્મમાંથી બીજો ધર્મ અંગીકાર કરનાર વ્યક્તિનું તરત જ લગ્ન બંધન તુટી જાય છે. ખ્રિસ્તી ધર્મમાં બીજા ધર્મ હેઠળ પરિવર્તન એ બીજા લગ્ન માટેનો બચાવ નથી.

૨૪. કલમ ૪૮૫ : આગલા લગ્નની હકીકત જે વ્યક્તિ સાથે બીજું લગ્ન ક્યું હોય, તેનાથી છુપાવીને ગુનો કરવા બાબતે

- જે કોઈ વ્યક્તિ પોતાના આગલા લગ્નની હકીકત જે વ્યક્તિની સાથે બીજું લગ્ન ક્યું હોય તેનાથી છુપાવીને ઉપરની છેલ્લી કલમમાં વ્યાખ્યા કર્યા મુજબનો ગુનો કરે તેને દસ વર્ષ સુધીની બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવશે અને તે દંડને પાત્ર થશે.

૨૫. કલમ ૪૮૬ : જે વિધીથી કાયદેસર લગ્ન થયું ન ગણાય તે લગ્નવિધી કપટપૂર્વક કરી લેવા બાબતે

- જે કોઈ વ્યક્તિ અમુક વિધીથી પોતાનું કાયદેસર લગ્ન થયું નથી એવું જાણવા છતાં તેવી લગ્નવિધી બદ્દાનતથી અથવા કપટી ઈરાદાથી કરી લે, તેને સાત વર્ષ સુધીની બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની શિક્ષા અને દંડની શિક્ષા કરવામાં આવશે. આ કલમ હેઠળનો ગુનો ત્યારે બને છે જ્યારે એક વ્યક્તિ જાણતી હોય કે આ વિધીથી કાયદેસર લગ્ન થતાં નથી જ્યારે બીજી વ્યક્તિ એમ માનતી હોય કે તે કાયદેસર પરણી રહી છે.

૨૬. કલમ ૪૮૭ : વ્યભિચાર

- જે કોઈ વ્યક્તિ, કોઈ સ્ત્રી બીજા પુરુષની પત્ની હોવાનું જાણતી હોય અથવા પોતાને એમ માનવાને કારણ હોય તેની સાથે તેના પુરુષની સંમતિ કે ગર્ભિત સંમતિ વિના સંભોગ કરે અને એવા સંભોગથી બળાત્કારનો ગુનો થયો ન ગણાય તો તે વ્યભિચારનો ગુનો કરે છે અને તેને પાંચ વર્ષ સુધીની બેમાંથી કોઈ પ્રકારની કેદની અથવા દંડની અથવા બંને શિક્ષા કરવામાં આવશે. આવા કેસમાં સ્ત્રીને દુષ્કરક (Abettor) તરીકે શિક્ષા કરવામાં આવશે નહીં.

નોંધ : વ્યભિચારના ગુનામાં સ્ત્રીના પતિએ અથવા તેની ગેરહાજરીમાં એના વતી જે કોઈ સ્ત્રીની સંભાળ રાખતું હોય તેણે ફરીયાદ કરવાની રહેશે. જો કે આ બીજી વ્યક્તિએ ફરીયાદ કરતાં પહેલા અદાલતની મંજૂરી મેળવવાની રહે છે. વ્યભિચાર એ પતિ વિરુદ્ધનો ગુનો છે. સ્ત્રી વિરુદ્ધનો નહીં. દા.ત. મિ. એક્સ મિ. વાયની સંમતિ વિના મિસીસ વાય સાથે સંભોગ કરેતો આ સંજોગોમાં મિ. વાય મિ. એક્સ વિરુદ્ધ ગુનો દાખલ કરાવી શકે. પરંતુ મિ. એક્સ પોતાના પતિ મિ. એક્સ કે મિ. વાય સામે કોઈ ફરીયાદ કરી શકતી નથી. અલબત્ત તેણી પતિના આવા કૃત્ય બદલ છૂટાછેડાની માંગણી કરી શકે છે. જુદા નિવાસ સ્થાની તેમજ ભરણ-પોષણની માંગણી કરી શકે છે.

૨૭. કલમ ૪૮૮ : પરણેલી સ્ત્રીને ગુનાહિત ઈરાદાથી ભગાડી જવા અથવા લઈ જવા રોકી રાખવા બાબતે.

- જે કોઈ વ્યક્તિ, બીજા કોઈની પત્નીને અથવા કોઈ સ્ત્રી બીજા પુરુષની પત્ની હોવાનું પોતે જાણતી હોય અથવા પોતાને એમ માનવાને કારણ હોય, તેને તેના પતિ પાસેથી અથવા તેના વતી તે સ્ત્રીની સંભાળ રાખનાર પાસેથી, કોઈ વ્યક્તિ સાથે લગ્નબાહ્ય સંભોગ કરાવવાના ઈરાદાથી લઈ જાય અથવા ભગાડી જાય અથવા એવા ઈરાદાથી તેને છુપાવે અથવા રોકી રાખે, તેને બે વર્ષ સુધીની બેમાંથી કોઈ પ્રકારના કેદની અથવા દંડની અથવા તો બંને શિક્ષા કરવામાં આવશે.

૨૮. કલમ ૪૮૮-એ : સ્ત્રીના પતિ અથવા સગા દ્વારા તેણીને ત્રાસ આપવા બાબતે

- જે કોઈ વ્યક્તિ સ્ત્રીનો પતિ હોય અથવા પતિનું સગું હોઈ, આવી સ્ત્રી ઉપર ક્રૂરતા આચરે, તો તે વ્યક્તિને ત્રણ વર્ષ સુધીની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવશે અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે.

સ્પષ્ટીકરણ : આ કલમના હેતુ માટે “ક્રૂરતા” એટલે

- અ. એવા પ્રકારનું ઈરાદાપુર્વકનું વર્તન કે જે તે સ્ત્રીની આપઘાત કરવા પ્રેરે અથવા પોતાની જાતને ગંભીર ઈજા પહોંચાડે અથવા જીંદગીને, શરીરના કોઈ અવયવને કે આરોગ્યને (પછી તે માનસિક અથવા શારીરિક હોય) ગંભીર હાનિ અથવા ભયમાં મુકવા પ્રેરે અથવા
- બ. સ્ત્રીને કનડગત કરવી, જ્યાં આવી કનડગત તેણીના અથવા તેણીના કોઈ સગાં હોય તેવી વ્યક્તિને કોઈ મિલકત અથવા કિંમતી જામીનગીરી માટે ગેરકાયદેસર માંગણીને પહોંચી વળવા દબાણ કરવાની હોય અથવા તેણી અથવા તેણીના સગાઓ આવી માંગણીને પહોંચી વળ્યા ન હોવાના લીધે હોય.

નોંધ : આ કલમ ૧૮૮૩માં ભારતીય દંડ સંહિતામાં ઉમેરવામાં આવી છે. આ કોગ્નીઝેબલ તથા બિનજામીની ગુનો છે. પ્રથમ વર્ગના મેજિસ્ટ્રેટ ચલાવી શકે છે. સ્ત્રીને સાસરીમાં તેના પતિ કે અન્ય સાસરિયા જે તે કારણસર શારીરિક-માનસિક ત્રાસ આપતા હોય તેમની સામે પગલાં લેવા માટે આ

મહત્વની કલમ હેઠળ ફરીયાદ નોંધાવા જાય છે ત્યારે મોટાભાગે તો પોલીસ ફરીયાદ નોંધવાનું ટાળે છે. જો સ્ત્રી વધારે મક્કમતાથી રજૂઆત કરે તો કદાચ અન્ય કોઈ કલમ હેઠળ ફરીયાદ લે છે.

૨૯. કલમ ૫૦૯ : કોઈ સ્ત્રીની લાજ લેવાના ઈરાદાથી ઉચ્ચારાયેલા શબ્દો કે ચેષ્ટા અથવા કૃત્ય

- જે કોઈ વ્યક્તિ, કોઈ સ્ત્રીની લાજ લેવાના ઈરાદાથી તેને સંભળાવવા માટે કોઈ શબ્દ ઉચ્ચારે કે કોઈ અવાજ કરે, અથવા તેને દેખાડવા માટે કોઈ ચેષ્ટા કરે કે વસ્તુ બતાવે અથવા તે સ્ત્રી એકાંતમાં હોય ત્યાં ઘૂસી જાય, તેને એક વર્ષ સુધીની સાદી કેદની અથવા દંડની અથવા તે બંનેની શિક્ષા કરવામાં આવશે.

નોંધ: ટેલિફોન ઉપર સ્ત્રીઓ સાથે કરવામાં આવતી છેડતી આમ તો આ કલમ હેઠળ જ નોંધવામાં આવે છે પરંતુ જેમ ટપાલ દ્વારા અશ્લીલ, ધમકીભર્યું કે ગુનાહિત લખાણ મોકલવા બદલ ‘ધ ઈન્ડિયન પોસ્ટ ઓફીસર એક્ટ ૧૮૯૭ની કલમ ૨૦’ હેઠળ ગુનો નોંધાય છે, તેવી સ્પષ્ટ કલમ ઈન્ડિયન ટેલીગ્રાફ એક્ટમાં નથી તેથી જ લો કમિશને ભારત સરકારના ગૃહ વિભાગને એવી ભલામણ કરી છે કે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૨૯૪માં આ મતલબનો કલોઝ ઉમેરવામાં આવે.

મહિલાલક્ષી સેવાઓ પુરી પાડતી સંસ્થાઓ

અમદાવાદ

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું (જ્યાં સેવા અપાય છે તે જગ્યા)	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	ગુજરાત સ્ત્રી કેળવણી મંડળ, એસ.એલ.યુ. કોલેજ, એલીસબ્રીજ પોસ્ટ ઓફીસ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૭.	૦૭૯- ૨૬૫૭૮૮૪૨, ૨૬૫૭૬૧૮૭
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	અખંડ જ્યોત ફાઉન્ડેશન, ફતેપુરા ગામ, પોસ્ટ ઓફીસની પાછળ, પાલડી, અમદાવાદ.	૦૭૯- ૨૬૬૪૩૦૨૮, ૨૬૬૪૩૨૩૪
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	સંકલન ફાઉન્ડેશન, ડી-૭, પાયલનગર, બેઠકની પાછળ, નરોડા, અમદાવાદ.	૦૭૯- ૨૨૧૨૪૨૮૮, ૨૨૮૧૩૪૩૫
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, ન્યુ મેન્ટલ કોર્નર, મેઘાણીનગર, અમદાવાદ ગ્રામ્ય	૦૭૯-૨૨૬૮૬૦૮
મહિલા પોલીસ સ્ટેશન	મહિલા પોલીસ સ્ટેશન, ત્રણ દરવાજા, ભદ્ર કાલી મંદિર, જૂના કારંજ ભવન, અમદાવાદ શહેરી	૦૭૯- ૨૫૫૦૭૮૬૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	માનવ કલ્યાણ ટ્રસ્ટ (જિ. કે. શહેરી), ૧૦, સ્વસ્તિક સુપર માર્કેટ, આશ્રમ રોડ, અમદાવાદ.	૮૪૨૬૦૬૨૦૮૩
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	અખિલ ભારતીય સામાજિક સ્વાસ્થ્ય સંઘ, જિલ્લા પંચાયત કંમ્પાઉન્ડ, ભદ્ર, અમદાવાદ. (શહેરી)	૦૭૯- ૨૫૫૦૭૪૭૯
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	અમદાવાદ વુમન્સ એક્શન ગ્રૂપ (અવાજ), અવાજઘર, જનરલ હોસ્પિટલ સામે, બાપુનગર, અમદાવાદ. (શહેરી)	૦૭૯- ૨૨૭૭૦૪૧૦, ૮૩૭૬૭૬૬૮૭૩
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	અખંડજ્યોત ચેરીટી ટ્રસ્ટ, બી-૮, ગણેશ એપાર્ટમેન્ટ, સુતર કારખાના રોડ, નરોડા. અમદાવાદ. (શહેરી)	૦૭૯- ૨૨૮૧૦૭૦૪

વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	અખંડ જ્યોત ચેરીટી ટ્રસ્ટ, ફતેપુરા ગામ, પોસ્ટ ઓફિસ પાછળ, પાલડી, અમદાવાદ. (શહેરી)	૦૭૯- ૨૬૬૪૩૦૨૯, ૦૭૯-૨૬૬૪૩૨૩૪
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જયોતિસંઘ, ભીમજીપુરા, નવાવાડજ. અમદાવાદ.(શહેરી)	૦૭૯- ૨૭૬૪૩૭૬૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી માનવ સેવા વિકાસ મંડળ, ૨/૩૪, સત્યમનગર, નાગરવીર હનુમાન રોડ, રખીયાલ, અમદાવાદ.(શહેરી)	૯૯૨૫૩-૪૩૮૮૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ગુજરાત સ્ત્રી કેળવણી મંડળ, એલિસબ્રીજ પોસ્ટ ઓફિસ પાસે, એલિસબ્રીજ, અમદાવાદ.(શહેરી)	૬૫૨૧૧૬૧૨૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	વાત્સલ્ય ટ્રસ્ટ, ૫૭, ઘનશ્યામ કોમ્પ્લેક્ષ પાસે, ઓવરબ્રીજની બાજુમાં, ચાંદલોડિયા, અમદાવાદ.(શહેરી)	૦૭૯- ૨૭૬૦૩૦૦૫, ૯૯૨૫૨૫૭૨૭૪
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	વિકાસ ગૃહ, ધૂમકેતુ માર્ગ, પાલડી, અમદાવાદ.(શહેરી)	૬૫૪૪૨૨૭૪ ૦૭૯-૨૬૬૦૨૭૮૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ગુજરાત મસ્તુરાત સેવા ટ્રસ્ટ, બુખારા હોસ્ટેલ, ખમાસા, ઢાલગરવાડ, અમદાવાદ.(શહેરી)	૦૭૯-૨૫૩૨૧૫૫૧ ૯૯૨૫૦ ૧૨૨૪૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	અમદાવાદ મુસ્લિમ વિમેન એશોસીએશન, રીઝવાન સોસાયટી, જુહાપુરા, અમદાવાદ.(શહેરી)	૦૭૯-૨૬૮૧૨૫૪૧ ૦૭૯-૨૬૮૨૭૪૬૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જ્ઞાનદીપ એજ્યુકેશન ટ્રસ્ટ, ૨૧, ગંગા ચેમ્બર, જી.ડી.સ્કુલ પાસે, સૈજપુર બોઘા, નરોડા રોડ, અમદાવાદ.(શહેરી)	૦૭૯-૨૨૮૩૧૧૫૧ ૯૭૨૫૬૩૩૬૫૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	માનવ કલ્યાણ ટ્રસ્ટ, એ-૯/૧૦, જયશ્રી ચામુંડા પાર્ક, વિભાગ-૧, ગુજરાત સ્ટેડિયમ પાસે, મોટેરા, સાબરમતી, અમદાવાદ.(શહેરી)	૦૭૯- ૩૨૯૪૫૦૨૬
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી ભગવતી મહિલા ઉત્કર્ષ મંડળ, ૭૧/૫૫૮, ગુ. હા. બોર્ડ,	૦૭૯-૨૨૬૮૪૬૩૧

	કલાપીનગર, અસારવા, અમદાવાદ. (શહેરી)	૯૪૨૭૫૨૩૬૧૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	પ્રતિક વિકાસ મંડળ, ૧, ગોવર્ધન પાર્ક સોસાયટી, જૈન દહેરાસર રોડ, રૂષભ એવેન્યુ સામે, ઓઢવ, અમદાવાદ.(શહેરી)	
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	વિશ્વભારતી સંસ્થા (જિ.કે. ગ્રામ્ય), બચુભાઈ પટેલના મકાનમાં, સદાપ્રત ટ્રસ્ટ સામે, મંદિરવાળી શેરી, ખારાકુવા, સરખેજ, અમદાવાદ.	૯૮૨૫૦૧૨૨૪૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	અમવા મુસ્લિમ વિમેન એસોસીએશન ટ્રસ્ટ, કુરેશી મહોલ્લા, મોઢવાડના નાકા ઉપર, મુ.પો. ધંધુકા, જિલ્લો: અમદાવાદ.	૦૭૯-૨૬૮૪૭૪૬૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	વિશ્વભારતી સંસ્થા, સંત આશ્રમ સામે, ચૌહાણ ટેલર સામે, મેન બજાર ટાવર પાસે, મુ.પો.તા. બાવળા. જિલ્લો: અમદાવાદ.	૯૮૨૫૦૧૨૨૪૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી વિવેકાનંદ સમુત્થાન માનવ સેવા અને કેળવણી ટ્રસ્ટ, પરાવાસ, નીચલોવાસ, મનુભાઈ પટેલના મકાનમાં, મુ.પો.તા. માંડલ.	૦૨૭૧૫ ૨૫૨૪૪૫ ૯૮૨૫૫૩૩૩૩૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ભવાની મહિલા સેવા સંઘ, પટેલ શેરી, રોજીદ દરવાજા બહાર, બસ સ્ટેન્ડ રોડ, તા. બરવાળા, જિલ્લો: અમદાવાદ.	૯૪૨૬૫૦૪૬૩૩ ૯૭૨૫૫૩૩૩૩૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ગરૂડ સંસ્થા, નીલકંઠ કોમ્પલેક્ષ, કલીકુંડ, ખેડા બાવળા રોડ, તા.ધોળકા, જિલ્લો: અમદાવાદ.	૯૪૨૭૪૬૮૪૧૫ ૯૭૨૫૮૮૨૩૯૩
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ભાગ્યોદય સેવા સંઘ, ખાદી કોમ્પલેક્ષ, મુ.પો. રાણપુર, જિલ્લો: અમદાવાદ	૯૩૨૮૨૩૨૭૨૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સિધ્ધિવિનાયક ખાદી ગ્રામોદ્યોગ કેળવણી સંસ્થા, હેસેનભાઈ સાહેબના મકાનમાં, અંબાજી માતાનો ચોક, મુ.પો.તા. દેત્રોજ, જિલ્લો: અમદાવાદ	૯૪૨૭૦૬૩૦૦૯

વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી જાગૃતિ સેવા ટ્રસ્ટ, ગોપાલક છાત્રાલય પાસે, આઈ.ઓ.સી. કોલોની પાસે, મુ.તા. વિરમગામ, જિલ્લો: અમદાવાદ	૯૯૯૮૨૭૦૩૬૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	વિશ્વભારતી સંસ્થા, મંદિરવાળી શેરી, ખારા કુવા, સરખેજ ગામ, તા.સીટી. જિલ્લો: અમદાવાદ	૯૮૨૫૦૧૨૨૪૭
નારી સંરક્ષણ ગૃહ (ઘોડિયાઘર સાથે)	નારી સંરક્ષણ ગૃહ, જી.આઈ.ડી.સી., પોલીસ ચોકીની પાછળ, વલ્લભનગરની બાજુમાં, ઓઢવ, અમદાવાદ.	૦૭૯- ૨૨૮૭૧૦૪૦
પ્રિવેન્ટીવ એન્ડ રેસ્ક્યુ હોમ (વિકાસ ગૃહ)	વિકાસ ગૃહ, શારદા સોસાયટી સામે, પાલડી, અમદાવાદ.	Toll free no. ૧૦૯૨૧, ૦૭૯- ૨૬૪૪૧૨૧૪, ૦૭૯-૨૬૪૬૦૦૮૬
પ્રિવેન્ટીવ એન્ડ રેસ્ક્યુ હોમ (વિકાસ ગૃહ)	શ્રી મહિપતરામ રૂપરામ આશ્રમ, રાયપુર દરવાજા બહાર, અમદાવાદ.	Toll free no. ૧૦૯૨૨, ૦૭૯- ૨૬૮૨૭૪૬૮
પ્રિવેન્ટીવ એન્ડ રેસ્ક્યુ હોમ (વિકાસ ગૃહ)	જયોતિ સંઘ, જીવકોરબેન મક્તલાલ મહિલા મંદિર, તિલક માર્ગ, પથ્થરકુવા, અમદાવાદ.	૦૭૯-૨૬૬૦૨૭૮૮
ફોન ઈન હેલ્પ લાઇન	અમદાવાદ વીમેન્સ એક્શન ગ્રૂપ, ૫૦૬, અવાજકુંજ, ભુદરપૂરા, આંબાવાડી, અમદાવાદ	૦૭૯- ૨૫૪૫૪૦૦૭
ફોન ઈન હેલ્પ લાઇન	અમદાવાદ મુસ્લિમ વીમેન એસોશીએશન, ૧૩, અલ હીલાલ સોસાયટી, જુહાપૂરા, અમદાવાદ.	૦૭૯- ૨૫૩૫૩૯૦૮
મક્ત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, અમદાવાદ	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	આસ્ટોરિયા દરવાજા સામે, પેટ્રોલ પંપની બાજુમાં, અમદાવાદ.	

આણંદ

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું (જ્યાં સેવા અપાય છે તે જગ્યા)	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	જય ભારતી ફાઉન્ડેશન, ગ્રામ પંચાયત, મુ. અડાસ, જિ: આણંદ.	૯૫૨૬૯૨-૨૭૪૭૩૭
મહિલા પોલીસ સ્ટેશન	મહિલા પોલીસ સ્ટેશન, સ્ટેશન રોડ, નગર પોલીસ ચોકી પાસે, અમૂલ ડેરી, આણંદ.	૦૨૬૯૨-૨૫૫૦૩૩
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જાગૃત મહિલા સંગઠન (જિ.કે.), ગ્રીડ પાસે, લાંભવેલ રોડ, મુ.તા. આણંદ. જિલ્લો:આણંદ.	૯૩૭૪૫૧૩૮૯૫, ૯૮૨૫૫૭૧૮૦૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જાગૃત મહિલા સંગઠન, પાશ્વનાથ કોમ્પ્લેક્ષ, મુ.તા. બોરસદ, જિલ્લો:આણંદ.	૯૩૭૪૫૧૨૮૭૨
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જાગૃત મહિલા સંગઠન, રણછોડજી મંદિર પાસે, મુ.તા.પેટલાદ, જિલ્લો:આણંદ.	૯૩૭૪૫૧૨૮૭૩
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	હિરાબા મહિલા મંડળ, ભાઈકાકા સ્ટેચ્યુ પાસે, મોટા બજાર, મુ.તા.વલ્લભવિદ્યાનગર, આણંદ	૦૨૬૯૨-૨૩૨૫૮૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રીમતી ભીખુબેન ચંદુલાલ જલુદવાળા ખંભાત, ભગીની સમાજ, સુરજ મહેલ, કડીયા પોળ, મુ.તા. ખંભાત	૦૨૬૯૨-૨૩૦૫૨૨ ૯૮૨૪૩૩૨૩૫૪ ૯૯૭૮૨૮૫૦૨૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ખેડા જિલ્લા બાળ કલ્યાણ સંઘ, ભાઈકાકા ભવન, મુ.પો.તા.સોજીગા, જિલ્લો: આણંદ	૯૯૦૪૫૪૬૦૨૧ ૯૪૨૭૬૪૩૮૨૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જય ભારતી ફાઉન્ડેશન, આંબલીપુરા, અંબિકા નિવાસ, ઘંટીની બાજુમાં, ટાવર પાસે, મુ.પો.આંકલાવ, જિલ્લો: આણંદ	૯૯૨૫૯૯૪૯૩૬

વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સુંદરમ ભારતી, જે.કે. કોમ્પ્લેક્ષ, પેટ્રોલ પંપની સામે, બસ સ્ટેન્ડ પાસે, મુ.પો. ઉમરેઠ, જિલ્લો: આણંદ	૯૪૨૬૦૪૧૫૧૨
નારી સંરક્ષણ ગૃહ ઘોડિયાઘર સાથે	નારી સંરક્ષણ ગૃહ, જીવનલાલ મહિલા સંઘનું મકાન, રાવલિયા વાસ, ગલી ફલિયા, ખંભાત, જિ:આણંદ	૦૨૬૯૮-૨૦૪૧૦
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, જિ:આણંદ	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રાટેક્શન ઓફિસર	૨૨૮, જિલ્લા સેવા સદન, બોરસદ ચોકડી પાસે, આણંદ, જિ: આણંદ.	૯૫૨૬૯૨-૨૬૩૨૧૦

અમરેલી

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું (જ્યાં સેવા અપાય છે તે જગ્યા)	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	શ્રી સાવરકુંડલા તાલુકા ભગીની સેવા મંડલ, ગૌશાલા સામે, તાપીબાઈ સેનીટોરીયમ, સાવરકુંડલા, અમરેલી.	૯૫૨૮૪૫-૨૨૩૬૧૩
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, ચિતલ રોડ, અમરેલી, જિ: અમરેલી	૦૨૭૯૨-૨૨૭૪૯૬
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી મહિલા વિકાસ મંડળ (જિ.કે.), જડાવલક્ષ્મી વિકાસ ગૃહ, સ્ટેશન રોડ, માણેકપરા, અમરેલી.	૦૨૭૯૨-૨૨૧૨૦ ૯૪૨૬૪૭૧૨૪૬
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી વિદ્યોત્તેજક કેળવણી મંડળ, પરેશકુમાર કાન્તિલાલ ઉપાધ્યાયના મકાનમાં, લીમડીપરા, મુ. ખાંભા, જિલ્લો: અમરેલી	૦૨૭૯૨-૨૨૩૯૪૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	દર્પણ ચેરીટેબલ ઇન્સ્ટીટ્યુટ, મોહનલાલ માવજીભાઈના મકાનમાં, મોટા ઉચાણીયા વિસ્તાર પોટ કોલોની, જાફરાબાદ, જિલ્લો: અમરેલી	૯૪૨૬૨૭૨૩૯૨
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	દર્પણ ચેરીટેબલ ઇન્સ્ટીટ્યુટ, ગીરીરાજ શોપીંગ સેન્ટર,	૯૪૨૬૨૭૨૩૯૨

	દુકાન નં-૧૦, જાફરાબાદ રોડ, મુ. રાજુલા, જિલ્લો: અમરેલી	
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સિધ્ધિ વિનાયક એજ્યુકેશન ટ્રસ્ટ, ચંપાસ્મૃતિ, કેરિયા રોડ, અમરેલી	૯૪૨૬૪૫૬૮૧૯
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સિધ્ધિ વિનાયક એજ્યુકેશન ટ્રસ્ટ, લલીતભાઈ દેસાઈના મકાનમાં, કુવા પાસે, લીલીયા મોટા, જિલ્લો: અમરેલી	૯૪૨૬૪૫૬૮૧૯
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી સાવરકુંડલા તાલુકા ભગીની સેવા મંડળ, શ્રી તાપીબાઈ સેનેટોરીયમ, ગૌશાળા સામે, મણીભાઈ ચોક સાવરકુંડલા, જિલ્લો: અમરેલી	૦૨૮૪૫-૨૨૩૬૧૩ ૯૪૨૭૭૪૭૩૬૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ડો. આંબેડકર વિદ્યોત્તેજક મંડળ, દેવકુભાઈ ધાધલના મકાનમાં, અમરપરા, એસ. ટી ડેપો પાસે, બગસરા, જિલ્લો: અમરેલી	૯૩૭૪૭૧૦૮૯૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી મહિલા અને બાળ વિકાસ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, મારુતીનગર, સુરગપરા, મુ.પો. વડિયા, જિલ્લો: અમરેલી	૯૪૨૬૭૧૫૧૪૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	માતૃશ્રી વિ.એ.જોષી એજ્યુકેશન એન્ડ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, બાલુભાઈ કેશુભાઈ સરવૈયાના મકાનમાં, પટેલ ટાયરની સામે, પ્રેમપરા, વીસાવદર રોડ, ધારી, જિલ્લો: અમરેલી	૯૮૯૮૫૧૩૮૫૧
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી સિધ્ધિ વિનાયક એજ્યુકેશન ટ્રસ્ટ, ઘનશ્યામભાઈ રાણાના મકાનમાં, જૂની પોસ્ટ ઓફિસના મેડા ઉપર, દરબારગઢ, મુ.તા.લાઠી, જિલ્લો: અમરેલી	૯૪૨૬૪૫૬૮૧૯
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ડો. આંબેડકર વિદ્યોત્તેજક મંડળ, જીવનપરા એસ.બી.એસ.ની બાજુમાં, સરકારી પુસ્તકાલયની બાજુમાં, મુ.બાબરા, અમરેલી.	૯૩૭૭૫૯૦૦૫૫
પ્રિવેન્ટીવ એન્ડ રેસ્ક્યુ હોમ વિકાસ ગૃહ	શ્રી મહિલા વિકાસ મંડળ, જડાવલક્ષ્મી રામજીભાઈ કામાણી મહિલા નહેરૂ આશ્રમ, માણેકપુરા, અમરેલી.	૯૫૨૭૯૨-૨૨૨૫૮૩

મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	જિલ્લા કોર્ટ, અમરેલી.	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	બ્લોક - એ, રૂમ નં -૧, બહુમાળી ભવન, ભોયતળિયે, અમરેલી.	૯૫૨૭૯૨-૨૨૩૦૨૯

બનાસકાંઠા

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું (જ્યાં સેવા અપાય છે તે જગ્યા)	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	વનિતા શિશુ વિહાર, જૂના સરદાર ગંજ, સ્ટેટ બેંક સામે, પાલનપુર, જિ: બનાસકાંઠા	૯૫૨૭૪૨-૨૫૭૫૭૮, ૨૫૬૧૨૫
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	શ્રી બનાસ વિકાસ જાગૃતિ મંડળ, મુ.પો. પુંજપુર, તા.દાંતા, જિ: બનાસકાંઠા	૯૫૨૭૪૯-૨૭૮૭૩૧
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, જોરાવર પેલેસ, પાલનપુર, જિ: બનાસકાંઠા	૦૨૭૪૨-૨૫૨૬૦૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સદ્ભાવ મહિલા અને બાળ વિકાસ ટ્રસ્ટ (જિ.કે.), જિલ્લા પંચાયત સામે, મર્કન્ટાઇલ બેંકની ગલી, બીજો માળ, રચના બિલ્ડિંગ, પાલનપુર, જિલ્લો: બનાસકાંઠા.	૯૮૨૫૩૫૬૧૩૬ ૦૨૭૪૨-૨૫૭૬૦૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી બનાસકાંઠા મહિલા જાગૃતિ મંડળ, શિરોહી બસ સ્ટેન્ડ રોડ, હાઈસ્કૂલની બાજુમાં, શિરોહી (કાંકરેજ)	૯૪૨૮૦૨૩૦૩૮ ૦૨૭૪૨-૨૬૦૧૩૧
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સહયોગ પ્રગતિ મંડળ, આરતી કોમ્પ્લેક્સ, આર્શ હાઈસ્કૂલ સામે, દિયોદર - ૩૮૫૩૩૦.	૯૮૦૯૭૪૩૯૪૪
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સ્વામી શૂન્યાનંદ સેવા ટ્રસ્ટ, અંબિકા કોર્પોરેશન, ૧ લો માળ, ગંજ રોડ, પાલનપુર.	૯૪૨૬૦૨૩૦૩૮ ૯૮૨૫૫૩૩૩૩૫

વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	વિરચંદલાઈ નથુદાસ પટેલ ગ્રા. વિ. ટ્રસ્ટ, બનાસકાંઠા મધ્યસ્થ બેંકની બાજુમાં, એસ.ટી.સ્ટેન્ડ રોડ, મુ.પો.તા.વાવ, જિલ્લો: બનાસકાંઠા	૦૨૭૬૨-૨૪૭૮૦૨ ૯૮૨૪૨૨૨૪૮૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	વિરચંદલાઈ નથુદાસ પટેલ ગ્રા. વિ. ટ્રસ્ટ, ઠે. પટેલ વાસ, અંબાજી માતાના મંદિર પાસે, મુ.પો.તા.ધાનેરા, જિલ્લો: બનાસકાંઠા	૯૮૨૪૨૨૨૪૮૦, ૦૨૭૬૨-૨૪૭૮૦૨
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	નવચેતના મહિલા અને બા.વિ. ટ્રસ્ટ, ચૌધરી ઝેરોક્ષના મેડા પર, ચબુતરા પાસે, મુ.પો.તા. અમીરગઢ, જિલ્લો: બનાસકાંઠા	૦૨૭૪૨- ૨૫૨૧૯૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી બનાસ વિકાસ જાગૃતિ મંડળ, મામલતદાર કચેરીની સામે, ચત્રેશ્વરી ભુવન, બીજે માળ, મુ.પો.તા. દાંતા. જિલ્લો: બનાસકાંઠા	૯૯૦૯૭૪૩૯૪૪ ૦૨૭૪૯-૨૭૮૭૩૧
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	નૂતન ગ્રામ વિકાસ સેવા ટ્રસ્ટ, ૧૪, શુભ સોસાયટી, નવા બસ સ્ટેન્ડ સામે મુ.પો.તા. ડીસા. જિલ્લો: બનાસકાંઠા	૦૨૭૪૨-૨૮૮૮૩૨ ૯૯૭૯૨-૭૦૯૮૨
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	નવસર્જન વિકાસ મંડળ, ચામુંડા કોમ્પ્લેક્ષ, પોલીસ સ્ટેશન પાસે, મુ.પો.તા. દાંતીવાડા, જિલ્લો: બનાસકાંઠા	૦૨૭૪૨-૨૮૮૮૩૨, ૯૪૨૮૨૨૪૧૬૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	કુવારદ યુવા વિકાસ ટ્રસ્ટ, શ્રી શક્તિનગર સોસાયટી, રાધનપુર હાઈ વે રોડ, મુ.પો. ભાભર,	૦૨૭૩૩-૨૫૫૩૩૩, ૯૮૭૯૯૬૯૩૭૬
નારી સંરક્ષણ ગૃહ ઘોડિયાઘર સાથે	નારી સંરક્ષણ કેન્દ્ર, સોનરિયા બંગલોઝ, ડેરી રોડ, પાલનપુર, જિ: બનાસકાંઠા	૦૨૭૪૨-૨૨૫૩૦૪
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, પાલનપુર, જિ: બનાસકાંઠા	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	મજુર અધિકારીની કચેરી પાસે, જોરાવર પેલેસ કંપાઉન્ડ, પાલનપુર, જિ: બનાસકાંઠા	૯૫૨૭૪૨-૨૫૨૪૭૮

કચ્છ

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું (જ્યાં સેવા અપાય છે તે જગ્યા)	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	ભુજ તાલુકા કુટુંબ બાલ કલ્યાણ સમિતિ, ૪૨૧, બહુમાળી મકાન, મુ. ભૂજ, જિ: કચ્છ. (૧૨૦, બહુમાળી મકાન, મુ. ભૂજ, જિ:કચ્છ.)	૯૫૨૮૩૨-૨૨૧૨૫૨
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	અખિલ કચ્છ ઉત્કર્ષ મંડળ, પ્લોટ નં-૨૬૭, વોર્ડ નં- ૧૭ બી, ગાંધીધામ, જિ: કચ્છ.	૯૫૨૮૩૬-૨૩૦૮૬૯
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, જયુબીલી સર્કલ પાસે, ભૂજ, જિ: કચ્છ.	૦૨૮૩૨-૨૨૦૪૫૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી ભયાઉ તાલુકા ખાદી ગ્રામોદ્યોગ વિકાસ મંડળ (જિ.કે.), ન્યુ સ્ટેશન રોડ, ૧૪, કે.ડી. કોમર્શીયલ સેન્ટર, ભૂજ, જિલ્લો: કચ્છ.	૯૩૭૬૨૯૧૦૦૧
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જય અંબે શિક્ષણ વિકાસ સાર્વજનિક સેવા ટ્રસ્ટ, એસ.કે.યાદવનું મકાન, ૧૦૬૮, કૈલાસનગર, સંસ્કાર નગરની બાજુમાં, સિધ્ધેશ્વર મહાદેવના મંદિર સામે, ભૂજ, જિલ્લો: કચ્છ.	૯૩૨૮૮૧૧૩૬૨
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી ભયાઉ તાલુકા ખાદી ગ્રામોદ્યોગ વિકાસ મંડળ, દુધઈ રોડ, પાણીના ગોડાઉન સામે, ભયાઉ, જિલ્લો: કચ્છ.	૯૩૭૬૨૯૧૦૦૧
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	રૂરલ ડેવલપમેન્ટ એન્ડ રિસોર્સ સેન્ટર, વિજયનગર સુમિતનાથ કોમ્પ્લેક્ષ ધવલનગર રોડ, માંડવી, જિલ્લો: કચ્છ.	૯૨૨૭૨૧૨૭૩૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ભયાઉ તાલુકા ખાદી ગ્રામોદ્યોગ વિકાસ મંડળ, લઘારામ સુપર માર્કેટ, પાવર હાઉસ રોડ, મુ. નખત્રાણા, જિલ્લો: કચ્છ.	૯૪૨૮૫૬૭૩૫૭

વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	કોન્ફીડન્સ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, દરજી ફળિયુ, દેના બેંક સામે, મુ.નલીયા અબડાસા, જિલ્લો: કચ્છ.	૯૯૨૫૧૭૧૦૧૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	નહેરૂ લોક સ્વરાજ્ય સંઘ, ૨૦૧, ઉમિયા કોમ્પ્લેક્સ, બીજો માળ, અયોધ્યાપુરી, મુ. રાપર, જિલ્લો: કચ્છ.	૯૯૨૫૬૨૨૫૧૧
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, ભૂજ, જિ: કચ્છ.	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	નાગરિક સોસાયટી પાસે, ભૂજ, જિ: કચ્છ.	૯૫૨૮૩૨૨૫૬૦૧૮

ખેડા

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	અખંડ જ્યોત ફાઉન્ડેશન, ફતેપુરા ગામ, પોસ્ટ ઓફિસની પાછળ, પાલડી, અમદાવાદ.	૯૫૨૬૯૪-૨૪૬૪૪૮
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, સરદાર ભવન સામે, રેલવે બ્રિજની નીચે, આશ્રમ રોડ, નડિયાદ. જિ: ખેડા.	૯૫૨૬૮-૨૫૫૧૮૫૦.
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	મહિલા સમાજ(જિ.કે.)અખિલ હિંદ મહિલા પરિષદ, ખારી પોળ,નડિયાદ, જિલ્લો: ખેડા.	૯૯૨૪૪૯૩૨૪૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	હેલ્પીંગ હેન્ડ કુટીર એન્ડ ગ્રામોદ્યોગ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, ૧૬, બી, અંબિકા કોમ્પ્લેક્સ, ગ્રાઉન્ડ ફ્લોર, એસ.ટી.સ્ટેન્ડ પાસે, મુ.તા. ખેડા	૯૯૨૫૮૯૩૧૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	વિલેજ વર્કસ વેલ્ફેર ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, ૨૨૭૪, અ-૧, નિર્મળ ભવન, ક્રિશ્ચિયન સોસાયટી, એસ. ટી. સ્ટેન્ડ પાસે, મુ.તા. માતર, જિલ્લો: ખેડા	૯૯૨૫૮૯૩૧૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ચામુંડા ખાદી ગ્રામોદ્યોગ ટ્રસ્ટ, ૨૨૯૫-૬/૬,	૯૯૦૪૫૯૮૪૮૪

	એન.આર.શાહ, પંડયા પોળ, મુ.તા. મહેમદાવાદ.	
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ગુજરાત મહિલા અને બાળ વિકાસ પરિષદ, ઘનશ્યામભાઈ હોસ્પિટલના મકાનમાં, મુ.તા. મહુધા, જિલ્લો: ખેડા.	૯૪૨૭૮૫૫૧૪૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ભગીની નિકેતન, મહાવીર કોમ્પ્લેક્ષ, એસ.ટી.સ્ટેન્ડ પાછળ, મુ.તા. વીરપુર, જિલ્લો: ખેડા.	૯૯૯૯૩૧૬૧૩૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	અરુણોદય જન સેવા ટ્રસ્ટ, શિવમ કોમ્પ્લેક્ષ, સ્ટેટ બેંકના મેડા પર, મુ.તા. બાલાસિનોર, જિલ્લો: ખેડા.	૯૪૨૭૦૪૩૮૨૪ ૯૬૩૮૫૮૨૧૬૩
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	નવસર્જન રુરલ ડેવલપમેન્ટ ટ્રસ્ટ, ગોપાલભાઈ વિમલભાઈના મકાનમાં, લક્ષ્મી સુપર માર્કેટ સામે, ગોપાલ નાસ્તા હાઉસ સામે, મુ.પો.તા. ઠાસરા. જિલ્લો: ખેડા.	૯૮૨૫૬૦૩૬૩૨
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ન્યુ ઇન્ડિયા ખાદી ગ્રામોદ્યોગ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, એફ- ૯, કર્મવીર ટાવર, જીમખાના સામે, સિધ્ધિ એપાર્ટમેન્ટના ખાંચામાં, કોર્ટ રોડ, મુ.તા. નડિયાદ, જિલ્લો: ખેડા.	૯૪૨૮૭૩૯૨૬૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ન્યુ ઇન્ડિયા ખાદી ગ્રામોદ્યોગ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, છાટીયાવાડ, લીમડી પટેલ વાડી પાસે, મુ. નડિયાદ, જિલ્લો: ખેડા.	૯૪૨૮૭૩૯૨૬૦
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, ખેડા. જિ: ખેડા.	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	બ્લોક-સી, સરદાર પટેલ ભવન, બહુમાળી સંકુલ, નડિયાદ, જિ:ખેડા.	૯૫૨૬૮૨૫૫૦૬૪૦

ગાંધીનગર

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	ગુજરાત રાજ્ય બાલ કલ્યાણ સંઘ, હિમાવન, પાલડી, અમદાવાદ. (અપના બજાર, બ્લોક નં- ૬, સેક્ટર-૬, ગાંધીનગર.)	૦૭૯-૨૬૫૭૭૯૧૯, ૨૬૫૭૬૮૦૪
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	મહિલા જાગૃતિ અભિયાન ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, તાલુકા પંચાયત, મુ.:દહેગામ, જિ: ગાંધીનગર.	૯૫૨૭૧૬-૨૩૩૦૭૦
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, ડી.એસ.પી. ઓફિસ, સેક્ટર-૨૭,	૦૭૯-૨૩૨૧૦૮૦૧
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ન્યુ ઇન્ડિયા ખાદી ગ્રામોદ્યોગ ચેરીટી ટ્રસ્ટ (જિ.કે.), પ્લોટ નં.-૧૪૨૮/૧, સેક્ટર નં.૩ સી, જય અંબે ચોક સામે, ગાંધીનગર.	૯૪૨૮૭૩૯૨૬૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	વનરાજ એજ્યુકેશન એન્ડ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, બ્લોક નં.-૧૦૧/૩, છ ટાઈપ, પંચદેવ મંદિર પાસે, સેક્ટર નં.૨૨, ગાંધીનગર.	૯૮૨૬૦-૨૮૩૩૫૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	અમદાવાદ મુસ્લિમ વિમેન એસોસિએશન ટ્રસ્ટ, ઘાંચીવાડાની મસ્જિદ પાસે, ટાવર રોડ, મુ.તા. કલોલ, જિલ્લો: ગાંધીનગર.	૨૬૮૧૪૬૨૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી સાર્થકૃપા મહિલા કલ્યાણ ટ્રસ્ટ, જનતા સુપર માર્કેટ, જૂના બસ સ્ટેન્ડ પાસે, મુ.તા.માણસા, જિલ્લો: ગાંધીનગર.	૨૫૩૨૪૩૮૨, ૯૮૭૯૦૨૬૬૩૪
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	પ્રગતિ મહિલા પરિવાર સંસ્થા, ૨૦/૨, સેક્ટર-૨૬, ગાંધીનગર.	૯૪૨૬૩-૫૨૭૮૧
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	અન્નપુર્ણા ખાદી ગ્રામોદ્યોગ સંઘ, પ્લોટ નં.-૧૧૧૧/૧,	૨૩૨-૩૩૧૫૬

	સેક્ટર-૪ એ, ગાંધીનગર.	૯૮૭૯૩૨૬૭૯૩
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	પરખ ટ્રસ્ટ, ૨, કૈલાસ શોપીંગ સેન્ટર, ખારા કૂવાનો ખાંચો, મુ.પો.તા. ગાંધીનગર.	૦૨૭૭૨૨૪૭૯૪૧
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, ગાંધીનગર, જિ: ગાંધીનગર.	
સમાજ સુરક્ષા પ્રોટેક્શન અધિકારી	બ્લોક નં.-૫, ભોંયતળિયે, જૂનું સચિવાલય, ગાંધીનગર.	૦૭૯-૨૩૨૫૩૨૬૬

જામનગર

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	જામનગર જિલ્લા કલ્યાણ સંઘ, જગુભાઈ તન્ના સેવા સદન, તન્ના સંકુલ, ઓમકાર બિલ્ડિંગની પાછળ, વાલકેશ્વરીનગરી, જામનગર.	૯૫૨૮૮-૨૫૫૪૦૫૦
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	શ્રી મુરલીધર એજ્યુકેશન એન્ડ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, ૬૦૯, ઈન્દ્રપ્રસ્થ કોમ્પ્લેક્ષ, પંચેશ્વર ટાવર રોડ, જામનગર.	૯૫૨૮૮-૬૪૫૧૨૪૧
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, લાલ બંગલો કંપાઉન્ડ, જામનગર.	૦૨૮૮-૨૫૫૦૨૪૪
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી મુરલીધર એજ્યુકેશન એન્ડ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ (જિ.કે.), ૬૦૯, ઈન્દ્રપ્રસ્થ કોમ્પ્લેક્ષ, પંચેશ્વર ટાવર રોડ, જામનગર.	૦૨૮૮૬-૪૫૧૨૪૧, ૨૭૫૪૫૨૫, ૯૮૭૯૫૧૯૮૭૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી સર્વોદય મહિલા ઉદ્યોગ મંડળ, મોદી નિવાસ, જૂની જી.ઈ.બી. ઓફિસ સામે, ઓખા પોર્ટ, જિલ્લો: જામનગર.	૯૨૭૫૩૫૩૨૬૩

વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રદ્ધા મહિલા આર્થિક ઉત્કર્ષ મંડળ, વિક્રમભાઈ બેલાના મકાનમાં, સરકારી દવાખાના રોડ, જામકલ્યાણપુર, જિલ્લો: જામનગર.	૯૨૨૮૪૦૬૩૫૩, ૯૯૦૪૧૩૫૬૩૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રદ્ધા મહિલા આર્થિક ઉત્કર્ષ મંડળ, લુહાર શેરી, ડો. આશરના દવાખાનાવાળી શેરી, ખોજા ખાના પાસે, મીરા ટાઈલર્સના બાજુમાં, મેઈન બજાર, કાલાવાડ,	૯૨૨૮૪૦૬૩૫૩
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જાગૃતિ મહિલા મંડળ, નવા પરા, પોસ્ટ ઓફિસ રોડ, જામખંભાળિયા, જિલ્લો: જામનગર.	૯૯૨૫૭૭૯૯૫૪
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સરદાર પટેલ યુવક મંડળ, બાપા સીતારામની મઢુલી, રણજીતપરા, ભાણવડ, જિલ્લો: જામનગર.	૯૯૯૯૦૩૦૯૧૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	એક્સીલન્સ યુવક મંડળ, જલારામ સોસાયટી, માંડવ રાય કૃપાવાળી શેરી, જોડિયા. જિલ્લો: જામનગર.	૯૯૨૪૨૮૪૦૩
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જિલ્લા યુવક મંડળ, ખોજા ખાના વિસ્તાર, રેલ્વે સ્ટેશન રોડ, જામ જોધપુર, જિલ્લો: જામનગર.	૯૯૨૫૧૫૧૫૯૯
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	નવચેતના ગ્રામ વિકાસ સેવા સમિતિ, રામ જવેલર્સ ઉપર, હસમુખભાઈ લુહારની ગલીમાં, મેઈન બજાર, લાલપુર, જિલ્લો: જામનગર	૦૨૮૬૨-૨૪૧૪૮૧
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી જામનગર જિલ્લા સમાજ કલ્યાણ સંઘ, બાપા સીતારામ બિલ્ડિંગ કોલેજ ચોક, ખારવા રોડ, બ્લોક નં. ૭-૧, ધ્રોળ, જામનગર.	૯૯૨૪૨૧૨૨૦૩
પ્રિવેન્ટીવ એન્ડ રેસ્ક્યુ હોમ વિકાસ ગૃહ	શ્રી કસ્તુરબા સ્ત્રી વિકાસ ગૃહ, બેડી બંદર રોડ, પંડિત નહેરુ માર્ગ, પટેલ કોલોની, જામનગર.	૯૫૨૮૮૨-૭૫૧૭૨૮
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, જામનગર.	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	શ્રી લેઉઆ પટેલ સમાજ સામે, રણજીત નગર રોડ, સોમનાથ કૃપા, જામનગર.	૯૫૨૮૮૨૫૬૩૪૫૮

જૂનાગઢ

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું (જ્યાં સેવા અપાય છે તે જગ્યા)	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	જૂનાગઢ જિલ્લા મહિલા મંડલ, કાદ્રી મંઝીલ, કલેક્ટર ઓફિસ રોડ, લીમડા ચોક, જૂનાગઢ-૩૬૨૦૦૧. (કસ્તુરબા મહિલા મંડળના મકાનમાં, ટાવર ચોક, વેરાવળ, જિ: જૂનાગઢ.)	૯૫૨૮૫-૨૬૨૧૮૪૨, ૨૬૫૦૨૫૦
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	શિશુ મંગલ ગાંધી ગ્રામ, કલેક્ટર બંગલા સામે, જૂનાગઢ, જિ: જૂનાગઢ.	૯૫૨૮૭૬-૨૬૫૦૦૩૩, ૯૫૨૮૭૬-૨૬૨૩૪૩૩
મહિલા પોલીસ સ્ટેશન	મહિલા પોલીસ સ્ટેશન, દીવાન ચોક, કાલવા ચોકી, જૂનાગઢ, જિલ્લો: જૂનાગઢ.	૦૨૮૫-૨૬૫૪૧૮૯
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સર્વોદય સોસાયટી, ઠાકરસી મંડપની બાજુમાં, જોષી પુરા, જૂનાગઢ, જિલ્લો: જૂનાગઢ.	૯૯૭૮૫૮૩૬૩૨ ૯૪૨૬૭૧૫૧૪૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	લીમડા ચોક, માંગરોળ, જેલ રોડ, પરમાર સાહેબના દવાખાના પાસે, માંગરોળ, જિલ્લો: જૂનાગઢ.	૯૮૨૫૧૫૧૫૮૯
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ડો. રાધાક્રિષ્ણ એજ્યુકેશન ટ્રસ્ટ, આંબાવાડી વિસ્તાર, કેશોદ, જિલ્લો: જૂનાગઢ.	૯૮૨૫૧૫૧૫૮૯
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી ભગવતી મહિલા મંડળ, જૂના બસ સ્ટેન્ડની બાજુમાં, બાવાજીના મકાનમાં, પાણીના ટાંકા સામે, મુ. ભેંસાણ, જિલ્લો: જૂનાગઢ.	૯૨૨૭૬૩૧૭૭૧
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી વિનાયક એજ્યુકેશન ટ્રસ્ટ, જલારામ પ્લોટ, રેલ્વે સ્ટેશન સામે, માળિયા (હાટીના), જિલ્લો: જૂનાગઢ.	૯૮૨૫૬૯૦૦૮૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જ્ઞાનદીપ ટ્રસ્ટ, જે.વી.રાવલના મકાનમાં, દિવાનપરા બસ સ્ટેન્ડ રોડ, મુ.પો. માણાવદર, જિલ્લો: જૂનાગઢ.	૯૪૨૬૯૪૪૧૦૦

વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સ્વ. માતૃશ્રી વી.એ.જોષી એજ્યુકેશન એન્ડ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, ક્રિષ્ણા પાર્ક, મહેશનગર પાસે, ઝાંઝરડા રોડ, બ્લોક નં-૧૧૦, નિર્માણ પ્રા. સ્કુલ પાસે, જૂનાગઢ. જિલ્લો: જૂનાગઢ.	૯૮૯૮૫૧૩૮૫૧
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	પાવન મહિલા કલ્યાણ શૈક્ષણિક સંસ્થા, ૧૮, અંબિકાનગર સોસાયટી, જૂનાગઢ. જિલ્લો: જૂનાગઢ.	૨૬૩૧૮૧૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જ્ઞાન સરિતા એજ્યુકેશન ટ્રસ્ટ, વચલા પાડા, લીમડા ચોક પાસે, મુ. સુત્રાપાડા, જિલ્લો: જૂનાગઢ.	૯૩૭૬૬૦૯૦૮૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ચામુંડા મહિલા ઔદ્યોગિક સહકારી મંડળી, ગોકુલ કોમ્પ્લેક્ષ, ૨જો માળ, જી.પી.હાઈસ્કૂલની બાજુમાં, મેદરડા, જિલ્લો: જૂનાગઢ.	
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	મદિના એજ્યુકેશન એન્ડ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, ભલકા રોડ, રેલ્વે ફાટક પાસે, શાહીગ્રા કોલોની, મુ. વેરાવળ, જિલ્લો: જૂનાગઢ.	૯૨૨૮૩૭૦૨૨૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ગીતાંજલિ એજ્યુકેશન એન્ડ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, ગાયત્રી પ્લોટ, ગાયત્રી મંદિર પાસે, ૧લો માળ, બ્રહ્મ સમાજની વાડી પાસે, વીસાવદર, જિલ્લો: જૂનાગઢ.	૯૯૭૪૩૭૩૩૦૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જૂનાગઢ જિલ્લા મહિલા મંડળ, મનસુખભાઈ અંબાવીભાઈ બોરડીયાનું મકાન, સાસણ રોડ, તલાલા, જિલ્લો: જૂનાગઢ.	૯૮૨૪૨૯૮૫૬૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	માતૃકૃપા એજ્યુકેશન એન્ડ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, બોરડી ચોરા, રજાકભાઈના મકાનમાં, વંથલી, જિલ્લો: જૂનાગઢ.	૯૮૯૮૦૫૫૦૫૬
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, જૂનાગઢ.	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	મહાત્મા ગાંધી રોડ, હાથી ખાના, બાળ અદાલત, જૂનાગઢ.	૯૫૨૮૫૨૬૨૪૫૪૬

ડાંગ

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું	સંપર્ક નંબર
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, મેઈન રોડ, આહવા, જિ: ડાંગ	૦૨૬૩૧-૨૨૦૬૪૯
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	આદિવાસી મહિલા ઉત્કર્ષ સમિતિ (જિ.કે.), મહિલા પ્રિન્ટીંગ પ્રેસના મકાનમાં, ડાંગ સેવા મંડળ, કંપાઉન્ડ, આહવા, જિલ્લો: ડાંગ	૦૨૬૩૧-૨૨૦૮૯૪ ૯૪૨૬૮૬૮૦૯૬
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	આદિવાસી મહિલા ઉત્કર્ષ સમિતિ, મહિલા પ્રિન્ટીંગ પ્રેસના મકાનની બાજુમાં, ડાંગ- આહવા	૯૪૨૬૮૬૮૦૯૬
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, ડાંગ, જિ: ડાંગ	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી/પ્રોટેક્શન ઓફિસર	કલેક્ટર ઓફિસ કંપાઉન્ડ, આહવા, જિ: ડાંગ	૯૫૨૬૩૧૨૨૦૬૨૯

દીવ

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું (જ્યાં સેવા અપાય છે તે જગ્યા)	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	વિકાસ સમર્થન કેન્દ્ર, ૧૫, અમૃતધારા, પટેલ શૈક્ષણિક સંકુલ, ચકકરગઢ રોડ, અમરેલી. (પંચવટી રોડ, ગુંડી શેરી, દીવ)	૦૨૭૯૨-૨૨૭૯૧૫
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, દીવ.	

દાહોદ

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું (જ્યાં સેવા અપાય છે તે જગ્યા)	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	ડેવલપમેન્ટ એક્ટિવિટીઝ, સોશિયલ સર્વિસ એન્ડ રિસર્ચ ટ્રસ્ટ, મુખીની ખડકી, પાલડી ગામ, પાલડી, અમદાવાદ. (સુમેલ* બી-૧૮, પંકજ સોસાયટી, ચકાલિયા રોડ, દાહોદ, જિ: દાહોદ.)	૦૭૯-૨૬૫૮૮૫૩૨, fax: ૦૭૯-૨૬૫૮૦૨૩૯
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, દાહોદ ટાઉન પોલીસ સ્ટેશન, દાહોદ, જિ: દાહોદ.	૦૨૬૭૩-૨૨૨૪૦૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	પ્રેસમેન વિવિધલક્ષી વિકાસ સંગઠન (જિ.કે.), સૌરાષ્ટ્ર બેંકની સામે, હનુમાન બજાર, દાહોદ	૯૪૨૬૪૩૧૪૭૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ગુરુકૃપા સમાજ સેવા સંઘ, ઝાલોદ મીઠા ચોક પાસે, વાવડી ફળિયામાં, જમણવાડી પાસે, મહિલા મંડળ સંસ્થાના મકાનમાં, મુ. તા. ઝાલોદ, જિલ્લો:દાહોદ	૯૪૨૭૪૮૪૯૭૯
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સંસ્કાર એજ્યુકેશન ટ્રસ્ટ, પ્રતાપભાઈ શકરાભાઈ પરમારના મકાનમાં, જય યોગેશ્વર નિવાસ, દાહોદ રોડ, મુ.તા. ગરબાડા, જિલ્લો:દાહોદ	૯૯૨૫૮૮૪૬૧૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સમન્વય રિસોર્સ સેન્ટર, પો. બો.નં.૧૪, નગરપાલિકાની બાજુમાં, નવા ઠાકોરવાડા, મુ.તા. દેવગઢ બારિયા	૯૪૨૬૦૪૪૩૨૪
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	પ્રેસમેન વિવિધલક્ષી વિકાસ સંગઠન, ઘર નં. ૧૪૪, પ્રજાપતિ ચીમનભાઈ માનસોમભાઈના મકાનમાં, નાગરિક બેંકની બાજુમાં, ઝાલોદ રોડ, મુ. તા. લીમખેડા, જિલ્લો:દાહોદ	૯૪૨૬૪૩૧૪૭૭
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, દાહોદ. જિ: દાહોદ.	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	૪૩૨, શ્રી ચાંદી પ્રસાદ વસંતલાલ ઉપાધ્યાયનું મકાન, સ્ટેશન રોડ, દાહોદ. જિ: દાહોદ.	૯૫૨૬૭૩-૨૩૯૨૨૫

નર્મદા

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	અખિલ હિંદ મહિલા પરિષદ, બાલ મંદિર પાસે, રાજેન્દ્રનગર સોસાયટી, રાજપીપલા, જિ: નર્મદા.	૯૫૨૬૪૦-૨૨૧૩૯૬
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, સંતોષ ચોકડી, ટેકરા ફળિયા પાછળ, રાજપીપલા, જિ: નર્મદા.	૦૨૬૪૦-૨૨૨૩૧૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	અખિલ હિંદ મહિલા પરિષદ (જિ.કે.), અખિલ હિંદ મહિલા પરિષદના મકાનમાં, ટીબા ખડકી, મુ.તા. રાજપીપળા જિલ્લો: નર્મદા.	૦૨૬૪૦-૨૨૧૮૭૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સત્યમ એજ્યુકેશન ટ્રસ્ટ, પટેલ ચાલી તુલસી હોટલ સામે, અંકલેશ્વર રોડ, મુ.તા.ડેડીયાપાડા.	૯૪૨૬૫૧૨૩૧૦
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, રાજપીપલા, જિ: નર્મદા.	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	પટેલ છાત્રાલયના મકાનમાં, રેલ્વે સ્ટેશન પાછળ, રાજપીપલા, જિ: નર્મદા.	૯૫૨૬૪૦૨૨૪૫૭૫

નવસારી

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	શ્રી ધ્રુવ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, બી-૩, ન્યુ તપસ્વી એપાર્ટમેન્ટ, મોસ્કો હાટેલ પાછળ, મણિનગર, અમદાવાદ. (૧૬/૩, અમરદીપ સોસાયટી, આશાપુરી રોડ, વેજલપુર, નવસારી.)	૯૫૨૬૩૭-૨૪૫૩૬૦
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, સેવા સદન બહુમાળી બિલ્ડિંગના બીજે માળ, કોર્ટ કંમ્પાઉન્ડ, જૂના થાના, નવસારી, જિ: નવસારી.	૦૨૬૩૭-૨૪૬૦૭૦

વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જયોતિ સમાજ (જિ.કે.), પ્રેમજી કોમ્પ્લેક્સ, પહેલા માળે, શાંતિ દેવી રોડ, નવસારી, જિલ્લો: નવસારી.	૦૨૬૩૭-૨૫૩૦૩૬, ૯૮૨૫૬૫૩૫૯૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જયોતિ સમાજ, ગજદર લાયબ્રેરી, પહેલા માળે, કંસારવાડ, ગણદેવી, જિલ્લો: નવસારી.	૦૨૬૩૭-૨૫૩૦૩૬
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	નવગુર્જરી મહિલા ગૃહ અને ગ્રામોદ્યોગ વિકાસ મંડળ, સુરેશભાઈ મગનભાઈ પટેલ ૬-૪૯, ગુજરાત હાઉસીંગ સોસાયટી, ઉદ્યોગ નગર, વજિલપોર, તા. જલાલપોર, જિલ્લો: નવસારી.	૯૮૨૫૦૮૭૯૯૯
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ગાયત્રી મહિલા મંડળ, વાણીયાવાડ, નાનક સેન્ટરની ગલીમાં, ચીખલી, જિલ્લો: નવસારી.	૯૮૨૫૧૦૭૭૮૩
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ગાયત્રી મહિલા મંડળ, ટાવર પાસે, વાંસદા. જિલ્લો: નવસારી.	૯૮૨૫૧૦૭૭૮૩ ૯૪૨૮૦૧૩૫૯૯
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, જિ: નવસારી.	

પંચમહાલ

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	રોશન વિકાસ મંડળ, મુ. ગોઠડા, તા. સાવલી, જિ:વડોદરા. (વરિયા કોલોની, બસ સ્ટેન્ડ પાસે, યુવરાજ હોટલ સામે, મુ. હાલોલ, જિ: પંચમહાલ)	
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, સિવિલ લાઈન્સ રોડ, ગોધરા. જિ: પંચમહાલ	૦૨૬૭૨-૨૪૩૧૪૬
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ભગીની મંડળ ગોધરા (જિ.કે.), અખિલ હિંદ મહિલા	૦૨૬૭૨-૨૪૫૭૧૬

	પરિષદ ગોધરા શાખા, મ્યુ. રોડ, કલોલ દરવાજા, ગોધરા. જિલ્લો: પંચમહાલ.	૯૯૨૫૯૯૯૯૯૯૯
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ભગીની મંડળ શહેરા, અખિલ હિંદ મહિલા પરિષદ ગોધરા શાખા, દેસાઈવાડા, શહેરા, જિલ્લો: પંચમહાલ.	૦૨૬૭૨-૨૪૨૭૨૬
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સારથી, સુવર્ણાબહેન રમેશચંદ્ર ઉપાધ્યાયના મકાનમાં, ટાવર રોડ, સંતરામપુર, જિલ્લો: પંચમહાલ.	૯૪૨૭૦૭૯૯૯૯૯ ૯૪૨૯૩૬૩૩૧૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સરસ્વતી એજ્યુકેશન ટ્રસ્ટ, રાધેશ્યામ કોમ્પ્લેક્ષની બાજુમાં, બસ સ્ટેન્ડની સામે, કાલોલ, જિલ્લો: પંચમહાલ.	૯૩૨૭૭૪૩૦૨૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	હાલોલ સ્ત્રી સમાજ, મંદિર ફળિયા, હાલોલ, જિલ્લો: પંચમહાલ.	૯૫૨૬૭૬-૨૨૨૬૭૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	હાલોલ સ્ત્રી સમાજ, જૂના પંચાયતના ચોરા પાસે, જાંબુઘોડા. જિલ્લો: પંચમહાલ.	૯૫૨૬૭૬-૨૨૦૫૫૪
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	લહર વિકાસ ટ્રસ્ટ, બરોડા ગુજરાત ગ્રામિણ બેંકની સામે, મુ.પો.કડાણા. જિલ્લો: પંચમહાલ.	૯૯૭૯૭૨૩૩૪૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	આસરા સંસ્થાન, તળાવની પાળ પાસે, સિદ્ધીકભાઈના મકાનમાં, મોરવા (હડક)	૯૪૨૬૩૬૨૫૩૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	રોશન વિકાસ મંડળ, વરીયા શૈલેષભાઈ વાડીલાલના મકાનમાં, દિવ્યભાસ્કર કાર્યાલયની બાજુમાં, કણબી પાલ્લી રોડ, ઘોઘંબા, જિલ્લો: પંચમહાલ.	૯૪૨૭૯૪૧૪૭૨
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સિધ્ધિ સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ, ક્રિશ્ના એવન્યુ, ગ્રાઉન્ડ ફ્લોર, સીટી બેંકની બાજુમાં, દાહોદ રોડ, જકાતનાકા પાસે, ગોધરા. જિલ્લો: પંચમહાલ.	૯૯૨૫૧૪૪૬૯૯
નારી સંરક્ષણ ગૃહ ઘોડિયાઘર સાથે	નારી સંરક્ષણ કેન્દ્ર, પથ્થર તલાવડી, ગોધરા, જિ: પંચમહાલ	૦૨૬૭૨-૨૪૧૪૦૯

મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, ગોધરા, જિ: પંચમહાલ	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	બહુમાળી મકાન, ૧ લો માળ, કલેક્ટર ઓફિસ કંમ્પાઉન્ડ, ગોધરા, જિ: પંચમહાલ	૯૫૨૬૭૨-૨૪૧૪૮૭

ભાવનગર

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	શ્રી દર્પણ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, ૩જે માળ, ભૂમિ કોમ્પ્લેક્ષ, જે.પી. પરીખ હાઈસ્કૂલ પાસે, મહુવા, જિ: ભાવનગર.	૯૫૨૮૪૪-૨૨૩૩૨૪
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	ભગીની મિત્ર મંડળ, સર્વોદય સોસાયટી, પાલીતાણા. જિ: ભાવનગર.	૯૫૨૮૪૮- ૨૫૩૩૨૦
મહિલા પોલીસ સ્ટેશન	મહિલા પોલીસ સ્ટેશન, નવા પરા, બી.ડી.વી. પોલીસ સ્ટેશન, ભાવનગર	૦૨૭૮૨-૫૧૮૦૮૪
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ભાવનગર મહિલા મંડળ (જિ.કે.), શાંતિનિકેતન સોસાયટી, કોલેજ રોડ, વિધાનગર, ભાવનગર.	૦૨૭૮૨-૪૨૪૪૯૧
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી ભગીની મિત્ર મંડળ, પાલીતાણા, ન્યુ સર્વોદય સોસાયટી, પાલીતાણા, જિલ્લો: ભાવનગર.	
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	દર્પણ ચેરીટેબલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ, ભૂમિ કોમ્પ્લેક્ષ, જે.પી.હાઈસ્કૂલ પાસે, મહુવા, જિલ્લો: ભાવનગર.	૯૪૨૬૨૭૨૩૯૨
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી પરશુરામ બળવંત ગણપૂલે મહિલા મંડળ, નગરપાલિકા ઓફિસ પાસે, શિહોર, જિલ્લો: ભાવનગર.	૦૨૮૪૬-૨૨૨૦૨૨
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સુભગ મહિલા ઉત્કર્ષ ટ્રસ્ટ, શ્રી પ્રતાપભાઈ પરમાર, રાધાકૃષ્ણ એપાર્ટમેન્ટ, મેઈન બજાર, વલ્લભીપુર, જિલ્લો: ભાવનગર	૯૮૨૫૪૧૪૧૮૧ ૯૮૦૪૪૪૦૪૭૬ ૯૮૨૪૦૨૨૮૭૫

વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી ભાવનગર મહિલા સંઘ, વડવા ઘાટ, ભાવનગર. જિલ્લો: ભાવનગર.	૦૨૭૮૨-૪૨૪૪૧૩, ૯૮૨૫૨૦૯૭૩૩
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સુભગ મહિલા ઉત્કર્ષ ટ્રસ્ટ, પ્લોટ નં-૧૯૪૫, સરદારનગર સર્કલ પાસે, મ્યુ. શોપીંગ સેન્ટર, ભાવનગર. જિલ્લો: ભાવનગર.	૯૮૨૫૪૧૪૧૮૧
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ઈન્ડિયન કાઉન્સિલ ઓફ સોશયલ વેલ્ફેર, વિઠલેશ્વર મંદિર, રાણીકા, ભાવનગર. જિલ્લો: ભાવનગર.	૦૨૭૮૨-૪૨૮૫૬૧
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ઈન્ડિયન કાઉન્સિલ ઓફ સોશયલ વેલ્ફેર, પંડયા મેડિકલ એજન્સી ઉપર, ગર્લ્સ હાઈસ્કૂલ પાસે, વાડીભાઈ મહેતા માર્ગ, તળાજા, જિલ્લો: ભાવનગર.	૦૨૮૪૨-૨૩૨૦૧૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ઈન્ડિયન કાઉન્સિલ ઓફ સોશયલ વેલ્ફેર, હાડકેશ્વર મંદિર, સરકારી દવાખાના સામે, ઘોઘા, જિલ્લો: ભાવનગર.	૦૨૭૮૨-૫૬૦૧૨૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ભાવનગર મહિલા મંડળ, બાબુભાઈ લાલજીભાઈ દીયોરાનું મકાન, પટેલ શેરી, મુ.તા. ઉમરાળા, જિલ્લો: ભાવનગર.	૯૩૨૭૭૨૩૩૭૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી ઉદય ટ્રસ્ટ, ટાવર રોડ, સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઈન્ડિયાની સામે, મહિલા મંડળ રોડ, પહેલો માળ, મુ. તા. બોટાદ, જિલ્લો: ભાવનગર.	૯૪૨૬૭૩૮૭૦૯
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી ગ્રામ નિર્માણ ટ્રસ્ટ, નવા ગામ રોડ, વાવ દરવાજા, ગારીયાધાર, જિલ્લો: ભાવનગર.	૯૪૨૬૨૫૫૪૮૬
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ભાવનગર મહિલા મંડળ, મોહનનગર સોસાયટી, બસ સ્ટેન્ડની બાજુમાં, શારદા સ્કૂલની બાજુમાં, મુ.તા. ગઢડા, જિલ્લો: ભાવનગર.	૯૩૨૭૭૨૩૩૭૦
નારી સંરક્ષણ ગૃહ ઘોડિયાધર સાથે	નારી સંરક્ષણ કેન્દ્ર, ૨, રામ સોસાયટી, પાલીતાણા. જિ: ભાવનગર.	૦૨૮૪૮-૨૫૨૨૫૨

પ્રિવેન્ટીવ એન્ડ રેસ્ક્યુ હોમ વિકાસ ગૃહ	શ્રી તાપીબાઈ રણછોડભાઈ ગઢવી વિકાસગૃહ, ન્યુ ફિલ્ટર પાસે, ભાવનગર.	૯૫૨૭૮૨-૪૨૫૦૩૮
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, ભાવનગર.	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	એસ/દ, બહુમાળી મકાન, એસ. ટી. સ્ટેન્ડ પાસે, ભાવનગર.	૯૫૨૭૮૨૪૨૫૬૦૯

ભરુચ

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	શ્રી ભીલ વાલ્મીકી સમાજ સેવા ટ્રસ્ટ, મુ. પો. કાન્તિપાડા, તા. ઝગડિયા, જિ: ભરુચ.	૯૫૨૬૪૩-૨૮૦૨૮૧
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, બોંબ ખાના, ભરુચ. જિ: ભરુચ.	૦૨૬૪૨-૨૫૦૫૯૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી ભરુચ જીલ્લા મહિલા કેળવણી મંડળ (જિ.કે.),એફ-૧૦, મીલેનીયમ માર્કેટ, ત્રીજે માળે, જિલ્લો: ભરુચ.	૯૮૦૪૧૭૬૩૩૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી ભરુચ જીલ્લા મહિલા કેળવણી મંડળ, ઇકબાલ પટેલની દુકાનમાં, અક્ષર ટેલિકોમની બાજુમાં, મહિલા પોલિટેકનીક ની નીચે, રેલ્વે પૂર્વ, અંકલેશ્વર, જિલ્લો: ભરુચ.	૯૮૦૪૧૭૬૩૩૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ગુજરાત રોજગાર માર્ગદર્શક શિક્ષણ સમિતિ, સહકારી સંઘનું મકાન, બાપા સીતારામ ડાઈનીંગ હોલ પાસે, મુ.પો.વાગરા, જિલ્લો: ભરુચ.	૯૮૮૮૮૫૭૪૩૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી માધવી ગ્રામોદ્યોગ મંડળ, મદની કોમ્પલેક્ષ, કમલ પેટ્રોલ પંપની બાજુમાં, જંબુસર રોડ, તા. આમોદ, જિલ્લો: ભરુચ.	૯૮૨૫૪૭૪૬૧૧

વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી સિધ્ધિ સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ, C/O પ્રજ્ઞાબેન પી. પટેલ, મુ.પો.શેરા ખડકી, તા. હાંસોટ, જિલ્લો: ભરૂચ.	
નારી સંરક્ષણ ગૃહ ઘોડિયાઘર સાથે	નારી સંરક્ષણ કેન્દ્ર, નાન્દીયાર રોડ, રેલ્વે સ્ટેશન પાસે, ભરૂચ. જિ: ભરૂચ.	૦૨૬૪૨-૨૬૦૮૬૨
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, ભરૂચ. જિ: ભરૂચ.	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી/પ્રોટેક્શન ઓફિસર	બહુમાળી મકાન, ગાયત્રીનગર, ભોંયતળિયે, ભરૂચ. જિ: ભરૂચ.	૯૫૨૬૪૨-૨૬૩૮૨૩

મહેસાણા

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	મહેસાણા જિલ્લા મહિલા ઉત્પાદક અને વિકાસ સહકારી સંઘ લી. ૧, પરિમલ સોસાયટી, સુખાપૂરા, મહેસાણા.	૯૫૨૭૬૨-૨૪૨૦૦૮
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	યુવાળ ગ્રામ વિકાસ ટ્રસ્ટ, ૬, ગજાનન કોમ્પ્લેક્સ, એસ.ટી. ડેપો સામે, બેચરાજી, જિ: મહેસાણા.	૯૫૨૭૩૪-૨૮૯૪૪૩
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, એસ.ટી.સ્ટેન્ડ ની પાસે, સિવિલ હોસ્પિટલની પાસે, મહેસાણા.	૦૨૭૬૨-૨૨૦૯૭૬
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	મહેસાણા જિલ્લા મહિલા ઉત્પાદક વિકાસ સહકારી સંઘ (જિ.કે.), ૧, પરિમલ સોસાયટી, સુખાપૂરા, મહેસાણા-૩૮૪૦૦૨. જિલ્લો: મહેસાણા	૯૭૧૨૩૭૬૫૧૧ ૨૩૩૧૩૪
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	મહિલા મંડળ, ટી.જે. હાઈસ્કૂલ સામે, મહેસાણા. જિલ્લો: મહેસાણા	૦૨૭૬૨-૨૩૨૪૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ભગીની સહાયક ગૃહ ઉદ્યોગ સહકારી મંડળી લી., માયા બજાર, સ્ટુડન્ટ ટાઈપ ક્લાસના મેડા પર, વિસનગર-	૦૨૭૬૫-૨૩૨૮૦

	૩૮૪૩૧૫.	
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી સર્જન ટ્રસ્ટ, એફ-૭૩, યાનં કોમ્પલેક્ષ, સત્યમગેટ, મુ.તા. બહુચરાજી, જિલ્લો: મહેસાણા	૯૮૭૯૫૪૧૭૨૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ભગીની સહાયક ગૃહ ઉદ્યોગ સહકારી મંડળી લી., ખારી કુઈ, યશ લેબોરેટરી પાસે, મુ.તા. ખેરાલુ, જિલ્લો: મહેસાણા	૦૨૭૬૫-૨૩૨૮૬૪
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ગ્રામ વિકાસ ટ્રસ્ટ, ખરીદ વેચાણ સંઘના મેડા ઉપર, બીજો માળ, શ્રધ્ધા હોસ્પિટલ પાસે, બસ સ્ટેન્ડ પાસે, મુ.તા.કડી. જિલ્લો: મહેસાણા	૦૨૭૬૪-૨૯૮૧૫૧
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ભગીની સહાયક ગૃહ ઉદ્યોગ સહકારી મંડળી લી.મી., વેરાવાસણ નવરાત્રી ચોક મકાનમાં, વિજાપુર, જિલ્લો: મહેસાણા	૯૫૨૭૬૧-૨૩૨૮૬૪
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી ચેતના મહિલા વિકાસ કેળવણી મંડળ, લાઈબ્રેરીના મકાનમાં, પો.ઓ.ની બાજુમાં, મુ.પો.તા. ઉઝા, જિલ્લો: મહેસાણા	૯૮૨૫૨-૪૬૬૩૬
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, મહેસાણા. જિલ્લો: મહેસાણા	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	બ્લોક નં.-૧, રૂમ નં. જી/૪, બહુમાળી ભવન, મહેસાણા.	૯૫૨૭૬૨૨૨૧૪૩૧

રાજકોટ

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	ઓલ ઈન્ડિયા વુમન્સ કોન્ફરન્સ, સુવાસ, મોટી ટાંકી, રાજકોટ.	૯૫૨૮૧૨-૪૪૫૫૭૨, ૨૪૪૧૫૩૮
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, ગિરનાર સિનેમાની બાજુમાં, રેસકોર્સ ની સામે, જિલ્લા પંચાયત ચોકની બાજુમાં, રાજકોટ શહેર, જિ: રાજકોટ	૦૨૮૧-૨૪૭૨૪૮૪
મહિલા પોલીસ સ્ટેશન	મહિલા પોલીસ સ્ટેશન, ગોંડલ તાલુકા પોલીસ સ્ટેશનની બાજુમાં, ગોંડલ સી.પી.આઈ. ઓફિસની આગળ, રાજકોટ ગ્રામ્યી, જિ: રાજકોટ	૦૨૮૨૫-૨૨૬૬૭૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જય ગુરુદેવ એજ્યુકેશન એન્ડ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ (જિ.કે.), કર્મયોગી એજ્યુકેશન ઝોન, ન્યુ માયાણીનગર, મેઈન રોડ, મવડી પ્લોટ, રાજકોટ.	૯૮૭૯૫૨૦૪૨૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	મહિલા પ્રગતિ મંડળ, પરા બજાર, દેના બેંક પાછળ, મોરબી, જિલ્લો: રાજકોટ.	૦૨૮૨૨-૨૩૨૭૧૮ ૯૪૨૮૩૪૭૮૧૧
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી મહિલા કલા નિકેતન ટ્રસ્ટ, મેમણ શેરી, મેઈન રોડ, ટંકારા ગામ બજાર લાઈન, ટંકારા, જિલ્લો: રાજકોટ.	૯૮૨૫૭૨૬૦૭૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	અનમોલ એજ્યુકેશન એન્ડ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, ૫, શ્રીનાથજી સોસાયટી, એન.જી.ઓ. ઓફિસ, વિશ્વેશ્વર માર્કેટ પાસે, મવડી મેઈન રોડ, મુ.જિ. રાજકોટ	૯૮૨૪૮૪૧૩૧૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સ્વ. માતૃશ્રી વી.એ.જોષી એજ્યુકેશન એન્ડ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, નવા દરવાજા અંદર, વાલમ શેરી, અશોકનગર ઢુમરના મકાનમાં, કોટડા શાંગાણી, જિલ્લો: રાજકોટ	૯૮૨૫૭૫૮૭૧૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	અનમોલ એજ્યુકેશન એન્ડ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, ૩/૮,	૯૮૨૪૮૪૧૩૧૮

	ભગવત પરા, ગોડલ, જિલ્લો: રાજકોટ	
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જય ગુરુદેવ એજ્યુકેશન એન્ડ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, રામનીવાસ, થોરડી રોડ, ખીમાણી હાઈસ્કૂલની સામે, લોધીકા, જિલ્લો: રાજકોટ	૯૮૭૯૫૨૦૪૨૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	લઘુમતી ઉત્કર્ષ ટ્રસ્ટ, ચીતલીયા રોડ, પાળીયાવાળી શેરી, મુ.તા. જસદણ, જિલ્લો: રાજકોટ.	૯૨૨૮૪૫૬૪૯૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	એસ.પી. મહિલા ઉ.વે. સહકારી મંડળી, ૩, ડુંભારપરા, વાંકાનેર, જિલ્લો: રાજકોટ.	૯૨૨૮૪૫૬૬૪૭૨
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	વિકાસ સેવા સંઘ, લક્ષ્મીકાંત એસ. મોદીના મકાનમાં, ડો.જોષીના બંગલા પાસે, જૂનાગઢ રોડ, જેતપૂર, જિલ્લો: રાજકોટ.	૯૮૨૫૩૮૮૨૨૬
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સહયોગ પડધરી, મહિલા સિવણ ક્લાસ, પડધરી ગ્રામ પંચાયત કચેરી પાસે, મુ.તા. પડધરી, જિલ્લો: રાજકોટ.	
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	માધવી જનકલ્યાણ ટ્રસ્ટ, ઘાંચી શેરી, મુ. માળિયા-મીયાંણા, જિલ્લો: રાજકોટ.	૯૨૨૮૪૫૬૪૭૨
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સહયોગ ગ્રામ્ય મહિલા નવ નિર્માણ સંઘ, ઉપલેટા રોડ, ગેલેક્ષી શોપીંગ સેન્ટર, બ્લોક નં-૧૨, સરકારી હોસ્પિટલ સામે, ત્રણ દરવાજા, મુ. ધોળાજી, જિલ્લો: રાજકોટ.	૯૮૨૫૮૨૦૮૫૩
પ્રિવેન્ટીવ એન્ડ રેસ્ક્યુ હોમ વિકાસ ગૃહ	વિકાસ વિદ્યાલય, વઢવાણ સંચાલિત વિકાસ ગૃહ, કલ્યાણ ગ્રામ, શોભેશ્વર રોડ, મોરબી, રાજકોટ.	
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, રાજકોટ, જિ:રાજકોટ.	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	બ્લોક નં.-૭, ૩ જો માળ, બહુમાળી ભવન, રાજકોટ.	૯૫૨૮૧૨૪૪૮૫૯૦

વડોદરા

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	રચના સેવા સંઘ, સ્વામી ચોક, મુ. બોડેલી, જિ: વડોદરા (માર્કેટ ચાર્ડ, મુ. બોડેલી, જિ: વડોદરા)	૨૫૨૬૬૪-૨૦૩૧૪
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	બરોડા સિટિઝન કાઉન્સિલ, કોપરેટીવ હાઉસ, ઓટો સેન્ટરની ઉપર, ન્યુ મનીષા ચોકડી, ઓલ્ડ પાદરા રોડ, વડોદરા-૩૯૦૦૧૫. (સેન્ટ્રલ જેલ, વડોદરા અને વુમન્સ સેલ, વડોદરા)	૯૫૨૬૫૨- ૩૫૦૨૮૬, ૦૨૬૫- ૨૩૫૦૬૬૨ (fax)
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	કારેલી બાગ ભગીની સમાજ ટ્રસ્ટ, ડાહી બા ભવન, ન્યુ અધ્યાપકનગર, પાણીની ટાંકી રોડ, કારેલી બાગ, વડોદરા. જિ: વડોદરા	૯૫૨૬૫- ૨૪૬૦૮૪૮
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	ગુજરાત કેળવણી ટ્રસ્ટ, મંગલા પ્રભાત, બિલ્ડિંગ, સેંટ ઝેવિયર્સ સ્કૂલ સામે, મિરઝાપુર, અમદાવાદ. (બી-૩૮, ઈન્દ્રપુરી કોમ્પ્લેક્ષ, કે. ડી. પટેલ પંપ પાસે, સિનોર ચાર રસ્તા, ડભોઈ. જિ: વડોદરા)	૦૭૯- ૨૫૫૦૦૩૦૯, ૦૭૯- ૨૫૫૦૪૧૦૬ (fax)
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, કોઠી કચેરીની બાજુમાં, મધ્યસ્થ જેલની બાજુમાં, વડોદરા. જિ: વડોદરા (પશ્ચિમ રેલ્વે)	૦૨૬૫-૨૪૧૭૧૦૦
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, પોલીસ ભવન, ૩ જો માળ, નર્મદા ભવન, જેલ રોડ, વડોદરા (સીટી), જિ: વડોદરા	૦૨૬૫-૨૪૩૬૯૯૯ Etn No. ૧૦૭
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, કોઠી કચેરી, કલેક્ટર ઓફિસની સામે, બીજે માળ, વડોદરા (ગ્રામ્ય)	૦૨૬૫-૨૪૩૧૪૧૪
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	તારામંડળ ટ્રસ્ટ, હાથવણાટ કેન્દ્ર, ભુતડી ઝાંપા, મુ.તા.વડોદરા. જિલ્લો: વડોદરા	૦૨૬૫- ૨૪૨૨૫૫૬૬, ૯૯૭૯૧૫૩૧૯૩

વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	વિવિધ કુટીર ઉદ્યોગ મહિલા સહકારી મંડળી લી., બી-પ, આંબાવાડી સોસાયટી, ટેલિફોન એક્ષચેન્જની બાજુમાં, મુ.તા.પાદરા. જિલ્લો: વડોદરા.	૦૨૬૬૭- ૨૪૬૪૦૮૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	પ્રેસમેન વિવિધલક્ષી મહિલા સંગઠન, અશોકભાઈ રમણભાઈ ટેઈલરના મકાનમાં, આઝાદ ચોક, પોસ્ટ ઓફિસની બાજુમાં, મુ.તા.નસવાડી, જિલ્લો: વડોદરા.	૯૪૨૬૪૩૧૪૭૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી ધર્મેન્દ્ર કેળવણી મંડળ, ૨૨, માધવ પાર્ક સોસાયટી, નવા બજાર, મુ.તા. કરજણ, જિલ્લો: વડોદરા.	૯૯૨૫૧૪૨૯૬૩
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી સિધ્ધિ સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ, નાની બજાર, રામજી મંદિર પાસે, છોટા ઉદેપરિ રોડ, મુ.પો.તા. પાવીજેતપુર. જિલ્લો: વડોદરા.	૯૪૨૬૦૪૭૮૫૪
નારી સંરક્ષણ ગૃહ ઘોડિયાઘર સાથે	નારી સંરક્ષણ ગૃહ, નિઝામપુર, વડોદરા-૩૯૦૦૦૨.	૦૨૬૫- ૨૭૮૦૨૮૦, ૦૨૬૫-૨૭૮૦૨૮૧
મદ્દત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, વડોદરા. જિ: વડોદરા	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	બ્લોક-સી, પહેલે માળ, નર્મદા ભવન, જેલ રોડ, વડોદરા. જિ: વડોદરા.	૯૫૨૬૫૨૪૨૮૦૪૮

વલસાડ

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું (જ્યાં સેવા અપાય છે તે જગ્યા)	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	અસ્તિત્વ મહિલા ઉત્કર્ષ સંસ્થા, તરંગ એપાર્ટમેન્ટ, પહેલે માળ, એલ.આઈ.સી. ઓફિસની સામે, હાલાર રોડ, વલસાડ, જિ: વલસાડ.	૯૫૨૬૩૨-૨૪૩૮૪૩
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, ધરમપુર રોડ, વલસાડ, જિ:વલસાડ.	૦૨૬૩૨-૨૪૨૯૦૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	અસ્તિત્વ મહિલા ઉત્કર્ષ સંસ્થા (જિ.કે.), તરંગ એપાર્ટમેન્ટ, એલ.આઈ.સી. ઓફિસ સામે, હાલાર રોડ, વલસાડ, જિ: વલસાડ.	૦૨૬૩૨-૨૪૩૮૪૩
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	અસ્તિત્વ મહિલા ઉત્કર્ષ સંસ્થા, સીદે પેટ્રોલ પંપની સામે, સેન્ટ્રલ બેંકની સામે, બસ સ્ટેન્ડ રોડ, ધરમપુર, જિ: વલસાડ.	૯૨૨૮૮૯૧૯૩૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	એસિલ નવસર્જન રૂરલ ડેવલપમેન્ટ, રતન એપાર્ટમેન્ટ, બેંક ઓફ બરોડાની સામે, કિલ્લા પારડી, જિ: વલસાડ.	૦૨૬૦૨૪૩૪૮૫૫
નારી સંરક્ષણ ગૃહ ઘોડિયાઘર સાથે	નારી સંરક્ષણ કેન્દ્ર, પાણીની ટાંકી પાસે, વાંસદા. જિ:વલસાડ.	૦૨૬૩૦-૨૨૨૩૩૮
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, વલસાડ. જિ:વલસાડ.	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	બ્લોક નં- ૮, ૬ કો માળ, બહુમાળી મકાન, વલસાડ. જિ:વલસાડ.	૯૫૨૬૩૨૨૪૨૭૬૩

સાબરકાંઠા

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	ગુજરાત સ્ટેટ કાઈમ પ્રિવેન્શન ટ્રસ્ટ, આશીર્વાદ, ૯૧-બી, કેશવનગર સોસાયટી, સુભાસ બ્રિજ, અમદાવાદ. (તાલુકા પંચાયતના સામે, પોપટભાઈ પાંચાના મકાનની ઉપર, બાયડ, જિ: સાબરકાંઠા.)	૦૭૯-૭૫૫૮૭૪૪, ૭૪૫૧૪૨૧
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	અલકાપુરી મહિલા મંડળ, રોકડિયા હનુમાન મંદિરની સામે, પોલો ગ્રાઉન્ડ, હિંમતનગર, જિલ્લો: સાબરકાંઠા.	
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	ફેમિલી એન્ડ ચાઈલ્ડ વેલફેર પ્રોજેક્ટ કમિટી, નાયકનગર, ગાંધીવાડી, મુ. ઈડર, જિલ્લો: સાબરકાંઠા.	૯૫૨૭૭૮-૨૫૦૪૭૪
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, પોલીસ હેડ ક્વાર્ટર્સ, હિંમતનગર, જિ:સાબરકાંઠા.	૦૨૭૭૨-૨૪૭૭૩૩
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	પરખ ટ્રસ્ટ (જિલ્લા કેન્દ્ર), આંબાવાડી બાર બંગલા, હિંમતનગર. જિલ્લો:સાબરકાંઠા.	૯૪૨૬૫૪૯૯૪૨
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	માલપુર તાલુકા સરસ્વતી સેવા સંઘ, નવભારત સિમેન્ટ ડેપો પાસે, મોડાસા રોડ, મુ.તા.પો. માલપુર. જિલ્લો:સાબરકાંઠા.	૯૮૭૯૭૯૨૧૪૪
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	અચલા ટ્રસ્ટ, દિલીપભાઈ જૈનના મકાનની ઉપર, આઝાદ ચોક, મેઈન બજાર, મંદિરની બાજુમાં, મુ.તા.પો. વડાલી. જિલ્લો:સાબરકાંઠા.	૯૮૨૫૯૯૪૩૭૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	અચલા ટ્રસ્ટ, જનાર્દન મહેતાના મકાનમાં, પહેલો માળ, પારેખની ખડકીની સામે, લાલ દરવાજા, મુ.તા.પો. પ્રાંતિજ, જિલ્લો:સાબરકાંઠા.	૦૨૭૭૨૨૨૯૨૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	પરખ ટ્રસ્ટ, મિસ્ત્રી માર્કેટ, સ્વસ્તિક બુક ડેપોની બાજુમાં, રમણલાલ મિસ્ત્રીના મકાનમાં, મુ.તા.પો. તલોદ, જિલ્લો: સાબરકાંઠા.	૦૨૭૭૨-૨૪૭૪૯૧, ૯૪૨૬૫૪૯૯૪૨

	સાબરકાંઠા.	
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	મોડાસા મહિલા ગૃહ ઉદ્યોગ, સરકારી મંડળી લી., ડુંભારવાડા, ઢાળ ઉપર, અભિલાષા પાર્ક પાસે, મુ.તા.પો. મોડાસા. જિલ્લો: સાબરકાંઠા.	૯૪૨૮૧૯૭૯૯૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	અચલા ટ્રસ્ટ, ૬-શારદાકુંજ સોસાયટી, મોતીપુરા, મુ.તા.પો.હિંમતનગર. જિલ્લો: સાબરકાંઠા.	૦૨૭૭૨-૨૨૯૨૮૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ગ્રામ વિકાસ સેવા ટ્રસ્ટ, ઇંડર તાલુકા ખરી વેચાણ સંઘ, પહેલો માળ, એસ.ટી. રોડ, મુ.તા.પો. ઇંડર-૩૮૩૪૩૦. જિલ્લો: સાબરકાંઠા.	૦૨૭૭૮-૨૫૩૯૩, ૯૮૯૮૩૩૭૭૫૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	માનવ કલ્યાણ ટ્રસ્ટ, ભકિતનગર, મુ.તા.પો. ખેડબ્રહ્મા. જિલ્લો: સાબરકાંઠા.	૦૨૭૭૫૨૨૦૦૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	રામભક્ત સંસ્કાર મંડળ, સીતારામ કોમ્પ્લેક્ષ, સ્ટેશન રોડ, મુ.તા.પો. ધનસુરા, જિલ્લો: સાબરકાંઠા.	૯૮૨૫૧૯૭૭૩૯
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	પરિવર્તન ટ્રસ્ટ, ટેલિફોન એક્ષ્યેન્જની સામે, બસસ્ટેન્ડ રોડ, પંચવટી સોસાયટી, મુ.પો.તા. મેઘરજ, જિલ્લો: સાબરકાંઠા.	૯૪૨૭૩૬૬૩૫૫
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	પરખ ટ્રસ્ટ, તાલુકા પંચાયતના મેડા પર દુકાન નં. ૮૨, ઇંડર રોડ, મુ.તા.પો. તિલોડા. જિલ્લો: સાબરકાંઠા.	
નારી સંરક્ષણ ગૃહ ઘોડિયાઘર સાથે	નારી સંરક્ષણ કેન્દ્ર, વાડી વિસ્તાર, મહેતાપુરા, હિંમતનગર, જિ: સાબરકાંઠા.	૦૨૭૭૨-૨૨૨૨૩૯
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, હિંમતનગર, જિ: સાબરકાંઠા.	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	બ્લોક-બી, બહુમાળી ભવન, ગ્રાઉન્ડફ્લોર, હિંમતનગર, જિ: સાબરકાંઠા.	૯૫૨૭૭૨-૨૪૧૫૯૮

સુરત

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	વાત્સલ્ય ટ્રસ્ટ, ૧૮, આલ્ફા શોપીંગ સેન્ટર, જ્ઞાનજયોત વિદ્યામંદિર, ચાંદલોડિયા, અમદાવાદ. (માતાના મઠ મંદિર પાસે, પલાસણા, જિ:સુરત)	૦૭૯-૨૭૬૦૩૦૦૫
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	અખિલ હિંદ મહિલા પરિષદ, સુરત બ્રાન્ચ, એની બેસન્ટ રોડ, હિંદુ મિલન મંદિર પાસે, સોની ફળિયુ, ગોપીપુરા, સુરત.	૯૫૨૬૧-૨૫૯૩૬૧૧, ૨૫૯૩૨૨૩
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, ચોક બજાર કિલામાં, સુરત ગ્રામ્ય, જિ: સુરત	૦૨૬૧-૨૪૬૩૯૭૬
મહિલા પોલીસ સ્ટેશન	મહિલા પોલીસ સ્ટેશન, નાનપુરા, બહુમાળી મકાન, બ્લોક-એ, બીજે માળ, સુરત (શહેર), જિ: સુરત	૦૨૬૧-૨૪૭૬૬૮૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રમજીવી મહિલા કલ્યાણ ટ્રસ્ટ (જિ.કે.), શ્રમજીવી સેવાલય, રેલ્વે સ્ટેશન સામે, અલંકાર ટોકીઝની બાજુમાં, સુરત.	૦૨૬૧૨૪૫૧૪૨૭ ૯૮૨૫૦૮૬૧૮૭ ૯૭૨૩૦૭૩૬૩૬
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સાર્વજનિક મહિલા મંડળ, જૂની પ્રકાશ ટોકીઝ સામે, શાકભાજી માર્કેટ સામે, બારડોલી, જિલ્લો: સુરત.	૨૨૩૫૭૪ ૯૮૨૫૨૬૮૩૫૩
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	હરિહર ઠાકોર સ્મારક ટ્રસ્ટ, ૧૦૨, ગીતા કોમ્પ્લેક્સ, ૧ લો માળ, જલા પાર્ટી પ્લોટની બાજુમાં, રઘુવીર ચોકડી પાસે, અમરોલી, જિલ્લો: સુરત.	૯૮૯૮૯૯૨૩૯૧
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી માનવ કલ્યાણ ટ્રસ્ટ, અર્જુનસિંહ ગુલાબસિંહ સોલંકીના મકાનમાં, જાંપા ફળિયા, તા. ઓલપાડ, જિલ્લો: સુરત.	૯૯૭૯૦૨૮૩૬૦ ૯૪૨૮૪૫૭૩૫૦

વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ગાયત્રી સેવા સંઘ, એફ-૨૦, સ્વામીનારાયણ એપાર્ટમેન્ટ, જલારામ મંદિરની સામે, મીની વીરપુર, પાલનપુર જકાતનાકા,તા. ચોર્યાસી, જિલ્લો: સુરત.	૯૪૨૭૫૮૦૨૮૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	માલપુર તાલુકા સરસ્વતી સેવા સંઘ, ઝંડા ચોક, મેઈન રોડ, પાંડોર ઇલેક્ટ્રોનીકની સામે, માંગરોળ, જિલ્લો: સુરત.	૯૮૭૯૭૯૨૧૪૪
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જય ભારતી લોક વિજ્ઞાન કેન્દ્ર, એ-૧૪૮, ભવાની કોમ્પ્લેક્ષ, કામરેજ ચાર રસ્તા, એસ.ટી. બસ સ્ટેન્ડની બાજુમાં, તા. કામરેજ, જિલ્લો: સુરત.	૯૮૭૯૦૪૭૯૬૨
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	નવ નિર્માણ સેવા ટ્રસ્ટ, શીવાંજલિ, સંકુલ કોમ્પ્લેક્ષ, મીયાપુર ચાર રસ્તા, મહુવા, જિલ્લો: સુરત.	૯૪૨૬૮૪૫૧૬૩
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	કમલ સ્મૃતિ ચેરીટેબલ એન્ડ એજ્યુકેશન ટ્રસ્ટ, ભાવના નર્સીંગ હોમ, પ્લોટ નં-૨૮૭/૨૮૮, સર્વે નં.૪૯, સુભાષનગર, ગુજરાતી સ્કુલ પાસે, લીબાયત, સુરત. જિલ્લો: સુરત.	૯૮૨૫૧૪૪૦૬૧
નારી સંરક્ષણ ગૃહ ઘોડિયાઘર સાથે	નારી સંરક્ષણ ગૃહ, અઠવા લાઈન્સ, રેસકોર્સ રોડ, સુરત.	૦૨૬૧-૨૬૬૯૪૮૫
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, સુરત. જિ: સુરત.	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	વોર્ડ નં:૧૦/૩૮૪ બી, ગાંધી ચોક, મોટા મંદિર રોડ, સુરત. જિ:સુરત.	૯૫૨૬૧૨૪૬૩૬૬૭

સુરેન્દ્રનગર

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	શ્રી વર્ધમાન ગૃહ ઉદ્યોગ મહિલા મંડળ, નાથા વોરા સ્ટ્રીટ, જૈન ભોજનાલય, ઢોલી પોલ રોડ, વઢવાણ સીટી, જિ: સુરેન્દ્રનગર.	૯૫૨૭૫૨-૨૪૩૬૩૬
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	સમર્થન ટ્રસ્ટ, એ-૧૭, મૂઢુલપાર્ક, વિભાગ-૩, ચાંદલોડિયા, અમદાવાદ. (દેવ શંકર આચાર્યના મકાનમાં, બ્રાહ્મણ ભોજનશાળાની સામે, હળવદ, જિ:સુરેન્દ્રનગર)	૦૭૯-૨૭૪૯૯૦૮૪, ૯૫-૨૭૫૮૬૧૭૦
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, પોલીસ હેડક્વાર્ટસ, સુરેન્દ્રનગર.	૦૨૭૫૨-૨૮૨૧૦૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી વર્ધમાન ગૃહ ઉદ્યોગ મહિલા મંડળ (જિ.કે.), રામ ભોજનાલયની બાજુમાં, આઈ.ટી.આઈ. સામે, પટેલ જનરલ સ્ટોર્સ ઉપર, સુરેન્દ્રનગર. જિલ્લો: સુરેન્દ્રનગર.	૯૯૨૫૦૪૩૦૭૨ ૯૯૦૯૪૪૭૯૮૭
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી વર્ધમાન ગૃહ ઉદ્યોગ મહિલા મંડળ, શ્રધ્ધા કોમ્પ્લેક્ષ, તપસ્વી ઈન્વેસ્ટમેન્ટ ઉપર, લીમડી, જિલ્લો: સુરેન્દ્રનગર.	૯૯૨૫૦૪૩૦૭૨
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી વર્ધમાન ગૃહ ઉદ્યોગ મહિલા મંડળ, ગોકુળ કોમ્પ્લેક્ષ, દુકાન નં.૨, રંગોલી રેસ્ટોરન્ટ સામે, પોસ્ટ ઓફિસ રોડ, ધાંગધ્રા, જિલ્લો: સુરેન્દ્રનગર.	૯૯૨૫૦૪૩૦૭૨
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જ્ઞાનદીપ ટ્રસ્ટ, બાબુભાઈ બંગડીવાળાના મકાનમાં, પોસ્ટ ઓફિસ પાસે, મુ.તા.પાટડી, જિલ્લો: સુરેન્દ્રનગર.	૦૨૭૫૪-૨૪૯૪૭૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી સમગ્ર સમાજ ખાદી વિકાસ મંડળ, ટ્રિકમપરા, પોસ્ટ ઓફિસ સામે, મુ.તા.મૂળી, જિલ્લો: સુરેન્દ્રનગર.	૯૭૨૬૯૨૩૦૯૫

વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સમર્થન ટ્રસ્ટ, દેવશંકર આચાર્યના મકાનમાં, બ્રાહ્મણ ભોજનશાળા સામે, હળવદ, જિલ્લો: સુરેન્દ્રનગર.	૦૨૭૫૮-૨૬૧૭૨૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી ગ્રામ ઉદ્યોગ સેવા ટ્રસ્ટ, મસ્જિદ ચોક, રસવૈદ, સતારભાઈના મકાનમાં, ચૂડા, જિલ્લો: સુરેન્દ્રનગર.	૯૮૨૪૫૪૮૮૬૩
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	જય બજરંગ ગ્રામ વિકાસ ટ્રસ્ટ, વિહત ચોક, ગ્રામ પંચાયતની બાજુમાં, મુ. સાયલા, જિલ્લો: સુરેન્દ્રનગર.	૯૮૭૯૫૫૮૬૧૦ ૯૭૨૭૬૧૫૪૮૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ભાગ્યોદય વિદ્યા વિકાસ કેળવણી ટ્રસ્ટ, ૧૩, અયોધ્યા ધામ, મામલતદારની કચેરી પાછળ, ચોટીલા, જિલ્લો: સુરેન્દ્રનગર.	૯૮૭૯૫૫૮૬૧૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રીનાથ સેવા ટ્રસ્ટ, શક્તિનગર, ધરશાળા રોડ, માતુ રતન ગાર, મુ.તા. વઢવાણ.જિલ્લો: સુરેન્દ્રનગર.	૯૪૨૬૩૩૪૩૪૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	કલરવ સેવા ટ્રસ્ટ, ૫૯, મયુરનગર સોસાયટી, “વાત્સલ્ય” શેરીનં.-૧, મેઘાણીબાગ પાસે, જિલ્લો: સુરેન્દ્રનગર.	૦૭૯-૨૬૮૪૭૪૬૮
નારી સંરક્ષણ ગૃહ ઘોડિયાઘર સાથે	નારી સંરક્ષણ ગૃહ, એસ.ટી.કોલોની પાસે, આઈ.ટી.આઈ. ન્યુ હોસ્ટેલ પાસે, ૮૦ ફૂટ રોડ, સુરેન્દ્રનગર.	૦૨૭૫૨-૨૨૧૫૩૪
પ્રિવેન્ટીવ એન્ડ રેસ્ક્યુ હોમ વિકાસ ગૃહ	વિકાસ વિદ્યાલય, વઢવાણ, મોજેશ્વર બાગ, વઢવાણ સીટી, સુરેન્દ્રનગર.	૯૫૨૭૫૨-૨૨૧૩૨
પ્રિવેન્ટીવ એન્ડ રેસ્ક્યુ હોમ વિકાસ ગૃહ	પંચોલી પ્રગતિ ગૃહ, તાલુકા પંચાયત ઓફિસની સામે, ભદિયા કુવા પાસે, હળવદ, જિ:સુરેન્દ્રનગર.	૯૫૨૭૫૮-૨૬૦૦૩૫
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, સુરેન્દ્રનગર, જિ:સુરેન્દ્રનગર	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી/પ્રોટેક્શન ઓફિસર	બ્લોક-એ, રૂમ નં-૫, બહુમાળી ભવન, ખેરાડી રોડ, સુરેન્દ્રનગર, જિ:સુરેન્દ્રનગર	૯૫૨૭૫૨- ૨૮૫૫૫૨

સેલવાસા

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું	સંપર્ક નંબર
ફોન ઈન હેલ્પ લાઇન	ભારતીય આદિમજાતિ સેવક સંઘ, ઠક્કર બાપા આશ્રમ, ખાનવેલ, સેલવાસા.	Toll free no. ૧૦૮૧, ૦૨૬૦-૨૬૭૭૮૩૬
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, સેલવાસા.	

પાટણ

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	મહિલા મંડળ, બાબુભાઈના બંગલામાં, પાટણ, જિ: પાટણ.	૮૫૨૭૬૬-૨૨૭૩૭૬
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, પોલીસ હેડ ક્વાર્ટર્સ, પાટણ, જિ: પાટણ.	૦૨૭૬૬-૨૨૧૮૦૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ભગીની સમાજ (જિ.કે.), કનસડા દરવાજા બહાર, કાળકા રોડ, મુ.પો.તા.પાટણ, જિલ્લો: પાટણ	૦૨૭૬૬૨૨૧૩૦૦ ૮૮૨૫૫૭૧૦૬૦ ૮૮૭૮૪૮૭૫૨૨
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	યોગાંજલિ કેળવણી મંડળ, દેથડી રોડ, ખોલવાડા, મુ.પો.તા. સિધ્ધપુર - ૩૮૪૧૫૧. જિલ્લો: પાટણ.	૮૮૨૫૪૨૪૮૧૫ ૮૭૨૩૭૧૨૭૦૬
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી કુંવારદ યુવા વિકાસ ટ્રસ્ટ, ઠક્કર ભરતભાઈના મકાનમાં, દાદાવાડી સામે, મુ.પો.તા. સમી, જિલ્લો: પાટણ.	૮૭૨૭૨૧૩૬૩૦
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	ભગીની સમાજ, માધાપરા પોસ્ટ ઓફિસની આગળ, મુ.પો.તા. ચાણસ્મા, જિલ્લો: પાટણ.	૨૨૦૪૮
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	અમદાવાદ વિમેન્સ એક્શન ગ્રુપ (અવાજ), હાઈવે ચાર રસ્તા,	૨૨૭૪૭૭૨૮

	અવાજ, હિન્દુ આરોગ્ય ભવન, મુ.પો.તા. રાધનપુર,	
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	સરહદી વિસ્તાર વિકાસ ટ્રસ્ટ, મહાદેવ વાસ, હાઈસ્કૂલ સામે, વાઘેલા હરિસીંગ બાપુના મકાનમાં, મુ.પો.તા. વારાહી, જિલ્લો: પાટણ.	૯૯૭૯૩-૨૦૫૧૨ ૯૯૦૯૪૬૯૫૫૧
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	શ્રી મહર્ષિ અરવિંદ પછાત સેવા મંડળ, ગાયત્રી મંદિર પાસે, મુ.પો.તા. હારીજ, જિલ્લો: પાટણ.	
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	વઢિયાર નિકેતન, એફ-૧૪૬, સરદાર કોમ્પ્લેક્સ, સિધ્ધપુર ચાર રસ્તા, મુ.પો.તા. પાટણ., જિલ્લો: પાટણ.	૯૯૭૯૨૨૨૫૭૮
પ્રિવેન્ટીવ એન્ડ રેસ્ક્યુ હોમ વિકાસ ગૃહ	ભગીની સમાજ સંચાલિત વિકાસ ગૃહ, પાણીની પરબ સામે, કનસડા દરવાજા, પાટણ, જિ: પાટણ.	૯૫૨૭૬૬૨૨૦૨૪૮
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, પાટણ, જિ: પાટણ.	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	ભગીની સમાજ, કાલકા રોડ, પાણીની પરબની સામે, પાટણ. જિ: પાટણ.	૯૫૨૭૬૬૨૨૨૬૫૧

પોરબંદર

સેવાનો પ્રકાર	સંસ્થાનું નામ અને સરનામું	સંપર્ક નંબર
કુટુંબ સલાહ કેન્દ્ર	નવજીવન એજ્યુકેશન ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, કોડીવાડ એરિયા, રામધૂન મંદિર પાસે, પોરબંદર, જિ: પોરબંદર.	૯૫૨૮૬-૨૨૪૧૪૮૧
મહિલા પોલીસ સેલ	મહિલા પોલીસ સેલ, પોલીસ હેડ ક્વાર્ટર્સ, પોરબંદર, જિ: પોરબંદર.	૦૨૮૬૨-૨૪૨૪૭૩
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	નવજીવન એજ્યુકેશન એન્ડ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ (જિ.કે.), માલી નિવાસ, કમલા બાગ, વસુંધરા કોમ્પલેક્ષ સામે, પોરબંદર. જિલ્લો: પોરબંદર	૦૨૮૬૨-૨૪૧૪૮૧
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	નવજીવન મહિલા ઉત્કર્ષ સોસાયટી, ગોપીનાથ પ્લોટ, મેઈન રોડ, એસ.બી.એસ. સામે, રાણાવાવ, જિલ્લો: પોરબંદર	૯૮૨૫૧૫૧૫૮૯
વિવિધલક્ષી મહિલા કલ્યાણ કેન્દ્ર	માતૃકૃપા ખાદી ગ્રામોદ્યોગ સંઘ, બહારપરા, સીધી સમાજની વાડી પાછળ, કુતિયાણા, જિલ્લો:પોરબંદર	૦૨૮૦૪૨૬૦૦૨૯
મફત કાનૂની સહાય કેન્દ્ર	ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, પોરબંદર, જિ: પોરબંદર.	
સમાજ સુરક્ષા અધિકારી /પ્રોટેક્શન ઓફિસર	જિલ્લા પંચાયતનું મકાન, એસ.ટી. ડેપો પાસે, પોરબંદર, જિ: પોરબંદર.	૯૫૨૮૬૨૨૨૦૩૧૩

સંદર્ભ સાહિત્ય:

- સરકારની મહિલાલક્ષી યોજનાઓ, કમિશનરેટ, મહિલા અને બાળ વિકાસ
- સરકાર દ્વારા સંચાલિત મહિલાલક્ષી સેવાઓની માળખાકીય માહિતી
- સ્ત્રી અત્યાચાર વિરોધી ફોજદારી હકકો, સોફિયા ખાન, ડાયરેક્ટર, સફર સંસ્થા
- મહિલાલક્ષી કાયદાઓ, સામાજિક ન્યાય કેન્દ્ર, અમદાવાદ

ગુજરાત સરકારના મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ દ્વારા જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટર, (જી.આર.સી) ની એક સ્વાયત્ત સંસ્થા તરીકે જુલાઈ ૨૦૦૩માં સ્થાપના થઈ. જી.આર.સી. નો મુખ્ય હેતુ રાજ્યની તમામ વિકાસલક્ષી પ્રક્રિયાઓ અને આયોજનમાં જાતિગત સમાનતા તેમજ સમન્યાયતાનો સમાવેશ થાય તે માટે ટેકો પૂરો પાડવાનો છે. જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટર સરકારી તેમજ સ્વયંસેવી સંસ્થાઓને જાતિગત રીતે સંવેદનશીલ કાર્યક્રમો, નિતીઓ, કાયદાઓ અને યોજનાઓના આયોજન, અમલીકરણ અને મૂલ્યાંકનમાં મદદ કરે છે.

જી.આર.સી નું ધ્યેય:

“જાતિગત ન્યાય, સમાનતાની પ્રસ્તુતિ અને તેના મહત્વનો સ્વીકાર થાય તેમજ સમગ્રતા વિકાસની પ્રક્રિયા અને આયોજનમાં તેનો સમાવેશ થાય તેની ખાતરી આપવાનું છે.”

જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટરની ભૂમિકા સરકાર અને સમાજના વિવિધ વર્ગોના, રાજ્યની સ્ત્રીઓના જીવનમાં નોંધપાત્ર ફેરફાર લાવવાના પ્રયત્નોનું સંકલન કરવાની તેમજ રાજ્યની જાતિગત બાબતો પરની પહેલ માટે નોડલ એજન્સી તરીકે કામ કરવાની છે. સરકાર તેમજ અન્ય સંસ્થો દ્વારા જાતિ આધારિત સમાન ન્યાય સંબંધિત શરૂ કરવામાં આવેલ પ્રયત્નો વધુ કેન્દ્રિત, કાર્યદક્ષ તથા પ્રભાવશાળી બની રહે તે માટે સલાહ તેમજ સમર્થન પુરુ પાડવાના ઉદ્દેશથી કેન્દ્રવર્તી સંસ્થા તરીકે કાર્ય કરવા જી.આર.સી પ્રતિબદ્ધ છે. જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટર જાતિગત આયોજન, જાતિગત સંવેદનશીલતા, જાતિગત વિષયોને મુખ્ય પ્રવાહમાં લાવવા, જાતિવિષયક અભ્યાસો તેમજ ઓડિટ જેવા વિષયો પર સંસાધનો પૂરા પાડે છે તેમજ સેવાઓ આપે છે અને તે માટે રાજ્ય તેમજ બહારની સંસ્થાઓ સાથે સંકલન કરે છે. જી.આર.સી.ની મુખ્ય કામગીરીમાં સંશોધન અને હિમાયત, તાલીમ અને અમલીકરણ સહાય તેમજ માહિતીની આપ-લે નો સમાવેશ થાય છે.

જેન્ડર રિસોર્સ સેન્ટર

ગુજરાત સરકારની સ્વાયત્ત સંસ્થા

બ્લોક નં-૧, પોલીટેકનીક કેમ્પસ, આંબાવાડી, અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૫